ePublishing

Lexicographic Bulletin

Vol 9 (1963)

Lexicographic Bulletin

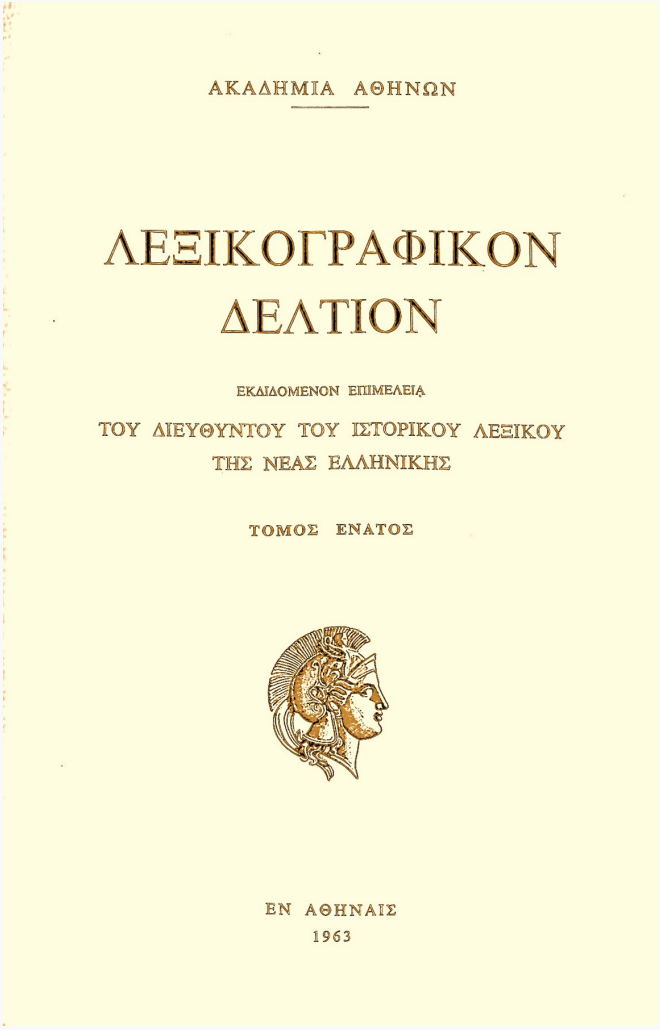

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1963

Τροποποιήσεις εἰς τὸ ὀρθογραφικὸν σύστημα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς

Ioannis Kalleris

doi: 10.12681/ld.40309

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 04/02/2026 13:36:47

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1963

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδες
Τροποποιήσεις εἰς τὸ ὀρθογραφικὸν σύστημα τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ τῆς Ν. Ἑλληνικῆς	3-45
Ἰω. Ν. Καλλέρη : Ἀνάλεκτα Λεξικογραφικὰ	46-66
Α. Κουτσιλιέρη : Ἡ ἐπένθεσις εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Μάνης	67-76
Ἔκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1959	77-92
Ἔκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1960	93-129
Ἔκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1961	131-152
Ἔκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τῶν ἐτῶν 1962-63	153-160
Πίναξ λέξεων	161-184
Διορθωτέα	185

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡ. ΛΕΞΙΚΟΥ ΤΗΣ Ν. ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

Ἡ ἐπὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν συνεζήτησε διὰ μακρῶν (συνεδρίαι 104-117), εἰσηγουμένου τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Λεξικοῦ, περὶ τῶν ἐπιβαλλομένων τροποποιήσεων εἰς τὸ μέχρι τοῦδε ἰσχῦσαν κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἄρθρων τοῦ Λεξικοῦ τούτου ὀρθογραφικὸν σύστημα, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς προσαρμογῆς αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ κρατοῦντας γλωσσικοὺς καὶ γραμματικοὺς κανόνας. Τὰς ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ληφθείσας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἀποφάσεις ἐνέκρινεν ἡ Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἀπεφάσισε δὲ συγχρόνως τὴν δημοσίευσιν αὐτῶν εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας, μεταγενεστέρως δέ, διὰ λόγους τεχνικούς, εἰς τὸ Λεξικογραφικὸν Δελτίον αὐτῆς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀριθ. Πρωτ. 40320 — Ἐν Ἀθήναις, τῇ 20ῇ Μαΐου 1960

Πρός

τὸν Γραμματέα τῶν Δημοσιευμάτων τῆς Ἀκαδημίας

Ἐνταῦθα

Πέμποντες ὑμῖν μετὰ τοῦ παρόντος ἀντίγραφα τῶν πρακτικῶν τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης περὶ ἐπενεκτέων τροποποιήσεων εἰς τὸ κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἰσχῦον ὀρθογραφικὸν σύστημα, ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ ἀνακοινώσωμεν ὑμῖν ὅτι ἡ Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας (660 συνεδρία, 18/5/60), ἀποδεχθεῖσα τὴν γνώμην τῆς ἐν λόγῳ Ἐπιτροπῆς, ἀπεφάσισε τὴν δημοσίευσιν αὐτῶν ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀκαδημίας τοῦ τρέχοντος ἔτους.

Αἱ διορθώσεις τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων θὰ γίνωνται ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

Ὁ Πρόεδρος
Π. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεύς
ΑΝ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

Κοινοποίησις :

1) κ. Διευθυντὴν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

Πρακτικὰ
τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ

108η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις, σήμερον τὴν 19ην Μαΐου 1959, ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Τρίτην καὶ ὥραν 12ην μ., συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Ἰω. Καλιτσουνάκη, παρόντων τῶν κ.κ. Κ. Ἀμάντου, Σ. Κουγέα καὶ Χρ. Καρούζου, γραμματέως. Συμμετέχει ὁ κ. Ἀ. Ὀρλάνδος, Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας. Παρίσταται καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ κ. Ἰω. Καλλέρης.

Ἀναγινώσκονται καὶ ἐπικυροῦνται τὰ πρακτικὰ τῆς προηγουμένης συνεδρίας. Εἶτα ὁ κ. Καλλέρης ἐπαναλαμβάνει, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ προέδρου, τὴν ἐν συνόλῳ ἀνάγνωσιν τοῦ ὑπομνήματός του, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε καὶ τὸ μοναδικὸν θέμα τῶν τριῶν προηγουμένων συνεδριῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἔχει δὲ κατὰ λέξιν ὡς ἑξῆς :

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10ῃ Μαρτίου 1959

Πρὸς

τὴν Σὴν ἐπὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἐφορευτικὴν Ἐπιτροπὴν
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Ἐνταῦθα

Περί τινων ἀναγκαίων ἁπλοποιήσεων εἰς τὸ ἐν ἰσχύϊ ὀρθογραφικὸν σύστημα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς

Κύριε Πρόεδρε,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ θέσω ὑπ' ὄψιν τῆς παρ' Ὑμῖν Ἐπιτροπῆς σκέψεις τινὰς ἀφορώσας εἰς τὸ κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἄρθρων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ κρατοῦν ὀρθογραφικὸν σύστημα καὶ νὰ παρακαλέσω ὅπως ἀποφανθῆτε ἐπὶ τῶν ἐντεῦθεν ἐνδεικνυομένων ὀρθογραφικῶν μεταβολῶν. Ἰδοὺ αὗται ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ :

1. Ὁ ἀείμνηστος Χατζιδάκις εἰς δύο ἐκτενεῖς μελέτας περὶ τῶν εἰς *-ία*>*-ιά*, *-έα*>*-ειά* καὶ *-έας*>*-ειὰς* ὀνομάτων κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι διὰ τῆς καταλήξεως *-ειὰ* πρέπει νὰ γράφωνται τὰ ἐκ τούτων σημαίνοντα : 1) δένδρα ἢ φυτὰ ἐν γένει, 2) δέρματα ζῴων, 3) ὀσμὴν ἢ κηλῖδα, 4) πληγήν, 5) περιεχόμενον ἢ φορτίον, ὡς καὶ τὰ θηλυκὰ τῶν εἰς *-άρις* ἐπιθέτων, διὰ τῆς καταλήξεως δὲ *-ειὰς* τὰ ἐκ τῶν εἰς *-εὺς* ἀρχαίων προερχόμενα, τὰ περιεκτικὰ φυτῶν καὶ τὰ ὁπωσδήποτε σημασιολογικῶς συγγενῆ πρὸς μίαν τῶν κατηγοριῶν τῶν εἰς *-ειὰ* θηλυκῶν (ΜΝΕ 1, 332-335. 2, 194-276). Ἀντιθέτως, ὁ καθηγ. Ν. Ἀνδριώτης εἰς πραγματείαν δημοσιευθεῖσαν πολλὰ ἔτη βραδύτερον (Ἀρχ. Θρᾴκ. Θησ. 6, 1940, 17 κ.ἑξ.) ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ γνώμη αὕτη

τοῦ Χατζιδάκι δὲν εὐσταθεῖ, διότι τὸ *ε* τῶν καταλήξεων *-έα, -έας* εἶχε τραπῆ εἰς *ι* πρὸ τῆς συνιζήσεως καί, κατ' ἀκολουθίαν, τὸ κλειστὸν *ι*, καὶ ὄχι τὸ ἀνοικτὸν *ε*, ἔγινεν ἡμίφωνον κατὰ τὴν συνίζησιν. Γεγονὸς πάντως εἶναι ὅτι ἡ θεωρία τοῦ Χατζιδάκι, κατὰ τὴν ἐν τῇ πράξει ἐφαρμογήν, κατὰ τὴν σύνταξιν δηλαδὴ τῶν ἄρθρων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἐγένετο πολλάκις πρόξενος συγχύσεως καὶ ἀνακολουθίας ὀρθογραφικῆς. Οὕτω, τὰ ὀνόματα φυτῶν ἐγράφησαν μὲν κατὰ κανόνα διὰ τῆς καταλήξεως *-ᾳ* εἰς τοὺς ἤδη δημοσιευθέντας τόμους, ἀλλ' ἐγράφη παραλλήλως *ἀθρονιά* = εἶδος περιπλοκάδος, *ἀγκελόνια* = εἶδος λυκίσκου (παρὰ τὸ *ἀγριοαγκυλωνᾳ*), *ἀβρουνιά*, ἐκ τοῦ ἀρχαίου *βρυωνία*, *ἀριά*, ἐκ τοῦ μεταγν. *ἀρία* (παρὰ τὸ *βερικοκᾳ*, ἐκ τοῦ μεσν. *βερικοκία*). Ἐγράφη προσέτι *μελανᾳ* (ἐν λ. *βρωμόχορτο*), ἀλλὰ καὶ *μελανιά* (ἐν λ. *γανιά*) — *μοσκοκαρφᾳ* (ἐν λ. *ἀγριοπασχαλᾳ*) καὶ *μοσκοκαρφιά* (ἐν λ. *βελονοκατιφὲς*) — *μυρωδᾳ* (ἐν λ. *ἀγριοκαυκαλήθρα*) καὶ *μυρωδιά* (ἐν λ. *ἄνοιωστα*) — *βρομᾳ* (ἐν λ. *ἀναδίνω*) καὶ *βρωμιά* (ἰδὲ ἄρθρον) — *βουνᾳ* (ἐν λ. *ἀλογοβουνᾳ*) καὶ *βουνιά* (ἰδὲ ἄρθρον) — *πατημασᾳ*, *πατησᾳ* (ἐν λ. *ἀποζαλᾳ*) καὶ *πατημασιά*, *πατησιά* (ἐν λ. *βοιδοπατησιά*), κλπ. Ὡσαύτως ἐκ τοῦ οὐσ. *ἀλεύρι* φέρονται παραγόμενα τὰ οὐσιαστικὰ *ἀλευρᾳ*=ἡ ὀσμὴ τοῦ ἀλεύρου, ἀλλὰ καὶ *ἀλευριά* = πολτὸς ἐξ ἀλεύρου, ὑπὸ τὸ ὁποῖον μνημονεύεται τὸ Βυζαντινὸν συνών. *ἀλευρέα*. Τὸ τελευταῖον τοῦτο παράδειγμα ἀρκεῖ νὰ δείξῃ πόσον δύσκολος εἶναι ἡ πρὸς τὸν τεθέντα κανόνα συμμόρφωσις, ὄχι μόνον ἀπὸ φωνητικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ σημασιολογικῆς ἀπόψεως. Τὸ ἐκ Κύπρου *ἀλουπκιά*, π. χάριν, σημαῖνον τὸ δέρμα τῆς ἀλώπεκος καὶ τὴν χαρακτηριστικωτέραν τοῦ ζῴου ἰδιότητα, τὴν πανουργίαν, κατεχωρίσθη ὑπὸ δύο λήμματα : *ἀλεπᾳ*=τὸ δέρμα, *ἀλεπιά*=ἡ πονηρία, ἐξ οὗ συμπεραίνεται ὅτι ἡ λ. ἔχει διπλῆν τὴν προέλευσιν ἐν τῇ νήσῳ. Τὸ ἐκ Κρήτης *ἀρκουδιά*=φωλεὰ τῆς ἄρκτου, κατεχωρίσθη ἐπίσης ὑπὸ δύο λήμματα : *ἀρκουδᾳ* καὶ *ἀρκουδία*. Τὸ ἐκ Κρήτης ὡσαύτως *βουινέ*=ἡ κόπρος τοῦ βοὸς καὶ ἡ ὀσμὴ τοῦ βοὸς κατεχωρίσθη ὑπὸ τὸ λῆμμα *βουνᾳ* μὲ τὴν δευτέραν σημασίαν καὶ ὑπὸ τὸ λῆμμα *βουνιά* μὲ τὴν πρώτην, ἐνῷ τὸ ἐκ Κρήτης *ἀσβεστέα* (*ἀσβεστέ*), σημαῖνον τὴν ὀσμὴν τῆς ἀσβέστου καὶ τὴν κηλῖδα ἐξ ἀσβέστου, συνετάχθη ὑπὸ κοινὸν λῆμμα *ἀσβεστιά*. Ὁ ἀγροῖκος λέγεται διαλεκτικῶς *ἀγελαδιὰς* καὶ *βοιδιάς*. Τὸ πρῶτον ἐγράφη διὰ τοῦ *-ᾳς*, τὸ δὲ δεύτερον διὰ τοῦ *-ιάς*. Ἐξ Ἀν. Θρᾴκης παραδίδεται τὸ οὐσ. *ἁπλωσιὰ* ὑπὸ τὴν σημασίαν «τὸ μεταξὺ τῶν δύο ἀντίων τεταμένον μέρος τοῦ ἱστοῦ» καὶ «ἡ ἐκτύλιξις τοῦ ὑφαινομένου ἱστοῦ διὰ τοῦ ὀπισθίου ἀντίου». Ἡ πρώτη σημασία κατεχωρίσθη ὑπὸ τὸ λῆμμα *ἁπλωσᾳ*, ἐκ τοῦ οὐσ. *ἅπλωσι*, ἡ δὲ δευτέρα ὑπὸ τὸ λῆμμα *ἁπλωσιά*, ἐκ τοῦ οὐσ. *ἅπλωσι* καὶ τοῦτο. Τὰ θηλ. οὐσ. *βλαχιά*, *βλαχουνιὰ* καὶ *βλαχουριὰ* εἶναι συνώνυμα καὶ δηλοῦν : 1) τὸ σύνολον τῶν βλάχων, 2) τὴν ὀσμὴν τῶν βλάχων. Ἀποτέλεσμα : τὸ μὲν πρῶτον διεσπάσθη εἰς δύο ἄρθρα, δηλ. *βλαχᾳ*=ἡ ὀσμὴ τοῦ βλάχου, ἀλλὰ *βλαχιὰ*=τὸ σύνολον τῶν βλάχων, ἐνῷ τὰ δύο ἄλλα συνετάχθησαν ὑπὸ κοινὸν λῆμμα ἑκάτερον : *βλαχουνιὰ* καὶ *βλαχουριά*.

Τὰ παραδείγματα δύνανται νὰ πολλαπλασιασθοῦν, ἀλλ' οὐδὲν πρόκειται νὰ προσθέσουν εἰς τὴν σαφῆ ἤδη εἰκόνα τοῦ ἐπικρατοῦντος ὀρθογραφικοῦ σάλου. Εὐνόητον δὲ τυγχάνει ὅτι ὁ σάλος οὗτος θὰ βαίνῃ αὐξανόμενος, ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ σύνταξις τῶν ἄρθρων τοῦ Λεξικοῦ, διότι οἱ συντάκται αὐτοῦ θὰ ἔχουν νὰ ἀντι-

μετωπίσουν, ἐκτὸς τῶν φωνητικῶν καὶ σημασιολογικῶν δυσχερειῶν, καὶ τὴν πρόσθετον δυσκολίαν τῆς συμμορφώσεως πρὸς τὴν υἱοθετηθεῖσαν ἑκάστοτε α ἢ β γραφήν. Δὲν ἰσχυρίζομαι βεβαίως ὅτι αἱ δυσχέρειαι θὰ ἐκλείψουν αὐτομάτως, ἐὰν ἀκολουθήσωμεν τὴν διὰ τοῦ *-ιά, -ιὰς* γραφὴν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ὀνομάτων, τὴν καὶ μόνην ἐπιστημονικῶς ὀρθὴν ἄλλως τε, πιστεύω ὅμως ὅτι αἱ προκύπτουσαι δυσκολίαι (παράδειγμα τὰ ἐκ Πόντου *ἀνθρωπία* καὶ *ἀνθρωπέα*) θὰ εἶναι κατὰ πολὺ ὀλιγώτεραι καὶ θὰ δύνανται νὰ διευθετηθοῦν εὐκολώτερον κατὰ τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα.

Ἐπιφυλάξεις διατηρῶ μόνον ὡς πρὸς τὰ εἰς *-αιά, -αιὸς* οὐσ. καὶ ἐπίθ., τὰ συνιζηθέντα εἰς *-ιά, -ιὸς* ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ. Τοῦτο δέ, ὄχι διὰ λόγους ἐπιστημονικοὺς βεβαίως, διότι φωνητικῶς ἐταυτίσθησαν ταῦτα παλαιόθεν πρὸς τὰ εἰς *-εά, -εός*, ἀλλὰ διὰ λόγους καθαρῶς πρακτικούς. Ἐννοῶ δηλ. ὅτι αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην λέξεις τῆς ὁμιλουμένης καὶ εὐάριθμοι εἶναι (*ἐλαιά, γραιά, σπηλαιά, ἀραιός, παλαιός, ρωμαιός*, καὶ εἴ τι ἄλλο) καὶ χρησιμοποιοῦνται παραλλήλως ἀμετάβλητοι καὶ ἀσυνίζητοι εἰς τὴν γραφομένην. Ἡ κατὰ τὴν φωνητικὴν ὀρθογραφίαν μεταβολὴ αὐτῶν παρουσιάζει μὲν τὸ πλεονέκτημα τῆς ἀποφυγῆς πάσης συγχύσεως καὶ ἀνακολουθίας εἰς τὸ ὀρθογραφικὸν σύστημα τοῦ Λεξικοῦ (ἤδη ἐδημοσιεύθη *σπ'λιά*, ἐν λ. *ἀντίλαλος*, καὶ *παλιοκουνιάροι*, ἐν λ. *ἀρβανιτιά*), ἀλλὰ καὶ τὸ μειονέκτημα τῆς ἀμαυρώσεως τῆς ὀρθογραφικῆς εἰκόνος τῶν λέξεων, ὡς αὕτη εἶναι γνωστὴ εἰς πάντας σχεδὸν διὰ τοῦ σχολείου, τῶν ἐφημερίδων, κλπ.

2. Συναφὲς πρὸς τὰ ἀνωτέρω εἶναι τὸ ζήτημα τῆς ὀρθογραφίας τῶν ἐξ οὐδ. τῆς ἀρχαίας εἰς *-ος* προελθόντων τύπων εἰς *-ι* τῆς νεωτέρας: τὸ *χεῖλος*>τὸ *χείλι*, τὸ *στῆθος*>τὸ *στήθι*, τὸ *σκέλος*>τὸ *σκέλι*, κλπ. Ὁ μ. Χατζιδάκις διετύπωσε τὴν γνώμην ὅτι πρέπει νὰ γράφωμεν τὸ *χείλη*, τὸ *σκέλη*, τὸ *στήθη*, κλπ., διότι ὁ ἑνικὸς τῶν ὀνομάτων τούτων προῆλθεν ἐκ τοῦ πληθυντ. τῆς ἀρχαίας τὰ *χείλη*, τὰ *σκέλη*, κλπ., μετασχηματισθέντος βραδύτερον εἰς *χείληα, στήθηα, σκέληα*, κλπ., κατὰ παρέκτασιν καὶ ἀναλογίαν πρὸς τὸν πληθ. τῶν δευτεροκλίτων οὐδετέρων εἰς *-α*, ὅθεν ὑποχωρητικῶς ὁ ἑνικὸς τὸ *χείλη*, τὸ *στήθη*, κλπ. (ΜΝΕ 1,401/2. 2, 44/46). Κατὰ ταῦτα, ἐγράφη ἤδη εἰς τὸ Λεξικὸν τὰ *ἄνθηα* (ἐν λ. *ἄνθος*), τὰ *γνέφηα* (ἐν λ. *ἀναλύω*), τὰ *χείληα* (ἐν λ. *ἀντρειωσύνη*), τὰ *πάθηα* (ἐν λ. *ἀπεκεῖ*), κλπ., καὶ καθ' ἑνικὸν τὸ *χείλη* (ἐν λ. *ἀσπροχείλης*), τὸ *στήθη*, τὸ *βάθη* (ἐν λ. *βάθος*), ἐγράφη ὅμως παραλλήλως καὶ τὰ *χείλια* (ἐν λ. *γανώνω*), τὰ *βράχεα* (ἐν λ. *βράχος*), κατεχωρίσθη δὲ ὁ ἑνικὸς τὸ *ἄνθι* ὑπὸ τὸ λῆμμα *ἀνθί*, παρὰ τὸν πληθυντ. τὰ *ἄνθηα* καὶ παρὰ τὴν διαφορὰν τοῦ τόνου, ἥτις ἀφίνεται ἀνεξήγητος. Ἀκριβῶς δὲ ὁ παρὰ τὸν κανόνα τοῦ Ἡρωδιανοῦ τονισμὸς τῶν οὐδετέρων τούτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς ἤγαγε τὸν καθηγ. Στ. Καψωμένον εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὁ ἑνικὸς αὐτῶν προῆλθεν ἐξ ἀσυναιρέτου πληθυντικοῦ τὰ *στήθεα*, τὰ *χείλεα*, τὰ *ἄνθεα* (ὅπως τὰ *βράχεα*), συνιζηθέντος βραδύτερον κανονικῶς εἰς *στήθια, χείλια, ἄνθια*, κλπ., ὅθεν ὁμαλῶς ὁ ἑνικὸς *χείλι, στήθι, ἄνθι*, κλπ. (Λεξικογρ. Δελτ. 3, 1941, 99, ὑποσ. 4). Ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ἐξ ἴσου τοὐλάχιστον πιθανὴ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Χατζιδάκι ὑποστηριχθεῖσαν, παρουσιάζει ἀπέναντι ταύτης τὸ πλεονέκτημα τῆς γραμματικῆς ἀκολουθίας, δεδομένου ὅτι τὰ οὐδέτερα *χείλι, στήθι, σκέλι, ἄνθι*, κλπ., οἱανδήποτε καὶ ἂν ἔχουν τὴν προέλευσιν, ἐκανονίσθησαν βραδύτερον κατὰ τὰ ἀνάλογα δευτερόκλιτα οὐδέτερα εἰς *-ι*: τὸ *κεφάλι*, τὸ *μάτι*, τὸ *φρύδι*, κλπ.

3. Πράγματα ὡσαύτως παρέχει ἡ ἐν τῷ Λεξικῷ ἀκολουθουμένη ὀρθογραφία τῶν δευτερόκλιτων ἀρσενικῶν τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, τὰ ὁποῖα προῆλθον ἐκ τριτοκλίτων οὐσιαστικῶν ἢ μετοχῶν τῆς ἀρχαίας: *ἄρχων>ἄρχως, γέρων>γέρως, δράκων>δράκως, χάρων>χάρως, μαθὼν>μαθώς, παθὼν>παθώς, προεστώς*, κλπ. Οἱ δευτερόκλιτοι τύποι γράφονται ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς ἤδη ἐποχῆς διὰ τῆς καταλήξεως *-ος* (*γέρος, δράκος, χάρος*), ἐπειδὴ ἐρρυθμίσθησαν προφανῶς κατὰ τὰ δευτερόκλιτα εἰς *-ος*. Ὁ μ. Χατζιδάκις ὑπεστήριξεν ὅτι τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ἱστορικὸν προηγούμενον, ὡς συμβαίνει ἄλλως τε καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀκολουθουμένη ὀρθογραφία πολλῶν λέξεων εἶναι καθαρῶς φωνητικὴ καὶ οὐχὶ ἱστορική, καὶ ὅτι πρέπει, κατ' ἀκολουθίαν, νὰ γράφωμεν ὁ *ἄρχως*, ὁ *γέρως*, ὁ *διάκως*, ὁ *δράκως*, ὁ *χάρως*, καὶ περαιτέρω ὁ *μαθώς*, ὁ *προεστώς*, ὁ *ποίσως*, ὁ *δείξως*, ἐπὶ πλέον δέ, ὄχι μόνον ὁ *βρωμόγερως*, ὁ *ἀρχιδιάκως*, κλπ., ἀλλὰ καὶ ὁ *γερω-Δῆμος*, ὁ *γερωπατέρας*, ὁ *γερωδάσκαλος*, κλπ.

Ἀφίνω κατὰ μέρος τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ *διάκων*, ἐξ οὗ τὸ *διάκως*, εἶναι σχεδὸν Βυζαντινὸν (μεταχριστιανικὸν) καὶ δὲν δημιουργεῖ ἑπομένως, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ἱστορικὸν προηγούμενον ἐπικρατέστερον τοῦ *διάκος*, ἐπίσης Βυζαντινοῦ, ἢ ὅτι τὸ *καλόγερος*, Βυζαντινὸν παράλληλον τοῦ *καλόγηρος*, θὰ ἔπρεπε νὰ μεταγραφῇ διὰ τοῦ *καλόγερως* (κατὰ τὸ *βρωμόγερως, παλαιόγερως*, κλπ.), εἶμαι ὅμως ὑποχρεωμένος νὰ σημειώσω ὅτι δημιουργοῦνται οὕτω δύο ἀντιφάσεις, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐξετάσωμεν ἐπιστημονικῶς τὰ πράγματα. Ἀκολουθοῦντες δηλ. τὴν κατὰ τὴν ἐτυμολογικὴν προέλευσιν γραφὴν τῶν ὀνομάτων τούτων (ὁ *γέρως*, ὁ *δράκως*, ὁ *χάρως*, κλπ.), παραδεχόμεθα ὅτι ὑπάρχει ἰδιαιτέρα τάξις δευτερόκλιτων εἰς *-ως*, κλινομένων κατὰ τὸ ἥμισυ ἰδιομόρφως (ὁ *γέρως* – τὸν *γέρω* – ὦ *γέρω*, ὁ *προεστὼς* – τὸν *προεστὼ* – ὦ *προεστώ*, κλπ.), κατὰ δὲ τὸ ἕτερον ἥμισυ συμφώνως πρὸς τὰ λοιπὰ δευτερόκλιτα εἰς *-ος* (τοῦ *γέρου* – οἱ *γέροι* – τοὺς *γέρους*, τοῦ *προεστοῦ* – οἱ *προεστοὶ* – τοὺς *προεστούς*). Τοῦτο ὅμως ἀντίκειται προφανῶς πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἱστορικῆς γραμματικῆς, δεδομένου ὅτι τὸ *γέρων* μετεσχηματίσθη ἐνωρὶς εἰς *γέρος*, διότι ἐρρυθμίσθη γραμματικῶς πρὸς τὸ *νέος*, τὸ *χάρων* εἰς *χάρος* πρὸς τὸ *ἄγγελος*, τὸ *διάκων* εἰς *διάκος* πρὸς τὸ *διάκονος*, κλπ. Ἐξ ἄλλου, γράφοντες *γερωπατέρας, γερωπαππᾶς, γερωδάσκαλος, ἀρχωσυμπέθερος, χαρωκαμένος*, κλπ. (διὰ τοῦ *ω* εἰς τὸ πρῶτον συνθετικόν), παραδεχόμεθα ὅτι συντελεῖται συγκόλλησις, καὶ ὄχι σύνθεσις λέξεων, καθ' ἣν ἡ παρουσία τοῦ *ω* θὰ ἦτο ἀδικαιολόγητος. Τοιαύτη ὅμως ἐκδοχὴ τυγχάνει παντελῶς ἀστήρικτος, δεδομένου ὅτι εἰς τὰ σύνθετα ταῦτα τὸ α' συνθετικὸν προσδιορίζει τὸ β' κατ' ἔννοιαν ἐπιθετικήν. Τὸ σύνθετον *γεροπατέρας* δηλ. εἶναι σημασιολογικῶς ἀνάλογον πρὸς τὸ *χαζοπατέρας* ἢ τὸ *γεροδάσκαλος* πρὸς τὸ *κουτοδάσκαλος* ἢ τὸ *χαροκαμένος* πρὸς τὸ *ἀστραποκαμένος*, κλπ. Αἱ ἀντιφάσεις αὗται ἐγέννησαν ἤδη, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ὀρθογραφικὴν σύγχυσιν εἰς τὰ δημοσιευθέντα ἄρθρα τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ (γράφεται, π. χάριν, ὁ *ἄρχως*, ὁ *ἀρχιδιάκως*, αἰτ. τὸν *ἄρχω*, τὸν *χάρω*, ἀλλὰ καὶ ὁ *δράκος* ἐν λ. *γάμος*, καὶ περαιτέρω ὁ *ἀρχωσυμπέθερος*, ἀλλὰ ὁ *χαροκαημένος*), θὰ προκαλέσουν δὲ μεγαλυτέραν ἀσφαλῶς κατὰ τὴν πρόοδον τῆς συντάξεως. Πῶς θὰ κατορθώσουν νὰ διακρίνουν, π. χάριν, οἱ συντάκται μεταξὺ τῶν *γερο-Κώστας, γεροβοσκός, γεροδάσκαλος, γεροκαπετάνιος*, κλπ. καὶ τῶν *γεροπετεινός, γερογάϊδαρος, γερόλυκος*,

καὶ περαιτέρω *γεροπεῦκος*, *γεροέλατος*, *γεροπλάτανος*, κλπ. ἢ ἔτι περαιτέρω *γερόκοττα*, *γερόγιδα*, *γερόσκυλλο*, *γερομούλαρο*, *γεροπρίναρο*, πότε. δηλ. πρέπει νὰ διατηρηθῇ τὸ ω τοῦ α' συνθετικοῦ καὶ πότε ὄχι; Ἢ πῶς θὰ δικαιολογηθοῦν οὗτοι γράφοντες *γερωμαθημένος*, ἀλλὰ *χαροκαημένος*; Αἱ δυσκολίαι αὗται θὰ ἀρθοῦν, ἐὰν υἱοθετηθῇ ἑνιαῖον σύστημα ὀρθογραφίας, τὸ ἐκ τῶν κανόνων τῆς ἱστορικῆς γραμματικῆς ἐπιβαλλόμενον, ὡς γίνεται ἄλλως τε (κατὰ Χατζιδάκιν πάντοτε) καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας κατηγορίας λέξεων.

4. Πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν ἐν λόγῳ ἐπιθέτων συνάπτεται καὶ ἡ ὀρθογραφία τῶν ρημάτων, τὰ ὁποῖα συντίθενται κατὰ παρατακτικὴν ἔννοιαν ἐκ δύο ἄλλων ρημάτων: *ἀνοιγοκλείνω*, *ἀστραφτοκοπῶ*, *βλαστημοκοπῶ*, *βογγομανῶ*, κλπ. Ὁ μ. καθηγ. Κ. Κόντος, εἰς ὃν παραπέμπει ὁ Γ. Χατζιδάκις, γράφει *μπαινοβγαίνω*, *κλωθογυρίζω*, *πηγαινοέρχομαι*, κλπ. (Γλωσσ. Παρατηρ., 281). Ὁ ἴδιος ὁ Χατζιδάκις ἀκολουθεῖ κατ' ἀρχὰς τὴν αὐτὴν ὀρθογραφίαν: *ἀνοιγοκλείνω*, *μπαινοβγαίνω*, *παιζογελῶ*, *περνοδιαβαίνω*, κλπ. (Ἐπιστ. Ἐπετ. Πανεπ. Ἀθηνῶν 7, 1910/11, 44). Βραδύτερον ὅμως ταλαντεύεται μεταξὺ τῆς γραφῆς τοῦ α' συνθετικοῦ ὁτὲ μὲν διὰ τοῦ ο, ὁτὲ δὲ διὰ τοῦ ω, διότι γράφει *βλαστημοκοπῶ*, *βρωμοκοπῶ*, *ψοφολογῶ*, κλπ., συγχρόνως δὲ *βριζωκοπῶ*, *ὀζωκοπῶ*, *τρεχωκοπῶ*, κλπ. (Ἀθηνᾶ 22, 1910, 242-251), ἀλλαχοῦ δὲ καθιερώνει μόνον τὴν διὰ τοῦ ω γραφήν, ὄχι μόνον εἰς τὰ διατηροῦντα ἀναλλοίωτον τὸ α' συνθετικόν, ὡς *ἀνοιγωκλείνω*, *παιζωγελῶ*, *κλωθωγυρίζω*, κλπ., ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ παρουσιάζοντα μεταβεβλημένον τὸ α' συνθετικόν, ὡς *ἀνεβωκατεβαίνω*, *στριφωγυρίζω*, *λυσωδένω*, κλπ. (ΜΝΕ 1, 178). Εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν ἀκολουθεῖται μεικτὴ ὀρθογραφία, καθορισθεῖσα μάλιστα ρητῶς καὶ εἰς τὸν κανονισμὸν τῆς συντάξεως αὐτοῦ, δηλ. διὰ τελικοῦ ω γράφεται τὸ α' συνθετικὸν ἐφ' ὅσον παραμένει ἀναλλοίωτον, διὰ τοῦ ο δέ, ἐφ' ὅσον ἀλλοιοῦται κατά τινα τρόπον. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἥκιστα ἐποικοδομητικὸν διὰ τὴν ὁμοιόμορφον ἐμφάνισιν τοῦ ἐφαρμοζομένου ὀρθογραφικοῦ συστήματος, ἐὰν κρίνῃ τις ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντων ἄρθρων. Γράφεται, π. χάριν, *ἀνοιγωκλείνω*, *ἀνοιγωσφαλνῶ*, *βλαστημωκοπῶ*, *βροντωκοπῶ*, *βογγωμαχῶ*, παραλλήλως δὲ καὶ *βογγομαχῶ* (ἐν λ. *ἀγκομαχῶ*), *παιζογελῶ* (ἐν λ. *ἀπολοῦθε*), *τζιμποφιλῶ* (ἐν λ. *ἀρχίζω*), *περνοδιαβαίνω* (ἐν λ. *ἀποπέρα*, *ἀγγελικός*), *μεθυοκοπῶ* (ἐν λ. *ἀπαλέτης*), *τρεμοσβήνω* (ἐν λ. *ἀχνοτρέμω*), *κλοτσοπατῶ* (ἐν λ. *αὐγερινός*), κλπ. Ἡ ἀνακολουθία δὲ αὕτη παρατηρεῖται οὐ μόνον εἰς τὰ παραδείγματα τοῦ δημώδους λόγου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ λήμματα. Οὕτω, γράφεται *βογγωμανῶ*, ἐκ τοῦ *βογγῶ* καὶ *-μανῶ*, ἀλλὰ καὶ *ἀλυχτομανῶ*, ἐκ τοῦ *ἀλυχτῶ* καὶ *-μανῶ*, *βριζωβολῶ*, ἐκ τοῦ *βρίζω* καὶ *-βολῶ*, ἀλλὰ καὶ *ἀχοβολῶ*, ἐκ τοῦ *ἀχῶ* καὶ *-βολῶ*, *βριζωλογῶ*, ἐκ τοῦ *βρίζω* καὶ *-λογῶ*, ἀλλὰ καὶ *ἀχολογῶ*, ἐκ τοῦ ὑποθετ. *ἀχολόγος* ἢ ἐκ τοῦ *ἀχὸς* καὶ *-λογῶ*, *ἀστραφταλωκοπῶ*, ἐξ ἀμαρτύρου *ἀστραφταλῶ* (ἐνῶ μαρτυρεῖται τὸ *ἀστραφταλίζω*) καὶ *-κοπῶ*, ἀλλὰ *ἁλωνοθερίζω*, ἐκ τοῦ *ἁλωνίζω* καὶ *θερίζω*, *βροντωφωνάζω*, ἐκ τοῦ *βροντῶ* καὶ *φωνάζω*, ἀλλὰ *βροντοφωνῶ*, ἐκ τοῦ *βροντόφωνος*. Αἱ ἐτυμολογίαι αὗται δεικνύουν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ἀμηχανίαν τῶν συντακτῶν, ὑποχρεωμένων νὰ συμβιβάσουν τὸν καθιερωθέντα ὀρθογραφικὸν κανόνα πρὸς τὰ πραγματικὰ δεδομένα, ἰδίως δὲ πρὸς τὴν παραδόξως προσπίπτουσαν ἐντύπωσιν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ, ἐπειδὴ τὸ ω οὐδαμοῦ σχεδὸν ἀπαντᾷ

ὡς συνδετικὸν φωνῆεν συνθέτων (ἡ ἐντύπωσις μάλιστα γίνεται ζωηροτέρα εἰς τὰ παράγωγα τῶν ρημάτων τούτων: *ἀνοιγωκλείσιμο*, *ἀνοιγωσφάλισμα*, *βριζωκόπημα*, κλπ.). Ἡ ἀμηχανία αὕτη δικαιολογεῖται ἄλλως τε καὶ ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀντιφάσεως, ἥτις παρατηρεῖται κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς καθιερωθείσης ὀρθογραφίας. Δὲν ἐννοεῖται δηλ. κατὰ ποῖον γλωσσικὸν κανόνα ἡ συγκοπὴ μιᾶς συλλαβῆς εἰς τὰ παρουσιάζοντα ματαβεβλημένον πως τὸ α' συνθετικὸν δικαιολογεῖ καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ τελικοῦ *ω* εἰς *ο* (*ἀνεβοκατεβαίνω*=*ἀνεβαίνω* καὶ *κατεβαίνω*, *ἀγκομαχῶ*=*ἀγκώνω* καὶ *-μαχῶ*, *ἀσκομαχῶ*=*ἀσκώνω* καὶ *-μαχῶ*, *ἁλωνοθερίζω*=*ἁλωνίζω* καὶ *θερίζω*, *μαυρομελανιάζω*=*μαυρίζω* καὶ *μελανιάζω*, κλπ.), ἐνῷ ἡ διατήρησις αὐτῆς εἰς τὰ ὑπόλοιπα συνηγορεῖ καὶ ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ τελικοῦ *ω*. Πρὸς ἄρσιν τῆς ἀνακολουθίας ταύτης ἐπιβάλλεται νὰ καθιερωθῇ ἡ γραφὴ καὶ τῶν ρημάτων τῆς πρώτης ὁμάδος διὰ τοῦ *ω* ἢ τῶν ρημάτων ὁλοκλήρου τῆς κατηγορίας διὰ τοῦ *ο*. Τὸ πρῶτον δὲν πρόκειται νὰ συμβάλῃ, νομίζω, εἰς τὴν ἄρσιν τῆς συγχύσεως, ἐνῷ τὸ δεύτερον, σύμφωνον ἄλλως τε καὶ πρὸς τὴν ἱστορικῶς παραδεδομένην ὀρθογραφίαν τῶν συνθέτων ρημάτων, εἶναι τὸ ὀρθότερον.

5. Παρεμφερὲς ὡσαύτως εἶναι τὸ ζήτημα τῆς ὀρθογραφίας τῶν συνθέτων ἐκ τῶν λέξεων *μάτι* καὶ *νύχι*. Εἰς τὸ Λεξικὸν ἔχει καθιερωθῆ, κατὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν, ἡ διὰ διπλοῦ *μ* γραφὴ τῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς β' συνθετικὸν τὴν λέξιν *μάτι* (*ἀνοιχτομμάτης*, *γαλανομμάτης*, κλπ.) καὶ ἡ διὰ τοῦ *ω* γραφὴ τῶν λέξεων, αἵτινες ἔχουν ὡς β' συνθετικὸν τὴν λέξιν *νύχι* (*ἀετωνύχης*, *ἀσπρώνυχος*, κλπ.), συμφώνως πρὸς τὰ ἀνάλογα σύνθετα τῆς ἀρχαίας προφανῶς (*ἀνόμματος*, *μελανόμματος*, *ἀκρώνυχος*, *γαμψώνυχος*, κλπ.). Ἀσχέτως πρὸς τὴν ἐλαφρὰν σύγχυσιν, ἥτις προεκλήθη ἐντεῦθεν εἰς τὰ δημοσιευθέντα ἄρθρα τοῦ Λεξικοῦ (ἐγράφη, π. χάριν, *ἀβγομμάτης*, ἐκ τῶν οὐσ. *ἀβγὸ* καὶ *μάτι*, ἀλλὰ καὶ *ἀβγομάτι*, ἐκ τῶν οὐσ. *ἀβγὸ* καὶ *μάτι* ἐπίσης, *ἀρκουδόμματος* ἀλλὰ καὶ *ἄματος*, *ἀετωνύχι*, ἐκ τῶν οὐσ. *ἀετὸς* καὶ *νύχι*, ἀλλὰ *γαιδουρονύχι*, ἐκ τῶν οὐσ. *γαιδούρι* καὶ *νύχι*), ἡ ἀκολουθουμένη ὀρθογραφία παρουσιάζεται ἀντιφάσκουσα πρὸς τὴν διδομένην ἑκάστοτε ἐτυμολογικὴν ἑρμηνείαν. Διδάσκεται δηλ. ὅτι οἱ νεώτεροι σχηματισμοὶ *ἀγριομμάτης*, *ἀρκουδόμματος*, *βοιδομμάτης*, κλπ., ἔχουν ὡς β' συνθετικὸν τὴν λέξιν *μάτι*, ὡς καὶ ὅτι οἱ ἀνάλογοι σχηματισμοὶ *ἀετωνύχι*, *ἀετωνύχης*, *ἀσπρώνυχος*, κλπ. ἔχουν ὡς δεύτερον συνθετικὸν τὴν λέξιν *νύχι*, δὲν ἐξηγεῖται ὅμως ὁ λόγος δι' ὃν ἐπιβάλλεται ἡ δίπλωσις τοῦ *μ* εἰς τὰ πρῶτα ἢ ἡ τροπὴ τοῦ συνδετικοῦ φωνήεντος *ο* εἰς *ω* εἰς τὰ δεύτερα, καίτοι διὰ τῆς διδομένης ἐτυμολογίας ὁμολογεῖται σαφῶς ὅτι ἡ σύνθεσις ἐπραγματοποιήθη ὅταν εἶχον ἤδη ἐκλείψει οἱ φωνητικοὶ λόγοι οἱ δικαιολογοῦντες τὴν προηγουμένως ἀκολουθουμένην γραφὴν τῶν ἀναλόγων συνθέτων. Προφανὲς λοιπὸν εἶναι ὅτι πρέπει νὰ ἐκλέξωμεν μεταξὺ τῶν ἑξῆς δύο λύσεων: ἢ θὰ ἐξακολουθήσωμεν γράφοντες τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος σύνθετα ὡς μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ καὶ ἐπεξηγοῦντες τὴν ὀρθότητα τῆς γραφῆς ταύτης, ἢ θὰ ἐξακολουθήσωμεν ἐτυμολογοῦντες ταῦτα καθ' ὃν μέχρι τοῦδε τρόπον, τὸν καὶ ἐπιστημονικῶς ὀρθὸν ἄλλως τε, ἀλλὰ φροντίζοντες συγχρόνως νὰ προσαρμόσωμεν τὴν γραφὴν αὐτῶν πρὸς τὴν ἐτυμολογικὴν ἑρμηνείαν.

6. Ἀνακολουθία παρατηρεῖται ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ Λεξικῷ ἐφαρμοζομένην ὀρθογραφίαν ὡρισμένων κατηγοριῶν ὀνομάτων σχηματισθέντων ἢ μετασχη-

ματισθέντων κατ' ἀνάλογον ἱστορικὴν ἀρχήν. Συγκεκριμένως: γράφονται διὰ τῆς καταλήξεως *-άκις* τὰ κύρια καὶ προσηγορικά, ἅτινα προῆλθον ἐκ τῶν Βυζαντινῶν *-άκιος* ἢ ἐσχηματίσθησαν ἐξ ὑποκοριστικῶν νεωτέρων εἰς *-άκι*, ὡς ὀρθῶς καὶ σαφῶς ἐξήγησεν ὁ ἀείμνηστος Χατζιδάκις ('Επιστ. 'Επετ. Πανεπιστ. 'Αθηνῶν 12, 1915, 31-32. MNE 1, 422). 'Ο ἴδιος ὅμως ἐδίδαξεν ὅτι καὶ ἐξ οὐδ. ὑποκοριστικῶν εἰς *-ούδι* ἐσχηματίσθησαν ἀρσενικὰ κύρια καὶ προσηγορικὰ εἰς *-ούδις* ('Αθηνᾶ 28, 1916, 285/286), τὰ ὁποῖα γράφονται ἐν τούτοις εἰς τὸ Λεξικὸν διὰ τῆς καταλήξεως *-ούδης*. 'Εξ οὐδ. ὑποκοριστικῶν εἰς *-έλλι* ἐσχηματίσθησαν ὡσαύτως κύρια καὶ προσηγορικὰ εἰς *-έλλις* (βλ. *Kretschmer*, D. heut. Lesb. Dial., 350-351), τὰ ὁποῖα γράφονται εἰς τὸ Λεξικὸν διὰ τῆς καταλήξεως *-έλλης*. Τὸ αὐτὸ θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ὑποστηριχθῇ καὶ περὶ πολλῶν ἀρσενικῶν εἰς *-ούλλης*, μολονότι ὁ Χατζιδάκις διετύπωσε τὴν γνώμην ὅτι τὰ τελευταῖα ταῦτα προῆλθον ἐκ θηλυκῶν εἰς *-ούλλα* καὶ ὄχι ἐξ οὐδετέρων εἰς *-ούλλι* ('Αθηνᾶ 29, 1917, Λεξικογρ. 'Αρχ., 13). 'Οπωσδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, εἰς τὸ Λεξικὸν ἐγράφη *ἀφεντάκις*, παραλλήλως δὲ *ἀφεντούδης*, *ἀφεντέλλης*, *ἀφεντούλλης*, ὅλα παράγωγα τοῦ οὐσ. *ἀφέντης*, ἐκεῖνο μὲν διὰ τῆς καταλήξεως *-άκις*, ταῦτα δὲ διὰ τῶν καταλήξεων *-ούδης*, *-έλλης*, *-ούλλης*. 'Εγράφη ὡσαύτως *ἀνθρωπάκις*, κλπ., παραλλήλως δὲ *ἀντρούδης*, *ἀντρούλλης*, *ἀσπρέλλης*, κλπ. Ταῦτα σημαίνουν ὅτι δημιουργεῖται κατηγορία πρωτοκλίτων εἰς *-άκις* (δηλ. εἰς *-ις*, γεν. *-ι*, αἰτ. *-ιν*), παραλλήλως πρὸς ἀναλόγους κατηγορίας πρωτοκλίτων εἰς *-έλλης*, *-ούδης*, *-ούλλης* (δηλ. εἰς *-ης*, γεν. *-η*, αἰτ. *-ην*). Τοῦτο ὅμως ἀποτελεῖ ὄχι μόνον ἀντίφασιν, ἀλλὰ καὶ παρέκκλισιν ἀδικαιολόγητον ἐκ τῶν κανόνων τῆς ἱστορικῆς γραμματικῆς.

7. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ καὶ περὶ τῆς τάξεως τῶν εἰς *-άρις* (*-ιάρις*) πρωτοκλίτων, τὰ ὁποῖα γράφονται εἰς τὸ Λεξικὸν διὰ τοῦ *-ις*, γεν. *-ι*, αἰτ. *-ιν*, ἐπειδὴ προῆλθον ἐκ τῶν μεταγενεστέρων εἰς *-άριος*, ἐκ τῆς Λατινικῆς εἰσελθόντων, καὶ τῶν μετέπειτα κατὰ ταῦτα σχηματισθέντων Βυζαντινῶν καὶ νεωτέρων εἰς *-άρις* (*καβαλλάρις*, *μακελλάρις*, *ἀγελαδάρις*, *ἀρρωστιάρις*, κλπ.), συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ μ. Χατζιδάκι καὶ πάλιν (MNE 1, 421/422). 'Ορθὰ ταῦτα βεβαίως ἀπὸ ἀπόψεως τῆς ἐτυμολογικῆς προελεύσεως τῶν ὀνομάτων τῆς ἐν λόγῳ τάξεως. 'Αλλ' ὅταν παραλλήλως πρὸς ταῦτα γράφωνται ἐν τῷ Λεξικῷ διὰ τοῦ *-έρης* (*-ιέρης*) τὰ ἐκ τῆς 'Ιταλικῆς εἰσελθόντα *πορτιέρης*, *καρροτσιέρης*, *τιμονιέρης*, κλπ., ἢ τὰ κατ' ἀναλογίαν σχηματισθέντα *τραπεζιέρης*, *λαουτιέρης*, κλπ., ἢ ὅταν γράφωνται προσέτι διὰ τοῦ *-ης* (*-ῆς*) τὰ ἐκ τῆς Τουρκικῆς εἰσελθόντα *ἀραμπατζῆς*, *γεμιτζῆς*, *θεριακλῆς*, *μερακλῆς*, *μανάβης*, *μπακάλης*, κλπ., ἢ τὰ κατὰ ταῦτα σχηματισθέντα *μουστακαλῆς*, *φορατζῆς*, κλπ., δημιουργεῖται ἀνακολουθία ὀρθογραφικὴ ἀπὸ ἀπόψεως γραμματικῆς. Ὅπως δηλ. τὰ τελευταῖα προσηρμόσθησαν πρὸς τὰ πρωτόκλιτα εἰς *-ης* (*-ῆς*), οὕτω καὶ τὰ δευτερόκλιτα εἰς *-άριος* μετεβλήθησαν εἰς *-άρις*, συνεξέδραμον δ' οὕτω γραμματικῶς πρὸς τὰ πρωτόκλιτα εἰς *-ης*. Γραπτέα ἄρα διὰ τοῦ *-άρης* (*-ιάρης*), καὶ ὄχι *-άρις* (*-ιάρις*).

8. 'Ανάλογος εἶναι καὶ ἡ περίπτωσις πολλῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ ἐνίων προσηγορικῶν δευτεροκλίτων εἰς *-ιος*, τὰ ὁποῖα μετεσχηματίσθησαν εἰς *-ις* ἀπὸ τῆς μεταγενεστέρας ἤδη ἐποχῆς (*Δημήτρις*, *Διονύσις*, *Βασίλεις*, *κύρις*, κλπ.), βραδύτερον δὲ προσηρμόσθησαν κλιτικῶς πρὸς τὰ ἄλλα πρωτόκλιτα κύρια εἰς *-ης* (*Θεο-*

φάνης, Σωκράτης, Ἀριστοτέλης, κλπ.). Ἐὰν ἐξακολουθήσωμεν νὰ γράφωμεν, ὡς μέχρι τοῦδε, τὰ μὲν πρῶτα διὰ τοῦ *-ις*, τὰ δὲ δεύτερα διὰ τοῦ *-ης*, εἴμεθα μὲν ἀκόλουθοι πρὸς τὴν ἱστορικὴν προέλευσιν τῶν ὀνομάτων ἑκατέρας τῶν κατηγοριῶν τούτων, ὡς ἐξήγησεν ὁ μ. Χατζιδάκις (ΜΝΕ 1, 600-621, 626), ὄχι ὅμως καὶ πρὸς τὴν ἱστορικῶς ὡσαύτως ἐννοουμένην ἐνιαίαν κλίσιν αὐτῶν.

9. Δυσκολωτέρα εἶναι ἡ περίπτωσις τῶν θηλυκῶν τριτοκλίτων εἰς *-ις* (*-εως*), τὰ ὁποῖα ἐνωρὶς ἤδη μετεσχηματίσθησαν κατὰ τὰ πρωτόκλιτα θηλυκὰ εἰς *-η* (*πόλις–πόλη, βρύσις–βρύση, ἄνοιξις–ἄνοιξη*, κλπ.), ἀλλὰ γράφονται εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν διὰ τοῦ *-ι*, γεν. *-ις*, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μ. Χατζιδάκι (ΜΝΕ 1, 618 κέξ.). Ἡ τροποποίησις τῆς ὀρθογραφίας ταύτης δὲν θὰ εἶχε ἴσως σοβαρὸν ὑπὲρ αὐτῆς λόγον, ἐφ' ὅσον καὶ εἰς τὴν γραφομένην ἁπλῆν καθαρεύουσαν διατηροῦνται τὰ ὀνόματα ταῦτα ἀναλλοίωτα, ὁ δὲ πληθυντικὸς αὐτῶν ἐξακολουθεῖ σχηματιζόμενος κατὰ τὰ τριτόκλιτα (οἱ *πράξεις, πόλεις, τάξεις*, κλπ. – τῶν *πράξεων, πόλεων, τάξεων*, κλπ. – τοῖς *πράξεις, πόλεις, τάξεις*, κλπ.· πολλάκις μάλιστα καὶ ἡ γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ : τῆς *πόλεως*, τῆς *πράξεως*, τῆς *τάξεως*, κλπ.. Πβ. Τριανταφυλλίδη, Γραμμ. τῆς Ν. Ἑλλην. Γλώσσης, 244), ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἡ καταφανὴς δυσκολία τῆς γενικῆς τοῦ ἑνικοῦ, ὡς αὕτη σχηματίζεται εἰς τὴν κοινὴν λαλουμένην (τῆς *βρύσης*, τῆς *πόλης*, τῆς *θέσης*, κλπ.). Γράφοντες ὡς μέχρι τοῦδε ἡ *βρύσι*–τῆς *βρύσις*, ἡ *ἄνοιξι*- τῆς *ἄνοιξις*, ἡ *πρᾶξι* – τῆς *πρᾶξις*, κλπ., προσκρούομεν ἀναμφισβητήτως εἰς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τοῦ λαοῦ, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν εἶναι ἀρκετὴ μόνη ἡ παρουσία τοῦ τελικοῦ *-ς* πρὸς δήλωσιν τῆς γενικῆς τῶν πρωτοκλίτων θηλυκῶν, ὡς ὑπεστήριξεν ὁ Χατζιδάκις (ΜΝΕ 1, 626/27), ἀλλ' ὁλοκλήρου τῆς καταλήξεως *-ης*, ἐπὶ πλέον δὲ δημιουργοῦμεν οὕτως ἰδίαν κατηγορίαν πρωτοκλίτων θηλυκῶν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰ ἐκ τῆς ἱστορικῆς γραμματικῆς διδάγματα.

10. Ἀντιθέτως, οὐδεὶς σοβαρὸς λόγος συντρέχει, νομίζω, διὰ τὴν ὀρθογραφικὴν μεταβολὴν τῶν ἐπιθέτων εἰς *-ύς*, τῶν ἐκ τῆς ἀρχαίας κληρονομηθέντων καὶ τῶν κατ' ἀναλογίαν πρὸς ταῦτα σχηματισθέντων νεωτέρων (*βαθύς, παχύς, γλυκύς, δριμύς, φαρδύς, πλατύς*, κλπ.). Πρῶτον, διότι τὰ περισσότερα τούτων συμπίπτουν ἀπολύτως πρὸς τὰ ἀρχαῖα· δεύτερον, διότι ἡ ὀρθογραφικὴ αὐτῶν εἰκὼν διατηρεῖται ἀναλλοίωτος εἰς τὴν ἁπλῆν γραφομένην· τρίτον, διότι ἡ κλίσις αὐτῶν ἐρρυθμίσθη κατὰ τὰ δευτερόκλιτα μᾶλλον τῆς νεωτέρας ἢ κατὰ τὰ πρωτόκλιτα (ὁ *βαθὺς*–τοῦ *βαθειοῦ* – οἱ *βαθειοί*, ὁ *παχὺς* – τοῦ *παχειοῦ* – οἱ *παχειοί*, κλπ.). Κατ' ἀκολουθίαν, καὶ ἐὰν θελήσωμεν νὰ προσαρμόσωμεν τὴν ὀνομαστικὴν αὐτῶν κατὰ τὰ πρωτόκλιτα εἰς *-ης*, δὲν ἀποφεύγομεν τὴν δημιουργίαν ἰδιαιτέρας κατηγορίας ὀνομάτων ὡς πρὸς τὴν κλίσιν. Τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ ἰσχύσῃ καὶ διά τινα ἀνάλογα τριτόκλιτα οὐσιαστικά, ὡς ὁ *πῆχυς*, ὁ *δρῦς*, ὁ *ὄφις*, τὸ *δάκρυ*, τὸ *βράδυ*, τὸ *στάχυ*, καὶ εἴ τι ἄλλο, τὰ ὁποῖα συμπίπτουν φωνητικῶς πρὸς τὰ ἀρχαιόθεν κληρονομηθέντα, εἶναι δὲ καὶ σχετικῶς εὐάριθμα, ὥστε ἡ κατ' ἐξαίρεσιν κλίσις αὐτῶν εἰς τὴν Ν. Ἑλληνικὴν νὰ μὴ ἀποτελῇ βάρος περιττόν.

11. Κατὰ τὰ εἰς *-ὺς* ἐπίθετα τῆς προηγουμένης τάξεως κλίνονται καὶ τὰ χρώματος δηλωτικὰ ἐπίθετα τῆς νέας Ἑλληνικῆς, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ Λεξικὸν γράφονται διὰ τοῦ *-ίς* : *βυσσινίς, μελιτζανίς, πορτοκαλλίς, σταχτίς*, κλπ., ἐπειδὴ θεωροῦνται

προελθόντα ἐκ τῶν οὐδετέρων εἰς *-ί* (*βυσσινί*, *σταχτί*, *πορτοκαλλί*, κλπ.), ἅτινα ἐσχηματίσθησαν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Τουρκικὸν *ρεγκί*=χρῶμα, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Χατζιδάκι ὑποστηριχθεῖσαν θεωρίαν (ΜΝΕ 2, 251. Ἀθηνᾶ 40, 1928, 21-23). Ἂν οὕτω πράγματι ἐσχηματίσθησαν τὰ ὀνόματα ταῦτα, οὐδεὶς λόγος ἀποχρῶν ἐπιβάλλει τὴν προσαρμογὴν τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἑνικοῦ κατὰ τὰ εἰς *-ης* πρωτόκλιτα, δεδομένου ὅτι ἡ ὑπόλοιπος κλίσις αὐτῶν ἔχει ρυθμισθῆ ὑπὸ τοῦ λαοῦ κατὰ τὰ δευτερόκλιτα (τοῦ *σταχτιοῦ* - οἱ *σταχτιοί* - τοὺς *σταχτιούς*, κλπ.), ἀποτελοῦν ἑπομένως ἰδιαιτέραν κατηγορίαν ἰδιοκλίτων.

12. Ἀπομένει τὸ ζήτημα τῆς ὀρθογραφίας τῶν οὐδετέρων εἰς *-ί*, τὰ ὁποῖα προῆλθον ἐξ οὐσιαστικοποιηθέντων ἀπαρεμφάτων : τὸ *φαγεῖ(ν)*, τὸ *πιεῖ(ν)*, τὸ *φιλεῖ(ν)*, τὸ *ἰδεῖ(ν)*, κλπ. Εἰς τὸ Λεξικὸν ἀκολουθεῖται ἡ κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν ὀρθογραφία, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ μ. Χατζιδάκι πάντοτε (ΜΝΕ 1, 587-588. 2, 66), ὁ ὁποῖος δὲν παρέλειψε νὰ ὑπογραμμίσῃ ἐν τούτοις τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ἐν λόγῳ οὐσιαστικὰ ἐρρυθμίσθησαν κλιτικῶς πρὸς τὰ σημασιολογικῶς ἀνάλογα οὐδέτερα εἰς *-ί* : τὸ *ψωμί*, τὸ *τυρί*, κλπ. Ἡ τελευταία αὕτη παρατήρησις δικαιολογεῖ, νομίζω, καὶ τὴν ὀρθογραφικὴν αὐτῶν προσαρμογὴν πρὸς τὰ γραμματικῶς ἀνάλογα οὐδέτερα. Ἡ μόνη ἐκ τούτου δυσκολία εἶναι ὅτι δημιουργοῦνται φωνητικαὶ δυσχέρειαι προκειμένου περὶ τῶν διαλεκτικῶς μόνον ἀπαντώντων ἐκ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος οὐδετέρων καὶ ἀκλίτων παραμεινάντων : τὸ *πιεῖ*, τὸ *ἔχει*, τὸ *ἰδεῖ*, τὸ *λέει* καὶ εἴ τι ἄλλο. Γράφοντες δηλ. τὸ *φαγί*, τὸ *φιλί*, ἀκολουθοῦμεν τὴν κατὰ τὴν ἱστορικὴν γραμματικὴν ὀρθογραφίαν, ἐφ' ὅσον λέγομεν τοῦ *φαγιοῦ* – τὰ *φαγιά*, τοῦ *φιλιοῦ* – τὰ *φιλιά*, ὅπως λέγομεν τὸ *ψωμί* – τοῦ *ψωμιοῦ* – τὰ *ψωμιά*, τὸ *τυρί* – τοῦ *τυριοῦ* – τὰ *τυριά*, κλπ., καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ὀρθογραφικὴ αὕτη ἐξομάλυνσις εἶχεν ἤδη πραγματοποιηθῆ ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ἐὰν γράψωμεν ὅμως τὸ *πιί*, τὸ *ἰδί*, τὸ *ἔχι*, τὸ *λέγι*, δημιουργοῦμεν ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου φωνητικὰς δυσκολίας καὶ μεταβάλλομεν τὴν κατὰ παράδοσιν εἰκόνα τῶν λέξεων τούτων ἀσκόπως, δεδομένου ὅτι ταῦτα καὶ ὅλως ἰδιωματικὰ εἶναι, ὡς ἐλέχθη, καὶ οὕτως ἢ ἄλλως ἀποτελοῦν γραμματικῶς ἰδιαιτέραν κατηγορίαν ἀκλίτων. Ἐὰν ἄρα δυνάμεθα νὰ παραβλέψωμεν τὴν μεθοδολογικὴν ἀνακολουθίαν, ἥτις δημιουργεῖται ἐκ τῆς ὀρθογραφικῆς ἁπλοποιήσεως τῶν κλιτῶν *φαγί* καὶ *φιλί* καὶ τῆς διατηρήσεως τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας τῶν ἀκλίτων *ἰδεῖ*, *ἔχει*, *λέει*, *πιεῖ*, κλπ., ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἡ ὀρθογραφικὴ αὕτη διάκρισις ἀποβαίνει κατὰ τὰ ἄλλα ἀναγκαία.

13. Πρὸς τὴν ἀνωτέρω ὀρθογραφικὴν ἁπλοποίησιν συνάπτεται καὶ ἡ ὀρθογραφία τῶν οὐδετέρων εἰς *-ειον* τῆς ἀρχαίας, τὰ ὁποῖα μεταπλάσθησαν κανονικῶς εἰς *-ει* τῆς νεωτέρας (τὸ *γένει(ον)*, τὸ *ἀνώγει(ον)*, τὸ *κατώγει(ον)*) καὶ προσηρμόσθησαν γραμματικῶς πρὸς τὰ δευτερόκλιτα οὐδέτερα εἰς *-ι* : τὸ *φρύδι*, τὸ *μάτι*, τὸ *μουστάκι*, τὸ *σπίτι*, κλπ.. Ἡ διατήρησις τῆς καταλήξεως *-ει*, ὡς ἐγένετο μέχρι τοῦδε εἰς τὸ Λεξικόν, δημιουργεῖ ἐξαιρέσεις γραμματικὰς ἄνευ σοβαροῦ ἐπιστημονικοῦ λόγου, ὁπωσδήποτε δὲ ἡ διατήρησις αὐτῆς εἰς τὰ σύνθετα *ἀραιογένεις*, *ἀσπρογένεις*, κλπ. τυγχάνει τελείως ἀδικαιολόγητος, δεδομένου μάλιστα ὅτι ἐγράφη ἤδη *ἀσπρογένεις*, ἐκ τοῦ ἐπιθ. *ἄσπρος* καὶ τοῦ οὐσ. *γένει*, ἐν συνεχείᾳ δὲ *ἀσπρομ-*

μάτης ἐκ τοῦ ἐπιθ. *ἄσπρος* καὶ τοῦ οὐσ. *μάτι*, *ἀσπροφρύδης*, ἐκ τοῦ ἐπιθ. *ἄσπρος* καὶ τοῦ οὐσ. *φρύδι*.

Ἐν κεφαλαίῳ, ἡ ὀρθογραφικὴ ἀνακολουθία, τὴν ὁποίαν ὁ ἀείμνηστος Χατζιδάκις προσεπάθησε νὰ ἀποφύγῃ διὰ τῆς καθιερώσεως τῆς κατὰ τὸ ἔτυμον γραφῆς τῶν περὶ ὧν ἐγένετο λόγος κατηγοριῶν λέξεων, ὄχι μόνον δὲν ἀπεφεύχθη ἐν τῇ πράξει, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐγένετος πρόξενος σοβαροῦ ὀρθογραφικοῦ σάλου, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὀλίγων παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα ἠρκέσθην νὰ σταχυολογήσω ἐκ τῶν δημοσιευθέντων ἄρθρων τοῦ Λεξικοῦ. Καὶ μόνος ὁ λόγος οὗτος θὰ ἤρκει νὰ δικαιολογήσῃ, ὑποθέτω, τὰς προτεινομένας ὀρθογραφικὰς τροποποιήσεις, αἵτινες ἐπιβάλλονται πρὸς τούτοις καὶ ἐκ λόγων ἐπιστημονικῶν, ὡς προσεπάθησα νὰ ἐξηγήσω εἰς ἑκάστην περίπτωσιν. Προσθέτω, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν εἰς τὴν ἐφεξῆς σύνταξιν τῶν ἄρθρων τοῦ Λεξικοῦ δὲν μειώνει, οὐδὲ μεταβάλλει τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ ὡς «ἱστορικοῦ», δεδομένου ὅτι εἰς τὸ ἐτυμολογικὸν μέρος ἑκάστου ἄρθρου θὰ ἐξηγῆται, παρὰ τὴν ἐτυμολογικὴν προέλευσιν τοῦ λήμματος, καὶ ἡ κατὰ τὴν ἱστορικὴν τῆς γλώσσης ἐξέλιξιν ὀρθογραφία αὐτοῦ.

Μετὰ τιμῆς καὶ σεβασμοῦ

Ὁ Διευθυντὴς
ΙΩ. ΚΑΛΛΕΡΗΣ

Μετὰ τὴν ἐν τῷ συνόλῳ ἀνάγνωσιν τοῦ ὑπομνήματός του καὶ τὴν κατὰ ταύτην καὶ κατὰ περίπτωσιν ὑπόμνησιν τῶν συμπερασμάτων τῆς Ἐπιτροπῆς, ὁ κ. Καλλέρης λέγει ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ προσθέσῃ παρατηρήσεις τινὰς ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν προηγουμένην συνεδρίαν θιγέντος ζητήματος τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν καταλήξεων *-ούλλα*, *-ούλλης*, *-ούλλι* καὶ *-πουλλος -πούλλα*, *-πουλλο*. Λαβὼν πρὸς τοῦτο τὸν λόγον παρὰ τοῦ προέδρου, λέγει ὅτι ἡ μέχρι τοῦδε ἀκολουθουμένη εἰς τὸ Λεξικὸν διὰ διπλοῦ *λ* γραφὴ τῆς καταλήξεως *-ούλλα*, εἰσελθούσης ἐκ τῆς Λατινικῆς κατὰ τὸν μ. Χατζιδάκιν (ΜΝΕ 2, 306), καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς κατὰ περαιτέρω μετασχηματισμὸν προελθουσῶν καταλήξεων *-ούλλι*, *-ούλλης*, εἶναι ἐσφαλμένη, διότι ἡ ὑποκοριστικὴ κατάληξις τῆς Λατινικῆς εἶναι *-ula* καὶ οὐχὶ *-ulla*. Ἀντιθέτως, ἡ καθιερωμένη διὰ διπλοῦ *λ* γραφὴ τῆς καταλήξεως *-πουλλος*, *-πούλλα*, *-πουλλο*, προελθούσης ἐκ τοῦ Λατινικοῦ *-pullus*, ὡς ἀπέδειξεν ὁ αὐτὸς Χατζιδάκις (ΜΝΕ 1, 637-652), εἶναι ὀρθή.

Μετὰ ταῦτα, ἡ Ἐπιτροπή, κατόπιν βραχείας ἐπανασυζητήσεως ἐπὶ ἑκάστης τῶν ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Λεξικοῦ προτεινομένων ἁπλοποιήσεων, προέβη εἰς τὴν τελικὴν διατύπωσιν τῶν ἐπ' αὐτῶν ἀποφασισθέντων ὡς ἀκολούθως :

1. Τὰ μέχρι τοῦδε διὰ τῶν συνιζανομένων καταλήξεων *-ᾳά*, *-ᾳάς*, *-ᾳιά*, *-ᾳιός* γραφόμενα ὀνόματα θὰ γράφωνται ἐφεξῆς διὰ τῶν καταλήξεων *-ιά*, *-ιάς*, *-ιά*, *-ιός*, (*μηλιά*, *μυρωδιά*, *προβιά*, *ραβδιά*, *φουχτιά*, *γραφιάς-πευκιάς*, *ἐλιά*, *παλιός*, κλπ.).

2. Τὰ ἐκ τριτοκλίτων οὐδετέρων εἰς *-ος* τῆς ἀρχαίας προελθόντα δευτερόκλιτα εἰς *-ι* τῆς νεωτέρας καὶ γραφόμενα μέχρι τοῦδε διὰ τῆς καταλήξεως *-η*, πληθυντ. *-ηα* (τὸ *χείλη* - τὰ *χείληα*, τὸ *σκέλη* - τὰ *σκέληα*, κλπ.) θὰ γράφωνται ἐφεξῆς διὰ

τῆς καταλήξεως *-ι*, πληθυντ. *-ια*, κατὰ τὰ λοιπὰ δευτερόκλιτα εἰς *-ι* (τὸ *χείλι* – τὰ *χείλια*, τὸ *στήθι* – τὰ *στήθια*, κλπ.).

3. Τὰ ἐκ τριτοκλίτων οὐσιαστικῶν ἢ μετοχῶν εἰς *-ων* τῆς ἀρχαίας προελθόντα καὶ διὰ τῆς καταλήξεως *-ως* γραφόμενα μέχρι τοῦδε δευτερόκλιτα τῆς νεωτέρας θὰ γράφωνται ἐφεξῆς διὰ τῆς καταλήξεως *-ος* κατὰ τὰ λοιπὰ δευτερόκλιτα εἰς *-ος* (ὁ *γέρος*, ὁ *διάκος*, ὁ *δράκος*, ὁ *χάρος*, ὁ *παθός*, ὁ *μαθός*, κλπ. Κατὰ ταῦτα καὶ ὁ *προεστός*, ὁ *ποίσος*, ὁ *δείξος*). Ὡσαύτως τὰ ἐκ τῶν ὀνομάτων τούτων σύνθετα, τὰ διατηροῦντα μέχρι τοῦδε τὸ *ω* ὡς συνδετικὸν φωνῆεν (*ἀρχωσυμπέθερος*, *γερωπατέρας*, *γερω-Δῆμος*, κλπ.), θὰ γράφωνται ἐφεξῆς διὰ τοῦ *ο* ὡς συνδετικοῦ φωνήεντος (ὁ *γερο-Δῆμος*, ὁ *γεροδάσκαλος*, ὁ *χαροκαημένος*, κλπ.).

4. Τὰ παρατακτικὰ σύνθετα ἐκ δύο ρημάτων, διατηροῦντα μέχρι τοῦδε τὴν κατάληξιν τοῦ α' συνθετικοῦ (*ἀνοιγωκλείνω*, *βλαστημωκοπῶ*, *βριζωκοπῶ*, κλπ.), θὰ γράφωνται ἐφεξῆς διὰ τοῦ *ο* ὡς συνδετικοῦ φωνήεντος (*ἀνοιγοκλείνω*, *μπαινοβγαίνω*, *παιζογελῶ*, κλπ.).

5. Τὰ ἔχοντα ὡς β' συνθετικὸν τὴν λέξιν *μάτι* καὶ γραφόμενα μέχρι τοῦδε διὰ διπλοῦ *μ*, κατὰ τὰ ἀνάλογα σύνθετα τῆς ἀρχαίας (*ἀνοιχτομμάτης*, *γαλανομμάτης*, κλπ. κατὰ τὸ *μεγαλόμματος*, κλπ.), θὰ γράφωνται ἐφεξῆς δι' ἁπλοῦ *μ* (*καστανομάτης*, *μαυρομάτης*, κλπ.). Ὡσαύτως τὰ ἔχοντα ὡς β' συνθετικὸν τὴν λέξιν *νύχι* καὶ διατηροῦντα τὸ *ω* τῶν ἐκ τοῦ *ὄνυξ* συνθέτων τῆς ἀρχαίας (*ἀετωνύχης*, *ἀσπρωνύχης*, κλπ., κατὰ τὸ *γαμψώνυχος*, κλπ.) θὰ γράφωνται ἐφεξῆς διὰ τοῦ συνδετικοῦ φωνήεντος *ο* (*γαϊδουρονύχης*, *σκυλλονύχης*, κλπ.).

6. Τὰ διὰ τῆς καταλήξεως *-άκις* γραφόμενα μέχρι τοῦδε (*ἀφεντάκις*, *ἄνθρωπάκις*, κλπ.) θὰ γράφωνται ἐφεξῆς διὰ τοῦ *-άκης* κατὰ τὰ λοιπὰ πρωτόκλιτα εἰς *-ης* (*πατεράκης*, *παππαδάκης*, κλπ.).

7. Ὡσαύτως τὰ διὰ τῆς καταλήξεως *-άρις* (*-ιάρις*) γραφόμενα (*ἀναδρομάρις*, *ἀρρωστιάρις*, *ἀναμαλλιάρις*, κλπ.) θὰ γράφωνται ἐφεξῆς διὰ τοῦ *-άρης* (*-ιάρης*) κατὰ τὰ εἰς *-ης* πρωτόκλιτα (*καβαλλάρης*, *διακονιάρης*, *παραπονιάρης*, κλπ.).

8. Τὰ εἰς *-ιος* δευτερόκλιτα τῆς ἀρχαίας, μεταγενεστέρας καὶ Βυζαντινῆς, κύρια ἢ προσηγορικά, μετασχηματισθέντα εἰς πρωτόκλιτα διὰ συγκοπῆς τοῦ *ο* τῆς καταλήξεως καὶ διατηροῦντα μέχρι τοῦδε τὴν κατὰ τὴν ἐτυμολογικὴν παραγωγὴν γραφὴν (*Γεώργιος–Γεώργις*, *Δημήτριος–Δημήτρις*, *Βασίλειος–Βασίλεις*, *Διονύσιος–Διονύσις*, *κύριος–κύρις*, κλπ.), θὰ γράφωνται ἐφεξῆς διὰ τῆς καταλήξεως *-ης* τῶν πρωτοκλίτων (*Γιώργης*, *Δημήτρης*, *Βασίλης*, *Λευτέρης*, *κύρης*, κλπ.).

9. Τὰ εἰς *-ις*, γεν. *-εως* τριτόκλιτα θηλυκὰ τῆς ἀρχαίας, μετασχηματισθέντα εἰς πρωτόκλιτα τῆς νεωτέρας δι' ἀποκοπῆς τοῦ τελικοῦ *-ς* καὶ γραφόμενα μέχρι τοῦδε διὰ τῆς καταλήξεως *-ι*, γεν. *-ις* (ἡ *ἄνοιξι* – τῆς *ἄνοιξις*, ἡ *βάσι* – τῆς *βάσις*, ἡ *βρύσι* – τῆς *βρύσις*, κλπ.), θὰ γράφωνται ἐφεξῆς διὰ τῆς καταλήξεως *-η*, γεν. *-ης* τῶν πρωτοκλίτων θηλυκῶν (ἡ *κυβέρνηση* – τῆς *κυβέρνησης*, ἡ *πόλη* – τῆς *πόλης*, ἡ *στάση* – τῆς *στάσης*, ἡ *τάξη* – τῆς *τάξης*, κλπ.), θὰ διατηρήσουν ὅμως εἰς τὸν πληθυντικὸν τὴν κλίσιν καὶ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν τριτοκλίτων τῆς ἀρχαίας (οἱ *πόλεις* – τῶν *πόλεων* – τοὶς *πόλεις*, οἱ *στάσεις* – τῶν *στάσεων* – τοὶς *στάσεις*, οἱ *τάξεις* – τῶν *τάξεων* – τοὶς *τάξεις*, κλπ.).

10. Τὰ ἐξ ἐνάρθρων ἀπαρεμφάτων τῆς ἀρχαίας προελθόντα δευτερόκλιτα οὐδέτερα τῆς νέας καὶ γραφόμενα μέχρι τοῦδε διὰ τῆς καταλήξεως *-εῖ* (*-ει*), ὡς τὸ *φα(γ)εῖ*, τὸ *φιλεῖ*, τὸ *λέει*, τὸ *ἔχει*, κλπ., θὰ γράφωνται ἐφεξῆς διὰ τῆς καταλήξεως *-ί* τῶν δευτεροκλίτων οὐδετέρων, ἐφ' ὅσον κλίνονται κατὰ ταῦτα (τὸ *φαγί*, τὸ *φιλὶ* κατὰ τὸ *τυρί*, τὸ *ψωμί*, κλπ.), θὰ διατηρήσουν ὅμως τὴν κατὰ τὴν ἱστορικὴν προέλευσιν γραφήν, ἐφ' ὅσον εἶναι ἰδιωματικὰ καὶ ἄκλιτα (τὸ *ἔχει*, τὸ *ἰδεῖ*, τὸ *λέει*, τὸ *πιεῖ*, κλπ.).

11. Ὡσαύτως θὰ γράφωνται διὰ τῆς καταλήξεως *-ι* τῶν δευτεροκλίτων οὐδετέρων τὰ μέχρι τοῦδε διατηροῦντα τὴν διὰ τοῦ *-ει* γραφὴν δευτερόκλιτα οὐδέτερα, τὰ ὁποῖα προῆλθον ἐκ δευτεροκλίτων οὐδετέρων τῆς ἀρχαίας ἢ μεταγενεστέρας δι' ἀποκοπῆς τῆς καταλήξεως *-ον* (τὸ *γένι* καὶ ὄχι τὸ *γένει*, τὸ *ἀνώγι*, τὸ *κατώγι*, κλπ.), τὰ δὲ ἔχοντα ὡς β' συνθετικὸν ὄνομα τῆς κατηγορίας ταύτης καὶ διατηροῦντα μέχρι τοῦδε τὴν κατάληξιν *-εις* (*ἀσπρογένεις*, *ἀραιογένεις*, κλπ.) θὰ γράφωνται ἐφεξῆς διὰ τῆς καταλήξεως *-ης* τῶν πρωτοκλίτων (*μαυρογένης*, *ξανθογένης*, κλπ.).

12. Τὰ διὰ τῆς καταλήξεως *-ούλλης*, *-ούλλα*, *-ούλλι* μέχρι τοῦδε γραφόμενα θὰ γράφωνται ἐφεξῆς διὰ τῆς *-ούλης*, *-ούλα*, *-ούλι* (*πατερούλης*, *ξανθούλα*, *ὀρφανούλι*, κλπ.).

13. Ὁμοίως θὰ γράφωνται δι' ἑνὸς *λ* τὰ σχηματιζόμενα διὰ τῆς ὑποκοριστικῆς καταλήξεως *-πουλος*, *-πούλα*, *-πουλο* *-πούλι* (*Γιαννόπουλος*, *ἀρχοντοπούλα*, *βασιλόπουλο*, *γαϊδουροπούλι* κλπ.), ἐπειδὴ ἡ μέχρι τοῦδε ἀκολουθουμένη διὰ διπλοῦ *λ* γραφὴ αὐτῶν δὲν εἶναι ἀναμφίβολος ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως καὶ ἐπειδὴ τὰ ἀνάλογα Βυζαντινὰ ἐγράφοντο μᾶλλον δι' ἁπλοῦ *λ* (βλ. Psaltes, Gramm. d. Byz. Chron., 52, 287).

14. Τὰ ἐκ τῶν εἰς *-ὺς* τριτοκλίτων τῆς ἀρχαίας προερχόμενα ἢ κατ' ἀναλογίαν πρὸς ταῦτα σχηματισθέντα θὰ ἐξακολουθήσουν γραφόμενα διὰ τῆς καταλήξεως *-ὺς* (*βαθύς*, *πλατύς*, *παχύς*, *φαρδύς*, κλπ.). Θὰ ἐξακολουθήσουν ὡσαύτως νὰ γράφωνται ἀναλλοίωτα τὰ φωνητικῶς συμπίπτοντα πρὸς τὰ ἀρχαῖα εὐάριθμα ἀρσενικὰ ἢ οὐδέτερα τῆς νεωτέρας, ἀνεξαρτήτως κλίσεως (ὁ *πῆχυς*, ὁ *ὄφις*, ἡ *δρῦς*, τὸ *δάκρυ*, τὸ *βράδυ*, κλπ.).

15. Ἐπειδὴ κατὰ τὰ εἰς *-ὺς* τῆς προηγουμένης τάξεως κλίνονται καὶ τὰ χρωμάτων δηλωτικὰ ἐπίθετα τῆς νεωτέρας, τὰ ὁποῖα γράφονται μέχρι τοῦδε διὰ τῆς καταλήξεως *-ὶς* (ὁ *σταχτὶς* – τοῦ *σταχτιοῦ* – οἱ *σταχτιοί*, ὡς ὁ *παχὺς* – τοῦ *παχειοῦ* – οἱ *παχειοί*, κλπ.), ἡ Ἐπιτροπὴ ἀποκλίνει ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅπως καὶ ταῦτα γράφωνται διὰ τῆς καταλήξεως *-ύς*. Εἰς τοῦτο ἐνισχύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ μ. Χατζιδάκι ὑποστηριχθεὶς σχηματισμὸς αὐτῶν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Τουρκικὸν *ρεγκὶ* = *χρῶμα* δὲν φαίνεται πειθαναγκάζων, ἐνῷ παρουσιάζεται ἐξ ἴσου πιθανὸς ὁ σχηματισμὸς κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Βυζαντινὸν *ὀξὺ* = πορφυροῦν χρῶμα. Ὁπωσδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἡ Ἐπιτροπὴ ἐξουσιοδοτεῖ τὸν διευθυντὴν τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ νὰ ρυθμίσῃ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν ὀνομάτων τούτων κατὰ τὴν κρίσιν του καὶ κατόπιν μελέτης τῶν ἐπιστημονικῶν δεδομένων.

Αἱ ἀνωτέρω ὀρθογραφικαὶ τροποποιήσεις θέλουσιν ἐφαρμοσθῆ εἰς τὰ ὑπὸ ἐκτύπωσιν ἄρθρα τοῦ 4ου τόμου τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ καὶ κατὰ τὴν ἐφεξῆς σύνταξιν

καὶ λημματογράφησιν. Εἰς τὸν πρόλογον τοῦ 4ου τόμου θὰ δηλωθῇ τοῦτο ρητῶς, δημοσιευομένου περιληπτικοῦ πίνακος αὐτῶν. Ἡ σύνταξις καὶ ἡ διατύπωσις τοῦ πίνακος τούτου ἀνατίθεται εἰς τὸν διευθυντὴν τοῦ Λεξικοῦ, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι δὲν θὰ ἀφίσταται ἐν τῇ οὐσίᾳ τῆς διατυπώσεως τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἐπιτροπῆς.

Μεθ' ὃ λύεται ἡ συνεδρία.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Τὰ μέλη
Κ. ΑΜΑΝΤΟΣ
Σ. Β. ΚΟΥΓΕΑΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΧΡ. ΚΑΡΟΥΖΟΣ

109η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις σήμερον τὴν 8ην Ἰουνίου 1959, ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Δευτέραν καὶ ὥραν 12.30 μ.μ., συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν μελῶν κ. Σ. Κουγέα, ἀπουσιάζοντος τοῦ Προέδρου κ. Ἰω. Καλιτσουνάκη, παρόντων τῶν κ.κ. Κ. Ρωμαίου, Γ. Ἀθανασιάδη-Νόβα καὶ Χρ. Καρούζου, γραμματέως. Συμμετέχει ὁ κ. Α. Ὀρλάνδος, Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας. Παρίσταται καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ κ. Ἰω. Καλλέρης.

Ἀναγινώσκονται καὶ ἐπικυροῦνται τὰ πρακτικὰ τῆς προηγουμένης συνεδρίας

.....

Ὁ Προεδρεύων
Σ. Β. ΚΟΥΓΕΑΣ

Τὰ μέλη
Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΣ
Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΧΡ. ΚΑΡΟΥΖΟΣ

110η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις, σήμερον τὴν 13ην Νοεμβρίου 1959, ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Παρασκευὴν καὶ ὥραν 12ην μεσημβρινήν, συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ ἐπὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπή. Παρόντες: Ἰω. Καλιτσουνάκης, Σ. Κουγέας, Κ. Ρωμαῖος, Χρ. Καροῦζος. Συμμετέχει καὶ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἀν. Ὀρλάνδος. Παρίσταται καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ κ. Ἰω. Καλλέρης.

Εὑρεθείσης ἀπαρτίας, προεδρεύει ὁ τακτικὸς πρόεδρος κ. Καλιτσουνάκης καὶ γραμματεύει ὁ τακτικὸς γραμματεὺς κ. Καροῦζος. Θέμα πρὸς συζήτησιν: Συμπληρωματικὸν ὑπόμνημα τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ «περί τινων τροποποιήσεων εἰς τὸ ὀρθογραφικὸν σύστημα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ».

Ἐν ἀρχῇ ἀναγινώσκεται καὶ ἐπικυροῦται τὸ πρακτικὸν τῆς προηγουμένης συνεδρίας. Εἶτα ὁ κ. πρόεδρος προσκαλεῖ τὸν κ. Καλλέρην νὰ ἀναπτύξῃ ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπῆς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὑπομνήματός του. Ὁ κ. Καλλέρης ἀναφέρεται κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ζήτημα τῆς ὀρθογραφίας τῶν εἰς -ὶς χρώματος δηλωτικῶν ἐπιθέτων

(*βυσσινίς, σταχτίς, τριανταφυλλίς*, κλπ.), τῆς ὁποίας ἡ ρύθμισις εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς (108η συνεδρία). Ἐπειδὴ ὅμως, λέγει, ἡ γενομένη ἐν τῷ μεταξὺ ὑπ' αὐτοῦ ἐπισταμένη ἔρευνα εἰς οὐδὲν κατέληξεν ἱκανοποιητικὸν ἐπιστημονικῶς συμπέρασμα, διότι καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ μ. Χατζιδάκι ἐκτεθεῖσα θεωρία περὶ τοῦ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ τουρκικὸν *ρεγκὶ* = χρῶμα σχηματισμοῦ τῶν ἐν λόγῳ ἐπιθέτων οὐδόλως εὐσταθεῖ, κατὰ τὴν γνώμην του, ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη τοῦ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Βυζαντινὸν *ὀξὺ(ν)*=λαμπρὸν πορφυροῦν (χρῶμα) *σχηματισμοῦ αὐτῶν ἐλαχίστας ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς ἐνδείξεις, παρακαλεῖ* ὅπως τὸ ζήτημα ρυθμισθῇ ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ τὸν πιθανώτερον ἐπιστημονικῶς λόγον. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν συζήτησιν προέκυψε διαφορὰ γνωμῶν μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, τοῦ μὲν προέδρου ὑποστηρίξαντος τὴν ὀρθότητα τῆς διὰ τοῦ *-ὺς* γραφῆς τῶν ἐπιθέτων τῆς κατηγορίας ταύτης, τῶν δὲ παρόντων μελῶν καὶ τοῦ Γεν. Γραμματέως ταχθέντων ὑπὲρ τῆς διὰ τοῦ *-ὶς* γραφῆς, ὡς ἁπλουστέρας. Παρελθούσης οὕτω τῆς ὥρας, ἀποφασίζεται νὰ ἀναβληθῇ ἡ λῆψις ὁριστικῆς ἀποφάσεως διὰ τὴν προσεχῆ συνεδρίαν, ἵνα ἀκουσθῇ καὶ ἡ γνώμη τοῦ ἐκ τῶν μελῶν ἀπουσιάζοντος κ. Ἀμάντου ἐπὶ τῆς ἀμφισβητουμένης γραφῆς. Μεθ' ὃ ὁ κ. πρόεδρος κηρύσσει τὴν λῆξιν τῆς συνεδρίας.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΧΡ. ΚΑΡΟΥΖΟΣ

111η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις, σήμερον τὴν 18ην Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1959, ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Παρασκευὴν καὶ ὥραν 11½ π.μ., συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ ἐπὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπή. Παρόντες: Ἰω. Καλιτσουνάκης, Σ. Κουγέας, Κ. Ἄμαντος, Χρ. Καροῦζος, Γ. Ἀθανασιάδης-Νόβας. Συμμετέχει καὶ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἀν. Ὀρλάνδος. Παρίσταται καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ κ. Ἰω. Καλλέρης.

Εὑρεθείσης ἀπαρτίας, προεδρεύει ὁ τακτικὸς πρόεδρος κ. Ἰω. Καλιτσουνάκης καὶ γραμματεύει ὁ τακτικὸς γραμματεὺς κ. Χρ. Καροῦζος. Ἐν ἀρχῇ, ἀναγινώσκεται καὶ ἐπικυροῦται τὸ πρακτικὸν τῆς προηγουμένης συνεδρίας. Εἶτα, ὁ κ. πρόεδρος προσκαλεῖ τὸν διευθυντὴν τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐπεξήγησιν τοῦ περὶ συμπληρωματικῶν ὀρθογραφικῶν τροποποιήσεων ὑπομνήματός του, ὅπερ ἀποτελεῖ καὶ τὸ μοναδικὸν θέμα τῆς συνεδρίας.

Ὁ κ. Καλλέρης ἐπαναλαμβάνει κατ' ἀρχάς, ἐν συντομίᾳ, πρὸς κατατόπισιν τοῦ κατὰ τὴν προηγουμένην συνεδρίαν ἀπουσιάζοντος κ. Ἀμάντου, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸ ζήτημα τῆς γραφῆς τῶν εἰς *-ὺς* ἢ εἰς *-ὶς* χρώματος δηλωτικῶν ἐπιθέτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς. Ὁ κ. Ἄμαντος τάσσεται ὑπὲρ τῆς διὰ τοῦ *-ὺς* γραφῆς (*βυσσινύς, σταχτύς*, κλπ.). Ἐν συνεχείᾳ, ὁ κ. Καλλέρης προχωρεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὑπολοίπων ζητημάτων, ἅτινα ἐκτίθενται συντόμως εἰς τὸ πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν ὑπόμνημα αὐτοῦ, ἔχον κατὰ λέξιν ὡς ἑξῆς:

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ
ΤΗΣ Ν. ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

'Αριθ. Πρωτ. 1256 'Εν 'Αθήναις, τῇ 8ῃ 'Οκτωβρίου 1959

Πρός

τὴν Σὴν ἐπὶ τοῦ 'Ιστορ. Λεξικοῦ 'Εφορευτικὴν 'Επιτροπὴν τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν

'Ενταῦθα

Συμπληρωματικὸν ὑπόμνημα περί τινων ἁπλοποιήσεων εἰς τὸ ὀρθογραφικὸν σύστημα τοῦ 'Ιστορικοῦ Λεξικοῦ

Κύριε Πρόεδρε,

'Έχω τὴν τιμὴν νὰ θέσω ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς παρ' 'Υμῖν 'Επιτροπῆς ζητήματά τινα ἀναφερόμενα καὶ πάλιν εἰς τὸ μέχρι τοῦδε ἰσχῦον κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ 'Ιστορικοῦ Λεξικοῦ ὀρθογραφικὸν σύστημα. Τὴν ἐπ' αὐτῶν συζήτησιν καὶ ἀπόφασιν 'Υμῶν θεωρῶ ἀναγκαίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κατὰ τὰς προηγουμένας συνεδρίας ληφθεισῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἀποφάσεων. 'Ελπίζω ὅτι θὰ καταστῇ οὕτω δυνατὸν νὰ προχωρήσῃ ἐφεξῆς ἡ σύνταξις τοῦ Λεξικοῦ ἄνευ συγχύσεων καὶ ἀμφιβολιῶν καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν λημμάτων αὐτοῦ καὶ ὅτι δὲν θὰ παραστῇ πιθανῶς ἀνάγκη καὶ περαιτέρω ὀρθογραφικῶν ἁπλοποιήσεων εἰς τὸ μέλλον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἐβάρυνε δυσμενῶς ἐπὶ τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ.

Τὸ πρῶτον τῶν ζητημάτων τούτων, περὶ τοῦ ὁποίου διέλαβον καὶ εἰς τὸ προηγούμενον πρὸς 'Υμᾶς ὑπόμνημα, ἀναφέρεται εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν εἰς *-ίς* χρώματος δηλωτικῶν ἐπιθέτων τῆς Νέας 'Ελληνικῆς. 'Ας μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ ὑπενθυμίσω, ὅτι ἡ Σὴ 'Επιτροπὴ ἀπεδέχθη κατ' ἀρχὴν τὴν πρότασίν μου, ὅπως ταῦτα γράφωνται τοῦ λοιποῦ διὰ τῆς καταλήξεως *-ύς, -ύ*, ἀντὶ τῆς μέχρι τοῦδε ἀκολουθουμένης γραφῆς διὰ τοῦ *-ίς, -ί*, ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν τῆς περαιτέρω ἐρεύνης τοῦ θέματος ὑπ' ἐμοῦ καὶ τῆς τελικῆς ρυθμίσεως τοῦ ζητήματος πρὸς τὰ ἐκ ταύτης συμπεράσματα. 'Επειδὴ ὅμως τὰ συμπεράσματα τῆς ἐρεύνης, ἣν ἐν τῷ μεταξὺ ἐνήργησα, δὲν εἶναι ἐπιστημονικῶς ἀδιάσειστα, προσφεύγω καὶ πάλιν εἰς τὴν πεφωτισμένην κρίσιν 'Υμῶν. 'Ως ἐνθυμεῖσθε, εἶχον τότε διατυπώσει τὴν γνώμην ὅτι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπίθετα θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ γράφωνται διὰ τοῦ *-ύς, -ύ*, ἐπειδὴ ἡ κλίσις αὐτῶν ἔχει ρυθμισθῇ κατὰ τὰ εἰς *-ύς, -ύ* ἀρχαιόθεν κληρονομηθέντα ἐπίθετα (*παχύς, βαθύς, γλυκύς*, κλπ.) καὶ ἐπειδὴ ὁ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Χατζιδάκι ὑποστηριχθεὶς σχηματισμὸς αὐτῶν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Τουρκικὸν *ρεγκί*=χρῶμα δὲν φαίνεται πειστικός. 'Εμελέτησα καὶ πάλιν τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ μ. Χατζιδάκι, ἰδίως τὰ κατὰ τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ πρὸς τὸν μ. καθηγ. Καρολίδην διατυπωθέντα, ἀλλ' ἔμεινα μὲ τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν. Τουρκιστὶ τὸ χρῶμα λέγεται *ρέγκ*, τοῦτο δὲ ἐλέγετο παλαιότερον πολλαχοῦ

παρ' ἡμῖν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ χρησιμοποιῆται εἰσέτι ἐνιαχοῦ, εἴτε εἰς τὴν καθημερινὴν ὁμιλίαν, εἴτε εἰς παροιμίας καὶ ἐρωτικὰ δίστιχα ποιηθέντα παλαιότερον, ἀλλὰ πανταχοῦ καὶ πάντοτε ὡς παροξύτονον (*ρέγκι*) καὶ οὐδέποτε ὡς ὀξύτονον (*ρεγκί*). Τὸ *ρεγκὶ* ὑπάρχει βεβαίως εἰς τὴν Τουρκικήν, ὡς πιστοῦται ἐκ τῶν Λεξικῶν, ἀλλ' ὡς ἐπίθετον σημαῖνον «κεχρωσμένος» καὶ συνεκφερόμενον μετὰ τοῦ οὐσιαστικοῦ τοῦ δηλοῦντος τὸ χρῶμα, οἷον *καφὲ ρεγκὶ*=χρωματισμένος διὰ χρώματος καφέ, *πεμπὲ ρεγκὶ*=φέρων χρῶμα τριανταφυλλί, κλπ. Εἰς τοιαύτας μόνον ἐκφράσεις ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὑπὸ τῶν Τουρκομαθῶν Ἑλλήνων τῆς Κ/πόλεως, τῆς Ἀδριανουπόλεως, κλπ., ὡς πληροφοροῦμαι ὑπὸ φίλων ἐκεῖθεν καταγομένων, εἰς συνομιλίας δὲ διεξαγομένας ὑπὸ τούτων Ἑλληνιστί, οὐδέποτε ὅμως ἐχρησιμοποιήθη, ἐπαναλαμβάνω, εὐρύτερον εἰς τὴν Ἑλληνικήν, ὡς τοῦτο συνέβη προκειμένου περὶ τοῦ οὐσ. *ρέγκι*. Κατ' ἀκολουθίαν, εἶναι τελείως ἀπίθανος ἡ γνώμη καθ' ἣν ἡ τοιαύτη χρῆσις τοῦ ἐπιθ. *ρεγκὶ* συνετέλεσεν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν κοινῶς καὶ δημωδῶς χρησιμοποιουμένων ἀναλόγων ἐπιθέτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς. Ἐξ ἄλλου, ἀπίθανος ὡσαύτως τυγχάνει, νομίζω, καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ μ. Καρολίδου ὑποστηριχθεῖσα γνώμη περὶ τοῦ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Ἀραβικὸν *μαβὶ* σχηματισμοῦ τῶν ἐν λόγῳ ἐπιθέτων, κυρίως διότι τὸ ἐπίθετον *μαβί*, Ἀραβικὸν καὶ Τουρκικόν, δὲν φαίνεται χρησιμοποιηθὲν εὐρέως παλαιότερον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες διέθετον περισσότερα τοῦ ἑνὸς Ἑλληνικὰ (καὶ μάλιστα κοινὰ) συνώνυμα : *γαλανός*, *γαλάζιος*, *γεράνιος*.

Παραλλήλως ἠρεύνησα τὴν παρ' Ὑμῶν προβληθεῖσαν γνώμην περὶ τοῦ πιθανοῦ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Βυζαντινὸν *ὀξὺς* σχηματισμοῦ τῶν ἐπιθέτων τούτων. Ὄντως τὸ *ὀξὺς* ἐχρησιμοποιεῖτο κοινῶς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, εἴτε ἐπιθετικῶς, εἴτε οὐσιαστικῶς κατ' οὐδέτερον γένος (*τὸ ὀξύν*), πρὸς δήλωσιν ἰδιαιτέρας ἀποχρώσεως τῆς πορφύρας, τοῦ λαμπροῦ πορφυροῦ χρώματος, ὡς τοῦ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐνδυμάτων κυρίως, ὁμοίου πρὸς τὸ παρ' ἡμῖν *βυσσινὶ* λεγόμενον. Αἱ σωζόμεναι μαρτυρίαι οὐδεμίαν καταλείπουν περὶ τούτου ἀμφιβολίαν. Ὅθεν, τὸ ζήτημα περιορίζεται εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς πιθανῆς ὑπάρξεως τοιούτων ἐπιθέτων εἰς χρόνον, καθ' ὃν ἡ ὑπὸ τοῦ Χατζιδάκι ὑποστηριχθεῖσα ἄποψις, ἡ περὶ τοῦ σχηματισμοῦ δηλ. αὐτῶν κατ' ἐπίδρασιν τῆς ἐν Κ/πόλει ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων ὁμιλουμένης καὶ μιμουμένης ὡς πρὸς τοῦτο τὴν Τουρκικήν, θὰ ἀπετέλει ἐπὶ τοῦ προκειμένου σαφῆ ἀναχρονισμόν. Δυστυχῶς ἡ μόνη πηγὴ εἰς ἣν δύναταί τις, ὡς ἔχουν σήμερον τὰ πράγματα, νὰ ἀναζητήσῃ τὴν διαπίστωσιν ταύτην, εἶναι τὸ πολυτιμότατον, ἀλλ' ἀτελές, Λεξικὸν τοῦ Δουκαγγίου. Εἰς τοῦτο ἀναφέρεται δὶς ὡς οὐσ. τὸ *μαυρὶν* (μελαντηρίαν· τὸ *μαβρήν*. μελαντηρία· τὸ τοῦ σκυτέως *μαυρὶν*) πρὸς δήλωσιν οὐσίας μελανοῦ χρώματος, ἐκ χειρογράφου κώδικος, τοῦ ὁποίου δὲν δίδεται δυστυχῶς ἡ χρονολογία. Εἰς τὸ αὐτὸ Λεξικὸν μνημονεύεται ὡσαύτως τὸ οὐδ. *ἄσπριν* ὡς ἐπίθετον χρησιμοποιηθὲν ὑπὸ Νικολάου τοῦ Μυρεψοῦ (παπάβερ ἢ παπαβάριν *ἄσπριν*). Δυστυχῶς δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐλεγχθῇ τὸ αὐθεντικὸν τῆς παραπομπῆς, εἶναι δὲ ἐξ ἄλλου τόσον συχναί, ὡς γνωστόν, αἱ παραναγνώσεις καὶ οἱ παρατονισμοὶ παρὰ Δουκαγγίῳ, ὥστε δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω ἂν τὸ ἐπίθετον, ὅπερ μορφολογικῶς φαίνεται ἀνάλογον πρὸς τὸ *μαυρίν*, ἐτονίζετο ἐπὶ τῆς παραληγούσης ἢ τῆς ληγούσης. Ἡ ἐντύπωσίς μου ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων εἶναι ὅτι κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἤδη ἐπο-

χὴν ἐσχηματίσθησαν ἴσως κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ *ὀξὺ(ν)* οὐδέτερα οὐσιαστικὰ χρώματος δηλωτικά, ὡς τὸ *μαυρίν*, τὸ *ἀσπρίν*, τὰ ὁποῖα θὰ πρέπῃ νὰ γράφωνται ἑπομένως διὰ τοῦ *-ύ(ν)*. Θὰ ἠδύνατο ἄρα νὰ ὑποστηριχθῇ μετὰ πολλῆς πιθανότητος ὅτι κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ οὐδέτερα ταῦτα ἐσχηματίσθησαν τὰ χρώματος δηλωτικὰ ἐπίθετα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς εἰς *-ύς*, *-ειά*, *-ύ*, τὰ ὁποῖα καὶ προσηρμόσθησαν διὰ τοῦτο κλιτικῶς πρὸς τὰ ἀρχαιόθεν κληρονομηθέντα ἐπίθετα εἰς *-ύς*. Ἀλλὰ τὰ ὑπὲρ τῆς πιθανότητος ταύτης ἐπιχειρήματα εἶναι καὶ ὀλίγα καὶ ἀσθενῆ, τὸ δὲ ἐπ' αὐτῶν στηριζόμενον συμπέρασμα δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὸ προσῆκον ἐπιστημονικὸν κῦρος. Κατ' ἀκολουθίαν, ἡ ἀφετηρία τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἐν λόγῳ ἐπιθέτων καὶ ἡ ἀπὸ ἀπόψεως ὀρθογραφικῆς τοποθέτησις αὐτῶν παραμένουν, ὡς καὶ πρότερον, ἄνευ ἱκανοποιητικῆς ἑρμηνείας.

Τὸ δεύτερον ζήτημα, ὅπερ θὰ πρέπῃ, νομίζω, νὰ ἀπασχολήσῃ τὴν Ἐπιτροπὴν Ὑμῶν, ἀναφέρεται εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν μετὰ διπλῶν συμφώνων ξενικῆς καταγωγῆς λέξεων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς. Ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει, ὡς γνωστόν, πολλὰς λέξεις γραφομένας εἰς τὸ Ἱστορικὸν Λεξικόν, κατὰ τὰ ξενικὰ πρότυπα, εἴτε μεθ' ἑνὸς διπλοῦ συμφώνου, ριζικοῦ ἢ καταληκτικοῦ, ὡς *ἀββίζο*, *ἀββιζάρω*, *ἀββοκᾶτος*, *ἀμάκκα*, *ἀμολλάρω*, *ἀπίκκο*, *ἀππαρθενεύω*, *κάππα*, *κάρρο*, *κούππα*, *τακκούνι*, *μπουκκάλα*, *ρόκκα*, *τσάππα*, *ὀμελέττα*, κλπ., εἴτε μετὰ δύο διπλῶν συμφώνων, ὡς *βακκέττα*, *καππόττα*, *καππέλλο*, *παππαγάλλος*, *πιαττέλλα*, κλπ. Ἀλλ' ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν: 1) ὅτι διὰ πολλὰς ἐκ τῶν λέξεων τούτων δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ μετὰ βεβαιότητος, ἂν εἰσῆλθον ἐκ τῆς Ἰταλικῆς, ἥτις διαφυλάττει τὰ διπλᾶ σύμφωνα, ἢ ἐκ τῆς Ἐνετικῆς διαλέκτου, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον ἤδη ταῦτα ἁπλοποιηθῇ· 2) ὅτι πολλαὶ ἐπίσης ἀπαντοῦν ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς ἤδη ἐποχῆς μὲ ἁπλοποιημένην γραφὴν (*κάπα*, *κλάπα*, *κούπα*, *μπουκούνι*, *ρόκα*, *τσάπα*)· 3) ὅτι ἀπεφασίσθη ἤδη ἡ ἁπλοποίησις διπλῶν συμφώνων εἰς κατηγορίας λέξεων συνδεομένας μὲ τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν τῆς γλώσσης, ὡς τῶν εἰς *-πουλ(λ)ος*, ὀνομάτων· 4) ὅτι ἡ μεταγραφὴ τῶν λέξεων τούτων κατὰ τὰ ξενικὰ πρότυπα ἄνευ φωνητικῆς ἀνάγκης καθιστᾷ ὁπωσδήποτε δυσχερέστερον τὸ ἤδη δυσχερὲς ὀρθογραφικὸν πρόβλημα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς (πρόχειρον παράδειγμα τὰ ἄρθρα τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ *βακέττα* καὶ *βακκώνω*)· ἂν λοιπὸν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν πάντα ταῦτα, οὐδεὶς θὰ ἀντετίθετο, ὑποθέτω, εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς ἁπλοποιήσεως τῶν διπλῶν συμφώνων, εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος κατηγορίαν λέξεων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς. Ἐν τούτοις, ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἁπλοποιήσεως ταύτης προκαλεῖ κατ' ἐπιστημονικὴν μέθοδον τὸ ἑξῆς ζήτημα: ἁπλοποιουμένης τῆς γραφῆς τῶν καταλήξεων τῆς Ἰταλικῆς *-έττο*, *-έττα*, *-ότ̣το*, *-ότ̣τα* (*κασκέτο*, *μπιλιέτο*, *βιολέτα*, *μαριονέτα*, *μπισκότο*, *τσιρότο*, *κοντότα*, *καπότα*, κλπ.), θὰ πρέπῃ νὰ ἁπλοποιηθῇ καὶ ἡ γραφὴ τῶν ἰδίας προελεύσεως καταλήξεων *-έλλο*, *-έλλα* (*μαστέλο*, *φουρνέλο*, *κορδέλα*, *ὀμπρέλα*, κλπ.), ὡς καὶ ἡ τῆς ἐκ τούτων προελθούσης κατὰ μετασχηματισμὸν καταλήξεως *-έλλι* (*καμπανέλι*, *παστέλι*, *πιατέλι*, κλπ.), ἐν συνεχείᾳ δὲ καὶ ἡ γραφὴ τῶν διὰ τῶν αὐτῶν καταλήξεων σχηματισθέντων καθαρῶς Ἑλληνικῶν ὑποκοριστικῶν (*μαννέλα*, *τουλουπέλα*, *ἀγωρέλι*, *μωρέλι*, *παιδαρέλι*, κλπ.). Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει, ὑπάρχει κίνδυνος συγχύσεως πρὸς τὰ παλαιότερον ἐκ τῆς Λατινικῆς εἰσελθόντα ἀνάλογα (*καστέλλι*, *καγκέλλι*, *σκουτέλλι*, *κρικέλλι*, κλπ.) καὶ ἴσως πρὸς καθαρῶς Ἑλληνικά,

ὡς τὸ *δικέλλι* καὶ εἴ τι ἄλλο. Θὰ ἦτο ἐξ ἄλλου μεθοδολογικῶς ἀνακόλουθος ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἁπλοποιήσεως τοῦ διπλοῦ συμφώνου τοῦ θέματος καὶ ἡ διατήρησις τοῦ διπλοῦ συμφώνου τῆς καταλήξεως, ἡ μερικὴ δηλ. ἁπλοποίησις διπλῶν συμφώνων τῆς αὐτῆς προελεύσεως (*καπόττα*, *καπέλλο*, *πιατέλλα*, κλπ.). Δὲν θεωρῶ βεβαίως ἀδύνατον τὴν διάκρισιν τῆς ὀρθογραφίας μεταξὺ τῶν παλαιότερον διὰ τῆς Λατινικῆς εἰσελθόντων καὶ τῶν νεωτέρων ἐκ τῆς Ἰταλικῆς προερχομένων ἢ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ τελευταῖα ταῦτα σχηματισθέντων. Καὶ ἂν ἀφήσωμεν ὅμως κατὰ μέρος τὰς διαλέκτους, εἰς τὰς ὁποίας διατηρεῖται ἡ προφορὰ τῶν διπλῶν εἰς τὰς περὶ ὧν πρόκειται καταλήξεις, ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἁπλοποιήσεως αὐτῶν εἰς τὰ λήμματα, ὁσονδήποτε προσεκτικῶς καὶ ἂν γίνεται, δὲν ἀπομακρύνει ἀσφαλῶς τὴν σύγχυσιν, ἣν ἐπεσήμανα.

Συναφὲς ζήτημα δημιουργεῖ ἡ ὀρθογραφία πολλῶν λέξεων Ἰταλικῆς καταγωγῆς, κατὰ τὴν μεταγραφὴν τῶν ὁποίων ἀποδίδεται μέχρι τοῦδε τὸ μακρὸν ο διὰ τοῦ ω, καίτοι βέβαιον εἶναι ὅτι αἱ λέξεις αὗται εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἑλληνικήν, ὅταν εἶχε πλέον ἐκλείψει ἐν αὐτῇ ἡ χρονικὴ διάκρισις μεταξὺ ο καὶ ω. Ἐξ ἁπλῆς λοιπὸν προσπαθείας νὰ ἀποδώσωμεν τὰ ξενικὰ πρότυπα τῶν λέξεων τούτων καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς φωνητικοὺς νόμους τῆς Νέας ἢ καὶ τῆς Βυζαντινῆς Ἑλληνικῆς ἐξακολουθοῦμεν νὰ γράφωμεν εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν *ἀμωρῶζος*, *ἀμακκαδῶρος*, *ἀμπασσαδῶρος*, *γουστῶζος*, *γουλῶζος*, *τιμώνι*, *κορδώνι*, *βαπώρι*, κλπ.

Κατὰ παρόμοιον τρόπον, ἀντιθέτως δηλαδὴ πρὸς τὴν φωνητικὴν τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ δι' ἐπιθυμίαν συμμορφώσεως πρὸς ὀρθογραφικὸν κανόνα τῆς παραδόσεως, ἐξακολουθοῦμεν ὡσαύτως νὰ γράφωμεν διὰ διπλοῦ ρ τὰ σύνθετα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, τῶν ὁποίων τὸ α' συνθετικὸν λήγει εἰς βραχὺ φωνῆεν, τὸ δὲ β' ἀρχίζει ἀπὸ ρ, χωρὶς μάλιστα νὰ διακρίνωμεν εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα τὰς Ἑλληνικὰς τῶν ξενικῶν λέξεων (*ἄρραφτος*, *ἀρρίζωτος*, *ἀρρούφητος*, *ἀσπρόρριζα*, *ἀσπρορροδεὰ* κλπ., ἀλλὰ καὶ *ἀρρεγουλάριστος*, *ἀρρεμπέλευτος*, *ἄρρογος*, *ἀσπρόρροκα*, κλπ.). Ἡ γραφὴ αὕτη εἶναι βεβαίως ἀδικαιολόγητος καὶ εἰς τὰ σύνθετα τῆς α' ὁμάδος, ἐφ' ὅσον ἡ ὀρθογραφία τοῦ λήμματος ἀποτελεῖ ἀντίφασιν πρὸς τὴν ἐτυμολογικὴν αὐτοῦ ἑρμηνείαν, ἐξ ἧς ἐμφαίνεται ὅτι ἡ σύνθεσις ἔγινεν εἰς χρόνον καθ' ὃν δὲν ὑφίστατο ὁ λόγος τῆς διπλώσεως τοῦ ρ. Εἰς τὰ σύνθετα ὅμως τῆς β' ὁμάδος, ἔνθα τὸ β' συνθετικὸν εἶναι λέξις ξενικῆς προελεύσεως ἀρχομένη ἀπὸ ρ, ἡ ἀναδίπλωσις τοῦ ρ εἶναι περισσότερον ἀδικαιολόγητος, διότι δὲν ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς οὔτε τὸ ἐλαφρυντικὸν τῆς κατ' ἀναλογίαν πρὸς ὀρθογραφικὸν κανόνα τῆς Ἑλληνικῆς παραδόσεως γραφῆς. Τὸ ἐπιστημονικῶς ὀρθὸν θὰ ἦτο προφανῶς νὰ θεσπισθῇ καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅ,τι καὶ περὶ τῶν συνθέτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς μὲ β' συνθετικὸν τὴν λέξιν *μάτι* ἀπεφασίσθη, δηλαδὴ ἡ ἑκάστοτε προσαρμογὴ τῆς ὀρθογραφίας τοῦ λήμματος πρὸς τὴν ἐπακολουθοῦσαν ἐτυμολογικὴν ἑρμηνείαν. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχει πιθανότης νὰ προκληθῇ ἐντεῦθεν σύγχυσις μεταξὺ συνθέτων τῆς κατηγορίας ταύτης ἀνηκόντων εἰς τὴν ἱστορικὴν κληρονομίαν τῆς γλώσσης καὶ συνθέτων βραδύτερον σχηματισθέντων, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐξακολουθήσωμεν γράφοντες καὶ τὰ δεύτερα ταῦτα κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ πρῶτα, ἐφ' ὅσον τὸ β' συνθετικὸν εἶναι ἀναμφιβόλως λέξις Ἑλληνική, Ἑλληνικῆς δηλαδὴ καθαρῶς ρίζης. Ἀντιθέτως φρονῶ ὅτι ὁ κανὼν οὗτος οὐδένα ἔχει λόγον ἐφαρμογῆς προκειμένου περὶ συνθέτων, τῶν ὁποίων τὸ β' συνθετικὸν εἶναι

λέξις ξενικῆς καταγωγῆς. Ἡ διάκρισις μεταξὺ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν εἶναι εὔκολος καὶ οὐδεμίαν οὐδαμοῦ πρόκειται νὰ προκαλέσῃ σύγχυσιν ἢ ἀνακολουθίαν.

Ἡ αὐτὴ δυσκολία παρουσιάζεται καὶ εἰς τὴν γραφὴν τῶν μετὰ συλλαβικῆς αὐξήσεως χρόνων τῶν ἀπὸ ῥ ἀρχομένων ρημάτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς. Τὸ ζήτημα εἶναι ἀκριβῶς ἀνάλογον. Τὸ ἁπλούστερον προφανῶς θὰ ἦτο νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν δι' ἁπλοῦ ῥ γραφὴν τῶν μετὰ συλλαβικῆς αὐξήσεως χρησιμοποιουμένων ρημάτων τῆς κατηγορίας ταύτης. Τοῦτο ὅμως θὰ ἦτο μὲν σύμφωνον πρὸς τὴν φωνητικὴν ὀρθογραφίαν τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πρὸς τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν τῆς γλώσσης, δεδομένου ὅτι πλεῖστα τῶν ἐν λόγῳ ρημάτων προέρχονται ἐκ παλαιᾶς κληρονομίας καί, ἑπομένως, οἱ παρῳχημένοι χρόνοι τῆς ὁριστικῆς τούτων ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἐν χρήσει ἔκτοτε καὶ μέχρι σήμερον ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἢ μεταβεβλημένην πως κατὰ τὴν κατάληξιν μορφὴν (*ἐῤῥάβδιζα – ἐῤῥάβδισα, ἔῤῥανα, ἐῤῥάπισα, ἔῤῥαφτα – ἔῤῥαψα, ἔῤῥεψα, ἐῤῥίζωνα – ἐῤῥίζωσα, ἔῤῥιψα – ἔῤῥιξα, ἐῤῥόδισα, ἐῤῥούφησα – ἐῤῥούφηξα*, κλπ.). Τὸ ὀρθὸν καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου θὰ ἦτο, νομίζω, νὰ ρυθμίσωμεν τὴν δι' ἁπλοῦ ἢ διπλοῦ ῥ γραφὴν τούτων ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐτυμολογικὴν προέλευσιν τῶν ρημάτων, νὰ διακρίνωμεν δηλαδὴ τὰ ἀπὸ ῥ ἀρχόμενα ρήματα τῆς ἀρχαίας κληρονομίας ἀπὸ τὰ νεωστὶ σχηματισθέντα ὅμοια καὶ νὰ γράφωμεν *ἐῤῥάβδισα* ἀλλὰ *ἐράγισα, ἔῤῥαψα* ἀλλὰ *ἐραμμάτισα, ἐῤῥόδισα* ἀλλὰ *ἐρόζιασα*, κλπ. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο θὰ ὁδηγήσῃ ἀναποφεύκτως εἰς σύγχυσιν ὀρθογραφικήν, κλίνω ὑπὲρ τῆς γνώμης νὰ διατηρήσωμεν τὴν ἀναδίπλωσιν τοῦ ῥ εἰς τοὺς παρῳχημένους χρόνους τῆς ὁριστικῆς ὅλων τῶν Ἑλληνικῆς ῥίζης ἀπὸ ῥ ἀρχομένων ρημάτων, νὰ γράφωμεν δὲ δι' ἑνὸς ῥ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τῶν ξενικῆς προελεύσεως ὁμοίων ρημάτων, ἀνεξαρτήτως τοῦ χρόνου καθ' ὃν θεωροῦνται σχηματισθέντα ταῦτα ἢ ἐκεῖνα. Ἐὰν ἄρα δυνάμεθα νὰ παραβλέψωμεν τὴν ἐντεῦθεν δημιουργουμένην μεθοδολογικὴν ἀνακολουθίαν, πρέπει νὰ γράφωμεν : *ἔῤῥαψα, ἐῤῥάγισα, ἐῤῥοχάλιζα, ἐῤῥέκαζα, ἐῤῥοκάνιζα*, ἀλλὰ *ἐρόγεψα, ἐρεζίλεψα, ἐρεμπέλεψα, ἐρεγουλάριζα*, κλπ.

Θεωρῶ ἐν τέλει καθῆκον μου νὰ θέσω ὑπ' ὄψιν Ὑμῶν δύο εἰσέτι ζητήματα, μολονότι διατηρῶ πολλοὺς δισταγμοὺς περὶ τῆς σκοπιμότητος τῆς ἀνακινήσεως αὐτῶν. Δὲν γνωρίζω, ἐν πρώτοις, ἐὰν πρέπῃ νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν γενικῶς σχεδὸν χρησιμοποιουμένην γραφὴν *τὶς* τοῦ ἄρθρου τῶν θηλυκῶν ὀνομάτων εἰς τὴν αἰτιατικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ἀντὶ τῆς μέχρι τοῦδε ἰσχυούσης εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν γραφῆς *τοίς*. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σημερινῶν δεδομένων, ἡ τυχὸν ἀποδοχὴ τῆς ὀρθογραφικῆς ταύτης μεταβολῆς δύναται νὰ ἔχῃ ὑπὲρ αὐτῆς μόνον τὸ ἐπιχείρημα τῆς ἁπλοποιήσεως, πρακτικὸν δηλαδὴ καθαρῶς λόγον καὶ οὐχὶ ἐπιστημονικόν. Ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως οὐδετέρα τῶν γραφῶν τούτων φαίνεται πειστικῶς δικαιολογουμένη. Πειστικωτέρα πάντως φαίνεται ἡ ὑπὲρ τῆς γραφῆς *τοὶς* ὑπὸ τοῦ Meyer-Lübke προβληθεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ μ. Χατζιδάκι υἱοθετηθεῖσα γνώμη, ἐπειδὴ ἡ μεταβολὴ τοῦ προηγουμένως χρησιμοποιουμένου εἰς τὴν αὐτὴν πτῶσιν ἄρθρου *τὲς* εἰς ΤΙΣ ἐγένετο μᾶλλον κατ' ἀναλογικὴν συνεκφορὰν πρὸς τὸν φθόγγον *οἱ* (*ι*) τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ (*οἱ γυναῖκες – τοὶς γυναῖκες*), οὐχὶ δὲ διὰ συστολὴν τοῦ *ε* εἰς *ι* (*τὲς γυναῖκες – τὶς γυναῖκες*), ὡς ὑπεστηρίχθη ὑπ' ἄλλων, ἐφ' ὅσον ἡ κώφωσις αὕτη εἶναι ἀλλοτρία τῆς φωνητικῆς τῶν διαλέκτων τοῦ νοτίου συγκροτήματος, ὡς παρε-

τήρησεν ὁ Χατζιδάκις καὶ πάλιν (ΜΝΕ 1, 575). Τὸ τελευταῖον τοῦτο θὰ ἦτο δυνατὸν μόνον, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἡ κώφωσις τοῦ *ε* εἰς *ι*, ἡ μεταβολὴ δηλαδὴ τοῦ *τες* εἰς *τις*, συντελεσθεῖσα καὶ γενικευθεῖσα εἰς τὰς βορείας διαλέκτους, ἐξηπλώθη ἐκεῖθεν καὶ εἰς τὰς διαλέκτους τῆς νοτίας περιοχῆς γενικῶς πρὸ πάσης ἀποβολῆς τοῦ *ι* εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τῶν διαλέκτων τῆς προηγουμένης ὁμάδος. Ἡ ὑπόθεσις ὅμως αὕτη εἶναι ἥκιστα πιθανή, διότι ἡ ἐντεῦθεν εἰκαζομένη ἐπίδρασις τῶν βορείων διαλέκτων ἐπὶ τὰς ἰσχυροτέρας καὶ κοινοτέρας τῆς νοτίας ὁμάδος φαίνεται ἀπίθανος, καὶ διότι δὲν εἶναι βέβαιον, ἂν ἡ κώφωσις τοῦ ἀτόνου *ε* εἰς *ι* εἶχε γενικευθῇ εἰς τὰς διαλέκτους τῆς βορείας ὁμάδος πρὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὅτε τὸ ἄρθρον *τὶς* κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ προηγουμένως χρησιμοποιουμένου *τὲς* (βλ. Χατζιδάκιν, ἔνθ' ἀνωτ.).

Δὲν γνωρίζω ἐπίσης, ἂν πρέπῃ νὰ ἐξομαλυνθῇ διὰ λόγους πρακτικῆς ἁπλοποιήσεως, ὡς ὑπεστηρίχθη, ὁ τονισμὸς ἐνίων ὁμωνύμων, ἀλλὰ διαφόρου ἀρχῆς, κατα λήξεων ἢ λέξεων ὁμοήχως ληγουσῶν ἢ καὶ παραδόξως προσπιπτουσῶν διὰ τὴν διαφορὰν τοῦ ἱστορικοῦ χρόνου τῶν φωνηέντων ἐξ ὧν ρυθμίζεται τὸ εἶδος τοῦ τόνου. Πρέπει δηλαδὴ νὰ τονίζωνται ὁμοίως τὰ *πρωτευουσιᾶνος*, *Πρεβεζιᾶνος*, *μεγαλουσιᾶνος*, *σουλτάνος*, *μουσουλμάνος*, κλπ. ἢ τὰ *ψωμᾶδες*, *παππᾶδες*, *ραφτᾶδες*, *μαννάδες*, *νυφάδες*, κλπ. ἢ τὰ *ἀγαπᾷς*, *τιμᾷς*, *γελᾷς*, *τρώς*, *ἀκούς*, *κλαίς* ; Καί, περαιτέρω, πρέπει νὰ τονίζωμεν κατὰ τὸ *ἀγαπᾶμε – ἀγαπᾶτε*, *γελᾶμε – γελᾶτε*, καὶ τὰ *ἀκούμε – ἀκούτε*, *τρώμε – τρώτε*, *κλαίμε – κλαίτε*, κλπ.; Ἡ γνώμη μου εἶναι ὅτι τοῦτο δὲν πρέπει νὰ γίνῃ εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικόν, διότι ἡ μεταβολὴ τοῦ κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἢ τὴν ἀναλογικὴν ἀρχὴν τόνου τῶν λέξεων θὰ ὁδηγήσῃ διὰ μεθοδολογικὴν ἀνάγκην εἰς ζητήματα, τῶν ὁποίων ἡ λύσις θὰ προσκρούσῃ εἰς δυσκολίας καὶ θὰ προκαλέσῃ σύγχυσιν ὀρθογραφικήν. Ἂν τονίσωμεν δηλαδὴ *σουλτᾶνος*, *μουσουλμᾶνος*, ὅπως *μεγαλουσιᾶνος*, *πρωτευουσιᾶνος*, κλπ., θὰ εὑρεθῶμεν πρὸ τῆς δυσκολίας νὰ συμβιβάσωμεν τὴν ἐτυμολογικὴν ἑρμηνείαν τῶν λέξεων πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ λήμματος αὐτῶν· ἢ ἂν τονίσωμεν *μαννᾶδες*, *νυφᾶδες*, κλπ. κατὰ τὸ *πατερᾶδες*, κλπ., θὰ θεωρήσωμεν ἐξαιρούμενα τὰ *ἀγελάδες*, *ἑβδομάδες*, κλπ.· ἢ ἄν, κυρίως, τονίσωμεν *ἀκοῦς – ἀκοῦμε – ἀκοῦτε*, κλπ., πρέπει νὰ τονίσωμεν ἴσως καὶ *ἀκοῦστε*, *μιλῆστε*, *κλεῖστε*, κλπ., ὁπότε θὰ πρέπῃ νὰ μὴ σημειώσωμεν τὸ συγκοπτόμενον φωνῆεν, ἀλλ' ὁπωσδήποτε θὰ πρέπῃ, διὰ λόγους μεθοδολογικούς, νὰ τονίσωμεν καὶ ὁ *ποῖσος*, ὁ *δεῖξος*, τὸ *ποτῆρι*, τὸ *ἀλεῦρι*, ἡ *φωνοῦλα*, ἡ *καρδοῦλα*, κλπ. Εὐνόητον τυγχάνει ποῖος σάλος θὰ προκληθῇ ἐντεῦθεν. Ὀρθότερον ἄρα εἶναι ἀπό τε ἐπιστημονικῆς καὶ πρακτικῆς ἀπόψεως νὰ διατηρηθῇ τὸ μέχρι τοῦδε ἰσχῦον σύστημα τοῦ ἱστορικοῦ τόνου, πλὴν τῆς περιπτώσεως τοῦ *ποῦ* καὶ τοῦ *πῶς*, τῶν ὁποίων πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὴν ἐρωτηματικὴν ἀπὸ τῆς ἀναφορικῆς ἢ εἰδικῆς χρήσεως διὰ τῆς διαφοροποιήσεως τοῦ τόνου, κοινῶς σχεδὸν καθιερωθείσης ἤδη ἐκτὸς τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Περιττὸν νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ διαφοροποίησις αὕτη τῶν *ποῦ* καὶ *πῶς*, ἐρωτηματικῶν, ἀπὸ τῶν *πού*, ἀναφορικοῦ καὶ εἰδικοῦ, καὶ *πώς*, εἰδικοῦ, δὲν δικαιολογεῖται «ἱστορικῶς», ἀλλ' ἡ ἀνάγκη ἀποφυγῆς ἐννοιολογικῶν συγχύσεων ἐν τῇ χρήσει καθιστᾷ ταύτην ἀναγκαίαν.

Καταλήγων, ἐπιθυμῶ νὰ προσθέσω ἅπαξ ἔτι, πρὸς ἀποφυγὴν ἐνδεχομένων παρεξηγήσεων, διασαφήσεις τινὰς ἀναφερομένας εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς ἐννοίας «ἱστορικόν», δι' ἧς ὀρθῶς χαρακτηρίζεται τὸ Λεξικὸν τῆς Ν. Ἑλληνικῆς. Ἐλέχθη

δηλαδὴ καὶ ἐγράφη ὅτι, ἐπειδὴ τὸ Λεξικὸν τῆς Ἀκαδημίας δὲν εἶναι χρηστικὸν ἢ «δὲν εἶναι κυρίως χρηστικόν, ἀλλὰ προωρισμένον πρὸ παντὸς εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν ἐπιστημονικοῦ σκοποῦ, διὰ τοῦτο ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ χρησιμοποιηθῇ οὐχὶ ἡ φωνητικὴ γραφή, ἀλλ' ἡ ἱστορικὴ πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἔνθα λόγος αἰσθητικὸς ἐπέβαλλε τὴν πρώτην. Π.χ. οὐχὶ *ἀγαπᾷει* κατὰ τὴν ἱστορικὴν γραφήν, ἀλλ' *ἀγαπάει*». (Προλεγόμενα εἰς τὸν Α' τόμ. τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ, σελ. ιη').

Πρέπει νὰ παρατηρήσῃ τις, ἐν πρώτοις, ὅτι προσπίπτει παραδόξως πως τὸ ἐπιχείρημα τοῦ «αἰσθητικοῦ λόγου» διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ὀρθογραφίας οἱασδήποτε γλώσσης καὶ οἱουδήποτε λεξικοῦ. Λόγοι ἁπλοποιήσεως, ἐπιβαλλόμενοι διὰ τὴν προσαρμογὴν τῆς ὀρθογραφίας πρὸς τὴν μεταβαλλομένην φωνητικὴν ἢ μορφολογίαν τῆς γλώσσης ἢ καὶ δι' ἀποφυγὴν ὡρισμένων συγχύσεων, εἶναι βεβαίως νοητοὶ καὶ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν εἰς πᾶσαν ζῶσαν γλῶσσαν. Τοῦτο ὅμως εἶναι καὶ πάλιν ζήτημα ἐπιστημονικῆς ἑρμηνείας τῶν νόμων, οἵτινες διέπουν τὴν φθογγολογίαν καὶ τὴν μορφολογίαν τῆς γλώσσης, οὐχὶ δὲ ζήτημα αἰσθητικῆς. Ὁπωσδήποτε ἐξάγεται σαφῶς ἐντεῦθεν ὅτι ὑφίσταται παρανόησις ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς ἐννοίας «ἱστορικὴ» γραφή. Οὕτω, ἡ εἰς θέσιν παραδείγματος προβαλλομένη γραφὴ *ἀγαπᾷει* δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς «ἱστορική», διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι εἶναι καθαρῶς ὑποκειμενικῆς θεωρίας συμπέρασμα, οὐδέποτε καὶ παρ' οὐδενὸς ἀντιπροσωπεύοντος τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν τῆς γλώσσης ἐγράφη, οὔτε κατὰ κανόνα τινὰ ἱστορικὸν ἢ ἀναλογικὸν τοῦ τονισμοῦ ἐρρυθμίσθη. Τοὐναντίον, ὁ νόμος τῆς ἀναλογίας ὑποχρεώνει εἰς τὸν κατὰ τὰ βαρύτονα ρήματα τονισμὸν τοῦ *ἀγαπάω - ἀγαπάει, γελάω - γελάει, περπατάω - περπατάει, παρακαλάω - παρακαλάει*, κλπ., ἀφ' ἧς στιγμῆς ταῦτα συνεξέδραμον μορφολογικῶς πρὸς ἐκεῖνα, ἀνεξαρτήτως τοῦ τρόπου καθ' ὃν ὁ μετασχηματισμὸς οὗτος ἐπραγματοποιήθη. Γράφοντες ἄρα *ἀγαπᾷω, ἀγαπᾷει, γελᾷω, γελᾷει, κοιτᾷω, κοιτᾷει*, κλπ., ἀγνοοῦμεν τὴν γλωσσικὴν ταύτην ἀρχὴν εἰς τὴν ἐν λόγῳ περίπτωσιν καὶ χρησιμοποιοῦμεν γραφήν, ἥτις συμβολίζει ἁπλῶς τὴν μεθοδολογικὴν ἑρμηνείαν τοῦ μετασχηματισμοῦ τῶν περισπωμένων ρημάτων κατὰ τὰ βαρύτονα εἰς τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν (κατὰ Γ. Χατζιδάκιν: ΜΝΕ 1, 47/48) καὶ δὲν συνιστᾷ ἑπομένως παράδειγμα «ἱστορικῆς» γραφῆς. Ἐπαρκέστερον ἴσως ἠτιολογημένην, ἀλλ' οὐχὶ ὀλιγώτερον συμβολικήν, οὕτως εἰπεῖν, γραφὴν χρησιμοποιοῦμεν ἐπίσης, ὅταν γράφωμεν *μηλεά, μυρωδεά, προβεά, γραφεάς, πευκεάς, ἐλαιά, δράκως, γερωδιάκως, τὸ χείλη, τὰ στήθη, ἀρχοντάκις, τὸ γένει, τὸ φιλεῖ, ἡ τάξι, Δημήτρις*, κτλ. Προφανὲς εἶναι ὅτι καὶ ἡ γραφὴ αὕτη εἰς μερικὰ μὲν τῶν παρατιθεμένων παραδειγμάτων παριστᾷ ὡρισμένον στάδιον τῆς φωνητικῆς ἢ μορφολογικῆς ἀνελίξεως τῶν ἀντιστοίχων κατηγοριῶν ὀνομάτων, εἰς ἄλλα δὲ αἰτιολογεῖ ἐποπτικῶς τὸν σχηματισμὸν ἢ μετασχηματισμὸν ἑκάστης τῶν ἀντιπροσωπευομένων κατηγοριῶν, εἰς ὅλα ὅμως δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν περαιτέρω καὶ μέχρι σήμερον φωνητικὴν καὶ μορφολογικὴν διαφοροποίησιν, ἥτις συνετελέσθη κατὰ τὰς διεπούσας ταύτην γλωσσικὰς καὶ ἱστορικὰς ἀρχάς. Ἡ κατὰ τὰς ἀρχὰς ταύτας τροποποίησις τῆς ὀρθογραφίας τῶν λέξεων τῆς λαλουμένης οὐδόλως ἀντίκειται πρὸς τὴν «ἱστορικὴν» γραφήν, οὔτε δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς «φωνητική». Τοῦτο εἶναι εὐκόλως νοητὸν εἰς πάντα πεπαιδευμένον, ἐφ' ὅσον παγκοίνως γνωστὸν τυγχάνει ὅτι ἡ φωνητικὴ

γραφὴ τείνει εἰς τὴν ἁπλοποίησιν καὶ ἰσοπέδωσιν τῆς γραπτῆς παραστάσεως τῶν φθόγγων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προφορᾶς, δὲν ἐνδιαφέρεται δὲ διὰ τὴν «ἱστορικὴν» παράστασιν αὐτῶν, τὴν κατὰ τὸ ἔτυμον δηλαδὴ καὶ διὰ τῆς γραπτῆς παραδόσεως κληροδοτηθεῖσαν εἰκόνα τῶν λέξεων. Τὸ σύστημα τοῦτο, ἀδιανόητον βεβαίως δι' οἱανδήποτε λαλουμένην γλῶσσαν, ἥτις φέρει καὶ μικρὸν ἔστω ποσοστὸν τῆς βαρυτάτης κληρονομίας πολιτισμοῦ, ἣν ἀντιπροσωπεύει ἡ Νέα Ἑλληνική, εἶναι τελείως διάφορος, ἐπαναλαμβάνω, τῆς σημειουμένης εἰς πᾶσαν γλῶσσαν πολιτισμένου ἔθνους προσαρμογῆς τῆς ὀρθογραφίας πρὸς τὴν ἑκάστοτε συντελουμένην ἐν αὐτῇ κατὰ τοὺς γλωσσικοὺς νόμους διαφοροποίησιν. Ἡ προσαρμογὴ δὲ αὕτη, ἐφαρμοζομένη πάντοτε μετὰ λόγου καὶ περισκέψεως, ἰδίᾳ εἰς τὴν κατ' ἐξοχὴν συντηρητικὴν καὶ ἐχομένην τῆς παραδόσεως Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἶναι ἀναγκαία πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεων καὶ ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου ἀπωλείας τῆς δεούσης συνοχῆς μεταξὺ ὁμιλουμένης καὶ γραφομένης. Τὸ ἀντίθετον ἀποτελεῖ γνώρισμα νεκρᾶς καὶ ὄχι λαλουμένης γλώσσης.

Τὰ δεδομένα ταῦτα καὶ αἱ ἀντιφάσεις, τὰς ὁποίας διακρίνει τις εὐκόλως εἰς τὴν ἤδη μνημονευθεῖσαν εἰσαγωγικὴν περὶ τῆς ὀρθογραφίας τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἐπεξήγησιν, ὅτι δηλαδὴ τοῦτο χρησιμοποιεῖ «ἱστορικὴν» γραφὴν ἀντὶ τῆς «φωνητικῆς», διότι «δὲν εἶναι κυρίως χρηστικόν, ἀλλὰ προωρισμένον πρὸ παντὸς εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν ἐπιστημονικοῦ σκοποῦ», ἀποδεικνύουν τὴν ὑφισταμένην παρανόησιν ὡς πρὸς τὰς ἐννοίας «ἱστορικὸν» καὶ «χρηστικὸν» λεξικόν. Δυσκόλως δύναταί τις νὰ ἐννοήσῃ, πῶς τὸ ἐπίσημον λεξικὸν γλώσσης ὁμιλουμένης δὲν εἶναι καὶ χρηστικὸν ἢ «κυρίως χρηστικὸν» λεξικὸν τῆς γλώσσης ταύτης. Ἐὰν δὲ τοῦτο εἶναι πράγματι δυνατόν, ἐξ ἴσου δυσκόλως δύναταί τις νὰ ἐννοήσῃ κατὰ τί τὸ Λεξικόν, ὅπερ συντάσσεται ἐπιστημονικῶς καὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς οἰκείας Ἀκαδημίας, πρέπει ἢ δύναται νὰ διαφέρῃ τοῦ «χρηστικοῦ» λεξικοῦ τῆς γλώσσης, τὸ ὁποῖον θὰ χρησιμοποιῇ καὶ θὰ συμβουλεύεται ὁ θέλων νὰ γράφῃ ταύτην ὀρθῶς. Ἐὰν δὲν σφάλλωμαι, εἰς τὴν ἐπιχειρουμένην διάκρισιν ὁ λόγος εἶναι ὄχι περὶ τοῦ τυχόντος «χρηστικοῦ» λεξικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει μόνον τὰς ὑποκειμενικὰς περὶ ὀρθογραφίας ἀντιλήψεις τοῦ συντάξαντος αὐτό, ἀλλὰ περὶ «χρηστικοῦ» λεξικοῦ τῆς γλώσσης τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸ «ἱστορικὸν» ἐπιστημονικοῦ ἐπιπέδου καὶ ὑπὸ ἐπαϊόντων ὡσαύτως συντεταγμένου. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοιούτου τινὸς λεξικοῦ καὶ τοῦ λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι τὸ πρῶτον θὰ παρέχῃ τὸν κοινὸν μόνον τύπον ἑκάστης λέξεως καὶ τὴν σημασίαν ἢ τὰς σημασίας αὐτοῦ, ἐνῷ τὸ δεύτερον περιέχει ἐπὶ πλέον καὶ τὰς διαλεκτικὰς παραλλαγὰς τῆς λέξεως καί, κυρίως, ἑρμηνεύει κατὰ τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα τὴν προέλευσιν τοῦ τε κοινοῦ καὶ τῶν ἰδιωματικῶν τύπων αὐτῆς. Διαφορὰ ἄρα μεταξὺ αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν γραφὴν τῶν λημμάτων εἶναι ἀδιανόητος, ἐφ' ὅσον τὸ δεύτερον τοῦτο θὰ ἀποτελῇ τὸν γνώμονα τοῦ πρώτου εἰς περιπτώσεις ἀμφισβητήσεων, εἰς τοῦτο δὲ θὰ ἀναζητήσῃ τὴν ὀρθὴν γραφὴν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῆς ἑρμηνείαν ὁ μὴ διαθέτων εἰδικὴν παίδευσιν ἐπιστήμων καὶ ὁ οἱοσδήποτε μορφωμένος, ὅστις θὰ διαπιστώσῃ πιθανὸν ὀρθογραφικὴν διαφορὰν μεταξὺ δύο «χρηστικῶν» λεξικῶν. Ἐντεῦθεν καταφαίνεται ἡ βαρεῖα εὐθύνη τῶν συντακτῶν τοῦ «ἱστορικοῦ» λεξικοῦ τῆς Ν. Ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἐποπτευούσης τὴν σύνταξιν αὐτοῦ Ἀκαδημίας, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ὀρθογραφίας τῶν λημμάτων καὶ εἰς τὴν ἑρμηνείαν αὐτῆς κατὰ

τρόπον μὴ καταλείποντα ἀμφιβολίας καὶ μὴ προκαλοῦντα συγχύσεις. Κατ' ἀκολουθίαν, ἡ ἐν αὐτῷ διατήρησις τῆς ἀρχαϊκωτέρας γραφῆς ὡρισμένων λημμάτων οὐδένα ἐκπληροῖ ἐπιστημονικὸν σκοπόν, ἐνῷ ὁδηγεῖ εἰς τὴν δημιουργίαν ἀνακολουθίας καὶ συγχύσεως ὀρθογραφικῆς, ὡς ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν ἄρθρων τοῦ λεξικοῦ, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν μέχρι τοῦδε. Παραδείγματος χάριν, ἡ γραφὴ *συκεά, γέρως, καβαλλάρις, Διονύσις, φαγεῖ*, κλπ. εὑρίσκεται πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀρχαιοτέραν *συκέα, γέρων, καβαλλάριος, Διονύσιος, φαγεῖν*, κλπ., ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀρθοτέρα ἢ «ἱστορικωτέρα» τῆς γραφῆς *συκιά, γέρος, καβαλλάρης, Διονύσης, φαγί*, ἥτις ἀντιπροσωπεύει τὴν κατὰ γλωσσικοὺς κανόνας σχηματισθεῖσαν σημερινὴν μορφὴν τῶν λέξεων. Δὲν ἀποτελεῖ ἑπομένως ἀπαραίτητον ἢ οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς ἐννοίας «ἱστορικὸν» προκειμένου περὶ τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας. Τὴν ἔννοιαν ταύτην ἀποδίδει εἰς τοῦτο ἀκεραίαν τὸ λεγόμενον «ἐτυμολογικὸν» μέρος τοῦ ἄρθρου ἑκάστης λέξεως, «τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ κυρίως τὸ ἱστορικὸν μέρος τῆς πραγματείας ἑκάστης λέξεως» καὶ «τὸν συνεκτικὸν δεσμὸν ἑκάστης λέξεως πρὸς τὴν προγενεστέραν Ἑλληνικήν, ὁσάκις ὑπάρχει τοιοῦτος καὶ δὲν πρόκειται περὶ λέξεως νέας ἢ ξένης», ὡς διασαφεῖται εἰς τὰ προλεγόμενα αὐτοῦ τούτου τοῦ Λεξικοῦ (σελ. ια' καὶ ιβ'). Ὅθεν, ἡ ἐν αὐτῷ διατήρησις ἀρχαϊκωτέρας γραφῆς, καταχρηστικῶς καλουμένης «ἱστορικῆς», εἰς ὡρισμένας κατηγορίας λημμάτων, οὐδὲν προσθέτει, ἐπαναλαμβάνω, εἰς τὴν ἰδιότητα τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας ὡς «ἱστορικοῦ». Ἀντιθέτως, ἡ προσαρμογὴ αὐτῆς πρὸς τὰς ἔκτοτε ἐπελθούσας ἐν τῇ γλώσσῃ φωνητικάς, μορφολογικὰς καὶ γραμματικὰς μεταβολὰς ἐπιβάλλεται καὶ δι' ἐπιστημονικοὺς λόγους, ἀλλὰ καὶ διότι, τό γε νῦν ἔχον, ἡ ἀκολουθουμένη εἰς τὰ λήμματα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ γραφὴ ἀποτελεῖ — καὶ πρέπει νὰ ἀποτελῇ — τὸν γνώμονα τῆς ὀρθογραφίας οἱουδήποτε ἀξίου τοῦ ὀνόματος λεξικοῦ, χρηστικοῦ ἢ ἄλλου, καὶ γενικῶς τῆς Νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ρύθμισις τῶν διὰ τὴν προσαρμογὴν ταύτην ἐπιβαλλομένων ὀρθογραφικῶν τροποποιήσεων ἐπιβάλλεται ἄλλως τε καὶ διὰ τὸν πρόσθετον λόγον ὅτι ἡ μερικὴ ἐμμονὴ εἰς ἀρχαϊκωτέραν γραφὴν θὰ ἀπετέλλει ἀντίφασιν πρὸς τὰς ἐν τῷ Ἱστορ. Λεξικῷ διατυπουμένας (καὶ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἑπομένως πρεσβευομένας) ἀρχάς, ὅτι δηλαδὴ «οὐδεμία γλῶσσα μένει ἀναλλοίωτος, ἀλλ' αἰωνίως μεταβάλλεται» καὶ ὅτι «αἱ κατὰ τὸ διάστημα τῶν αἰώνων ἐπελθοῦσαι εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ποικίλαι φθογγικαὶ ἀλλοιώσεις διὰ λόγους φωνητικοὺς καὶ ἀναλογικοὺς δὲν ἀποδεικνύουν διαφθορὰν ἢ ἐκβαρβάρωσιν αὐτῆς, ἀλλ' ἐξέλιξιν φυσικὴν καὶ ἀναγκαίαν ὡς γενόμεναι κατὰ νόμους ἀναποσπάστους ἀπὸ πᾶσαν ζωντανὴν καὶ λαλουμένην γλῶσσαν». (Προλεγομένων, σελ. ζ' καὶ ι').

Μετὰ τιμῆς καὶ σεβασμοῦ

Ὁ Διευθυντὴς
ΙΩ. ΚΑΛΛΕΡΗΣ

Μεθ' ὅ, ἡ Ἐπιτροπὴ προβαίνει εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν κάτωθι ἀποφάσεων :

1) Ὁ πρόεδρος κ. Καλιτσουνάκης καὶ ὁ ἐκ τῶν μελῶν κ. Ἄμαντος τάσσονται ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅτι τὰ χρώματος δηλωτικὰ ἐπίθετα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς πρέπει νὰ γράφωνται διὰ τῆς καταλήξεως -ύς (*βυσσινύς, πορτοκαλύς, μελιτζανύς, σταχτύς,*

κλπ.), ὡς συνεκδραμόντα πιθανῶς πρὸς τὰ εἰς *-ὺς* ἐπίθετα τῆς παραδόσεως (*βαθύς*, *ὀξύς*, κλπ.), ἐνῷ τὰ ἄλλα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς (ὁ κ. Κουγέας, ὁ κ. Καροῦζος, καὶ ὁ κ. Ἀθανασιάδης-Νόβας) ψηφίζουν ὑπὲρ τῆς γραφῆς διὰ τῆς καταλήξεως *-ὶς* ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον, ἐφ' ὅσον ὁ σχηματισμὸς τῶν ἐν λόγῳ ἐπιθέτων παραμένει ἐπιστημονικῶς ἀκαθόριστος. Ὑπὲρ τῆς διὰ τοῦ *-ὶς* γραφῆς ἐκφράζει γνώμην καὶ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας κ. Ὀρλάνδος. Ἡ τελικὴ ἀπόφασις ἐπὶ τῆς περιπτώσεως ταύτης ἐπαφίεται εἰς τὴν Σύγκλητον τῆς Ἀκαδημίας.

2) Τὰ μέχρι τοῦδε διατηρούμενα διπλᾶ σύμφωνα τῶν ξενικῆς προελεύσεως λέξεων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς θὰ ἁπλοποιῶνται, εἴτε εἰς τὸ θέμα, εἴτε εἰς τὴν κατάληξιν τῶν ξενικῶν πρωτοτύπων εὑρίσκονται (*ἀβιζάρω*, *ἀβοκᾶτος*, *ἀποῦντο*, *κούπα*, *ρόκα*, *τσάπα*, *τακούνι*, *βακέτα*, *καπότα*, *καπέλο*, *ὀμελέτα*, *παπαγάλος*, *πιατέλα*, κλπ., οὐχὶ δὲ *ἀββιζάρω*, *ἀββοκᾶτος*, *ἀππποῦντο*, *κούππα*, *ρόκκα*, *τακκούνι*, *βακκέττα*, *καππόττα*, *καππέλλο*, *ὀμελέττα*, *παππαγάλλος*, *πιαττέλλα*, κλπ.). Θὰ γράφωνται ὡσαύτως δι' ἑνὸς συμφώνου τὰ μέχρι τοῦδε διὰ διπλοῦ γραφόμενα ὀνόματα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, τὰ κατὰ μετασχηματισμὸν ἐκ ξενικῶν προελθόντα ἢ κατ' ἀναλογίαν πρὸς ξενικὰ σχηματισθέντα (*καμπανέλι*, *παστέλι*, *πιατέλι*, *ἀγωρέλι*, *παιδαρέλι*, *μαννέλα*, *τουλουπέλα*, κλπ., οὐχὶ δὲ *καμπανέλλι*, *παστέλλι*, *πιαττέλλι*, *ἀγωρέλλι*, *παιδαρέλλι*, *μαννέλλα*, *τουλουπέλλα*, κλπ.). Θὰ ἐξακολουθήσουν ὅμως γραφόμεναι μετὰ διπλοῦ συμφώνου αἱ διὰ τῆς γραπτῆς παραδόσεως τῆς γλώσσης κληροδοτηθεῖσαι ἀνάλογοι λέξεις, εἴτε καθαρῶς Ἑλληνικαὶ εἶναι (*δικέλλα*, *δικέλλι*, κλπ.), εἴτε ἐκ τῆς Λατινικῆς εἰσῆλθον ἢ κατὰ ταύτην ἐσχηματίσθησαν παλαιότερον (*καστέλλι*, *σκουτέλλι*, *κρικέλλι*, κλπ.).

3) Τὰ σύνθετα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, ὧν τὸ β' συνθετικὸν ἀρχίζει ἀπὸ *ρ*, τὸ δὲ α' συνθετικὸν λήγει εἰς βραχὺ φωνῆεν, θὰ γράφωνται διὰ διπλοῦ *ρ*, ἐφ' ὅσον τὸ β' συνθετικὸν εἶναι λέξις ἀναμφισβητήτως Ἑλληνική (*ἀρρίζωτος*, *βρωμμόριζα*, *γλυκόρριζα*, *ἐμπορορράφτης*, *καλορρίζικος*, κλπ.), τοῦτο δὲ πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεων πρὸς τὰ διὰ τῆς γραπτῆς παραδόσεως κληρονομηθέντα ἀνάλογα σύνθετα, θὰ γράφωνται ὅμως δι' ἑνὸς *ρ* ἐφ' ὅσον τὸ β' συνθετικὸν εἶναι λέξις τῆς Ν. Ἑλληνικῆς ξενικῆς προελεύσεως (*ἀρεγουλάριστος*, *παλιόρογκο*, *παλιορούτα*, *στραβόροκα*, κλπ.), διότι εἰς ταῦτα ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὀρθογραφικοῦ κανόνος τῆς παραδόσεως εἶναι ἀδικαιολόγητος. Ὡσαύτως καὶ διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους τὰ ἀπὸ *ρ* ἀρχόμενα ρήματα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς θεωροῦνται ἀναδιπλασιάζοντα τὸ *ρ* εἰς τοὺς παρῳχημένους χρόνους τῆς ὁριστικῆς, ὁσάκις χρησιμοποιοῦνται μετὰ συλλαβικῆς αὐξήσεως (*ἔρραφτα* – *ἔρραψα*, *ἐρράγιζα* – *ἐρράγισα*, *ἐρροχάλιζα* – *ἐρροχάλισα*, *ἐρροκάνιζα* – *ἐρροκάνισα*, κλπ.), ἐξαιρουμένων τῶν καταφανῶς ξενικῆς προελεύσεως (*ἐρεζίλευα* – *ἐρεζίλεψα*, *ἐρεμπέλευα* – *ἐρεμπέλεψα*, *ἐρόγιαζα* – *ἐρόγιασα*, κλπ.).

4) Τὸ *ο* μακρὸν τῶν ξενικῆς καταγωγῆς λέξεων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς θὰ ἀποδίδεται ἐφεξῆς διὰ τοῦ *ο* καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ *ω*, ὡς μέχρι τοῦδε (*ἀμορόζος*, *ἀμπασαδόρος*, *ἀμακαδόρος*, *γουλόζος*, *γουστόζος*, *κορδόνι*, *βαπόρι*, *τιμόνι*, κλπ., οὐχὶ δὲ *ἀμωρῶζος*, *ἀμπασσαδῶρος*, *ἀμακκαδῶρος*, *γουλῶζος*, *γουστῶζος*, *βαπώρι*, *κορδώνι*, *τιμώνι*, κλπ.).

5) Ἡ μέχρι τοῦδε ἀκολουθουμένη γραφὴ *τοίς*, τοῦ ἄρθρου τῆς αἰτιατικῆς τοῦ πληθυντικοῦ τῶν θηλυκῶν ὀνομάτων, θὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τῆς γραφῆς *τίς*, ἥτις δὲν

στηρίζεται μὲν περισσότερον τῆς προηγουμένης ἐπιστημονικῶς, ἀλλ' εἶναι ἁπλουστέρα καὶ χρησιμοποιεῖται ἤδη γενικῶς εἰς τὴν γραφομένην δημώδη γλῶσσαν.

6) Κατὰ τὸν τονισμὸν τῶν λέξεων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, θὰ ἐξακολουθήσῃ διατηρούμενος ὁ τόνος τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως εἰς ἑκάστην περίπτωσιν, ἀποφευγομένης τῆς ἀναλογικῆς γενικεύσεως ἢ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν κατὰ τὸν χρόνον τῶν συλλαβῶν κανόνων τονισμοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, διότι τοῦτο θὰ ὁδηγήσῃ εἰς συγχύσεις καὶ ἀνακολουθίας (*Βενετσιᾶνος, πρωτευουσιᾶνος, μεγαλουσιᾶνος*, κλπ., *ἀλλὰ σουλτάνος, μουσουλμάνος, χαγάνος*, κλπ. — *παππᾶδες, πατερᾶδες, ραφτᾶδες*, κλπ., *ἀλλὰ μαννάδες, νυφάδες, γιαγιάδες*, κλπ. — *ἀγαπᾷς, παρακαλεῖς, γελᾶμε, πονοῦμε, ρωτᾶμε, μιλεῖτε*, κλπ., *ἀλλὰ ἀκούς, ἀκούμε, τρώς, τρώμε, τρώτε, κλαίς, κλαίμε, κλαίτε*, κλπ. *Ὡσαύτως ἀκούσ'τε, καθήσ'τε περάσ'τε, σωπάσ'τε, φάτε, ὁ ποίσος, ὁ δείξος*, κλπ., οὐχὶ δὲ *ἀκοῦστε, καθῆστε, περᾶστε, σωπᾶστε, φᾶτε, ὁ ποῖσος, ὁ δεῖξος*, κλπ.). Κατ' ἐξαίρεσιν καὶ πρὸς ἀποφυγὴν ἐννοιολογικῶν συγχύσεων, θὰ τονίζεται ἐφεξῆς *ποῦ* ἐρωτηματικόν, *πῶς* ἐρωτηματικόν, ἀλλὰ *ποὺ* ἀναφορικὸν ἢ εἰδικόν, *πὼς* εἰδικὸν (*ποῦ εἶναι* ; — ὁ ἄνθρωπος, *ποὺ* θέλει νὰ προκόψῃ ἢ τὸ βλέπω *ποὺ* δὲν σοῦ ἀρέσει. *Πῶς* σᾶς φαίνεται ; — ἄκουσα *πὼς* θὰ ἔρθῃ).

7) Αἱ ἀνωτέρω τροποποιήσεις θέλουσιν ἐφαρμοσθῆ, ὡς καὶ αἱ κατὰ τὴν 108ην συνεδρίαν τῆς Ἐπιτροπῆς ἀποφασισθεῖσαι, εἰς τὰ ὑπὸ ἐκτύπωσιν ἄρθρα τοῦ 4ου τόμου τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐφεξῆς σύνταξιν καὶ λημματογράφησιν, θέλουσι δ' ὡσαύτως περιληφθῆ εἰς τὸν ἐν ἀρχῇ τοῦ 4ου τόμου δημοσιευθησόμενον πίνακα τῶν γενομένων ὀρθογραφικῶν ἁπλοποιήσεων.

Τὸ παρὸν πρακτικόν, ἀναγνωσθὲν καὶ ἐπικυρωθὲν κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν, ὑπογράφεται παρ' ὅλων τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς.

Μεθ' ὅ, ὁ κ. πρόεδρος κηρύσσει τὴν λῆξιν τῆς συνεδρίας.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΧΡ. ΚΑΡΟΥΖΟΣ

Τὰ μέλη
Κ. ΑΜΑΝΤΟΣ
Σ. Β. ΚΟΥΓΕΑΣ
Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ-ΝΟΒΑΣ

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Α. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

113η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις, σήμερον τὴν 16ην Μαρτίου 1960, ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Τετάρτην καὶ ὥραν 12ην μ., συνῆλθεν ἡ ἐπὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ εἰς συνεδρίαν πρὸς συζήτησιν τοῦ ἑξῆς θέματος : διατύπωσις πιθανῶν ἀντιρρήσεων ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς ληφθεισῶν ἀποφάσεων ὡς πρὸς τὰς ἐπενεκτέας τροποποιήσεις εἰς τὸ ἰσχῦον ἐν τῷ Ἱστορικῷ Λεξικῷ ὀρθογραφικὸν σύστημα (συνεδρίαι 108/19-5-59 καὶ 111/18-12-59). Παρόντες : Ἰω. Καλιτσουνάκης, Κ. Ρωμαῖος, Χρ. Καροῦζος, Ἰ. Σταματάκος. Συμμετέχει ὁ Γενικὸς Γραμ-

ματεὺς τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἀν. Ὀρλάνδος. Εὑρεθείσης ἀπαρτίας, προεδρεύει ὁ τακτικὸς πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς κ. Ἰω. Καλιτσουνάκης καὶ γραμματεύει ὁ τακτικὸς γραμματεὺς αὐτῆς κ. Ἰ. Σταματάκος. Παρίσταται καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ κ. Ἰω. Καλλέρης.

Ἀναγινώσκονται ἐν ἀρχῇ καὶ ἐπικυροῦνται ὁμοφώνως τὰ πρακτικὰ τῆς προηγουμένης συνεδρίας. Μεθ' ὅ, ὁ πρόεδρος, ἐπεξηγῶν τὸ πρὸς συζήτησιν θέμα, λέγει: «Ἡ Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας ἀπεφάσισε νὰ ἀναπέμψῃ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἡμῶν τὰ ὑποβληθέντα διὰ τὴν κατὰ νόμον ἐπικύρωσιν πρακτικὰ τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς ὑπὸ ταύτης ἀποφασισθείσας τροποποιήσεις εἰς τὸ μέχρι τοῦδε ἰσχῦον ἐν τῷ Ἱστορικῷ Λεξικῷ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ὀρθογραφικὸν σύστημα, διὰ νὰ ἀκουσθῇ ἡ γνώμη καὶ αἱ πιθαναὶ ἐπ' αὐτῶν ἀντιρρήσεις τῶν νέων μελῶν τῆς παρούσης Ἐπιτροπῆς καὶ νὰ διατυπωθῇ τελικῶς ἡ συμφωνία ἢ διαφωνία αὐτῆς ἐπὶ τῶν ἀποφασισθέντων. Ἐπειδὴ δὲ μόνος ὁ συνάδελφος κ. Σταματάκος τυγχάνει νέον μέλος καὶ δὲν παρίστατο εἰς τὰς γενομένας ὑπὸ τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς μακρὰς ἐπὶ τοῦ θέματος συζητήσεις, παρακαλεῖται οὗτος νὰ ἐκθέσῃ τὰς τυχὸν ἀντιρρήσεις του ἐπὶ τῶν ἀποφασισθέντων, ὡς ἔχουν διατυπωθῇ εἰς τὰ πρακτικά, ἀντίγραφον τῶν ὁποίων ἐτέθη, νομίζω, ἐγκαίρως εἰς τὴν διάθεσίν του».

Ὁ κ. Σταματάκος ἀπαντῶν λέγει τὰ ἑξῆς: «Τὸ ὅτι τὸ θέμα τῆς σημερινῆς ἡμερησίας διατάξεως εἶναι ἀποφάσεις τῆς περυσινῆς Ἐπιτροπῆς ἐπαναφερόμεναι εἰς τὴν νέαν Ἐπιτροπὴν πρέπει νὰ δικαιολογηθῇ ὡς μέτρον ἐπικρατοῦν καὶ εἰς ἄλλας παρομοίας φύσεως περιπτώσεις εἴτε ἐκ νομικῶν λόγων εἴτε ἐκ λόγων συνηθείας. Ἐκ τῆς μελέτης τῶν προτάσεων, τῶν ὁποίων ἓν ἀντίτυπον ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσίν μου, νομίζω ὅτι προτοῦ συζητήσω ταύτας πρέπει νὰ ἐπισημάνω γενικώτερά τινα ἐρωτήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων παρακαλῶ νὰ ἔχω παρ' Ὑμῶν ἀπαντήσεις:

1) Αἱ προτεινόμεναι ὀρθογραφικαὶ μεταρρυθμίσεις, ἀποφασιζόμεναι καὶ ἐφαρμοζόμεναι ἐφεξῆς κατὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, πρόκειται νὰ ἔχουν οἱονδήποτε ἀντίκτυπον ἐπὶ τοῦ μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντος ὑλικοῦ; πρόκειται δηλ. μήπως νὰ ἀνατυπωθῇ τοῦτο κάποτε ἠλλοιωμένον; Ἂς μοὶ ἐπιτραπῇ δὲ νὰ ἀπαντήσω ὁ ἴδιος εἰς τὸ τεθὲν ἐρώτημα, ὅτι τοιοῦτόν τι θὰ ἀπετέλει ἀφροσύνην καὶ τορπιλλισμὸν αὐτῆς ταύτης τῆς ἐννοίας «ἱστορικὸν Λεξικόν». Τὰ μέχρι τοῦδε ἰσχύσαντα εἶναι, κατ' ἐμέ, ἱερὰ καὶ ἀπαραβίαστα, δημιουργήματα κόπων καὶ μόχθων μακρᾶς σειρᾶς ἐτῶν σοφῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, ἐργασθέντων ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν καὶ τὴν αἰγίδα ἑνὸς Χατζιδάκι, ἀντικατοπτρίζουν μίαν φάσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Ἔθνους καὶ δὲν ἀνατρέπονται, διότι ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἐνδεχομένης ἀνατροπῆς των θὰ παύσῃ αὐτομάτως καὶ τὸ Λεξικὸν νὰ εἶναι «ἱστορικόν». 2) Αἱ προτεινόμεναι ὀρθογραφικαὶ μεταρρυθμίσεις προορίζονται ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν περαιτέρω συγγραφὴν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἢ πρόκειται νὰ προβληθοῦν ὡς ὀρθογραφικαὶ μεταρρυθμίσεις ἀποφασισθεῖσαι ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας καὶ ὑπ' αὐτῆς παραδιδόμεναι εἰς τὸ Ἔθνος πρὸς ἐφαρμογήν, ρύθμισιν δηλαδὴ τῆς γραφῆς τῆς Νέας Ἑλληνικῆς; Διότι εἶναι προφανὲς ὅτι, ἐὰν πρόκειται αἱ ἀπασχολοῦσαι ἡμᾶς σήμερον ὀρθογραφικαὶ μεταρρυθμίσεις νὰ προσλάβουν τὴν δευτέραν μορφήν, εἶναι λίαν παρακεκινδυνευμένον νὰ παραδώσωμεν εἰς τὸ Ἔθνος, διὰ λογαριασμὸν τῆς Ἀκαδημίας του, πορίσματα τῶν κόπων ἑνὸς ἀνθρώ-

που (τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ) ἀπασχολήσαντα ὀλίγους Ἀκαδημαϊκοὺς ἐπὶ 5-10 συνεδρίας. Νομίζω ὅτι οὐδεμία Ἐπιτροπὴ ἔχει τοιοῦτον δικαίωμα. Ὁ ὀργανισμὸς τῆς Ἀκαδημίας καὶ ὁ εἰδικώτερος τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ προβλέπουν σχετικῶς, ὅτι τοιοῦτοι σκοποὶ ἀντιμετωπίζονται ὑπὸ τοῦ συνόλου τῶν Ἀκαδημαϊκῶν, ἀναθετόντων τὸν χειρισμὸν τοῦ θέματος εἰς ἐπιτροπὴν περιλαμβάνουσαν πάντας τοὺς εἰδικοὺς Ἀκαδημαϊκούς, ἐνισχυομένην δὲ καὶ ὑπὸ εἰδικῶν ἐξωακαδημαϊκῶν ἐπιστημόνων (γλωσσολόγων πρὸ παντός). Ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη αὕτη προορίζῃ τὰς μεταρρυθμίσεις ἀποκλειστικῶς διὰ τὸ Ἱστορικὸν Λεξικόν, εἰς τὴν πρᾶξιν αὗται θὰ ἐμφανισθοῦν ὡς προβαλλόμεναι εἰς τὸ ὅλον Ἔθνος καὶ ὡς προοριζόμεναι νὰ ρυθμίσουν τὴν ὀρθογραφίαν τῆς Νεο-ελληνικῆς. Διότι αἱ ἀποφασισθησόμεναι μεταρρυθμίσεις θὰ δημοσιευθοῦν κατ' ἀνάγκην εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Λεξικοῦ ἐκδιδόμενον «Δελτίον» καὶ πᾶς τις θὰ δικαιοῦται νὰ τὰς θεωρήσῃ ὡς ἀποφάσεις τῆς Ἀκαδημίας γενικοῦ κύρους. Διὰ πάντας τοὺς ἀνωτέρω λόγους νομίζω, ὅτι θὰ ἦτο φρονιμώτερον νὰ μὴ ἐφαρμοσθοῦν αἱ προτεινόμεναι μεταρρυθμίσεις εὐθὺς ἀμέσως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἑπομένου τόμου. Ὅθεν προτείνω τὴν ἀναβολὴν τῆς κυρώσεώς των καὶ ἐφαρμογῆς των, τὴν ἐν τῷ «Δελτίῳ» δὲ δημοσίευσιν τῶν προτάσεων τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Λεξικοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ τύχουν αὗται τῆς ἀναγκαίας κριτικῆς βασάνου, νὰ συζητηθοῦν δὲ μετὰ ταύτην ἐκ νέου ὑπὸ τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Λεξικοῦ, ὁπότε θὰ καταλήξωμεν εἰς ἀσφαλέστερα καὶ ἐγκυρότερα πορίσματα. Ἡ μικρὰ ἀναβολὴ οὐδεμίαν βλάβην πρόκειται νὰ προκαλέσῃ, ἐν ᾧ ἀντιθέτως ἡ ἐξ αὐτῆς ὠφέλεια θὰ εἶναι ἀσφαλῶς μεγάλη. Σχετικῶς δὲ πρὸς τάς, κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον διαδικασίας, ἀποφασισθησομένας ὀρθογραφικὰς τροποποιήσεις ἔχω τὴν γνώμην ὅτι αὗται δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀχρηστεύσουν τὸ μέχρι τοῦδε ἐκδοθὲν ὑλικὸν τοῦ Λεξικοῦ, ἀλλὰ νὰ τὸ συμπληρώσουν. Καὶ ἐξηγοῦμαι : τὸ ἐκδεδομένον ὑλικὸν ἔχει δημιουργήσῃ μίαν ὡρισμένην κατάστασιν. Τὸ ὀλιγώτερον, ἔχει προδικάσῃ πλῆθος λημμάτων κατὰ τὴν μέχρι τοῦδε τηρηθεῖσαν ὀρθογραφίαν. Αὐτὰ τὰ λήμματα νομίζω ὅτι πρέπει νὰ εὕρουν τὴν θέσιν των καὶ εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ Λεξικοῦ κατὰ τὴν μέχρι τοῦδε τηρηθεῖσαν ὀρθογραφίαν, νὰ συσχετίζωνται δὲ πρὸς τὰ παράλληλα λήμματα, τὰ κατὰ τὴν νέαν ὀρθογραφίαν, ὅπου πάλιν θὰ γίνεται ὁ συσχετισμὸς πρὸς τὰ κατὰ τὴν παλαιὰν ὀρθογραφίαν παρατεθησόμενα. Σάλος ἀσφαλῶς, ἀλλὰ σάλος ἀναγκαῖος. Ἐὰν μοῦ ἐτίθετο τὸ δίλημμα, τί προτιμῶ, τὴν διατήρησιν καὶ συνέχισιν τοῦ μέχρι σήμερον ἰσχύοντος καθεστῶτος ἢ τὴν καθιέρωσιν τῶν προτεινομένων μεταρρυθμίσεων ἀμιγῶν καὶ ἄνευ τοῦ ἀνωτέρω ἐπισημανθέντος σάλου, ἐγὼ τοὐλάχιστον θὰ προετίμων τὸ πρῶτον, ἐν ᾧ, ἐὰν αἱ μεταρρυθμίσεις πρόκειται νὰ συσχετίζωνται συστηματικῶς πρὸς τὰ νῦν ἰσχύοντα (μετὰ σάλου δηλ.), δὲν θὰ ἐδυσκολευόμην νὰ προτιμήσω τὸ δεύτερον. Διότι τὰς μεταρρυθμίσεις τὰς ἐννοῶ ὡς οἰκοδομούσας ἐπὶ τῆς παραδόσεως καὶ οὐχὶ ὡς κατεδαφιζούσας καὶ ἀφανιζούσας τὴν παράδοσιν».

Εἶτα ὁ λόγος δίδεται ὑπὸ τοῦ προέδρου εἰς τὸν κ. Καροῦζον, ὅστις λέγει τὰ ἑξῆς : «Προτοῦ νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ ζητήματος, πρέπει νὰ σημειώσω, ὅτι τυπικῶς ἡ ἐξ ὑπαρχῆς ἀναψηλάφησις τοῦ ζητήματος, ἂν πρέπῃ δηλ. κατ' ἀρχὴν νὰ ἐπενεχθοῦν ἢ ὄχι τροποποιήσεις εἰς τὴν γραφὴν τῶν λημμάτων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, δὲν

ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ ἐρώτημα τῆς Συγκλήτου, ἡ ὁποία μᾶς παρέπεμψε τὸ πόρισμα τῶν συζητήσεων τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς διὰ νὰ ἐκφέρωμεν ἐπὶ τῶν συγκεκριμένων προτάσεων αὐτοῦ ἐκ νέου τὴν γνώμην μας. Ἀλλὰ καὶ οἱ οὐσιαστικοὶ λόγοι, τοὺς ὁποίους θὰ μνημονεύσω κατωτέρω, καὶ κυρίως αὐτοί, ἀποτελοῦν ἀντένδειξιν κατὰ τῆς ἀναψηλαφήσεως τοῦ ὅλου ζητήματος καὶ τῆς γενικεύσεως τῆς συζητήσεως. Ἐπίσης πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι τὸ θέμα τῆς ἀνατυπώσεως τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντων τόμων τοῦ Λεξικοῦ δὲν μᾶς ἔχει τεθῆ, οὐδὲ ὑπὸ τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς ἔχει ποτὲ συζητηθῆ· ἑπομένως δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ τοῦτο.

Ὡς πρὸς τὸ ἄλλο ἐρώτημα τοῦ κ. συναδέλφου, ἂν αἱ συζητούμεναι τροποποιήσεις τῆς γραφῆς τῶν λημμάτων εἶναι γενικώτεραι ὀρθογραφικαὶ μεταρρυθμίσεις προτεινόμεναι εἰς τὸ Ἔθνος ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἢ τροποποιήσεις ἰσχύουσαι ἀποκλειστικῶς διὰ τὸ Λεξικόν, ἡ ἀπάντησις εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων σαφής : τὸ δεύτερον μόνον εἶναι ἀληθές, διὰ τὸ Λεξικὸν μόνον προορίζονται· δι' οὐδένα ἄλλον, οὐδὲ διὰ τοὺς συγγραφεῖς τῶν πραγματειῶν τῆς Ἀκαδημίας εἶναι ὑποχρεωτικαί, ἀφοῦ καὶ ἡ μέχρι τοῦδε ὀρθογραφία τοῦ Λεξικοῦ δὲν ἦτο ὑποχρεωτική. Καὶ ἂν ἀκόμη δημοσιευθοῦν ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τυπωθησομένου τόμου τοῦ Λεξικοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Λελτίον αὐτοῦ, ὅπως εἶναι δυνατόν, ἀλλὰ πάντως μὲ τὴν ρητὴν μνείαν, ὅτι οὕτω θὰ γράφωνται εἰς τὸ ἑξῆς τὰ λήμματα αὐτοῦ, οὐδεὶς θὰ δικαιοῦται, ἂν δὲν εἶναι κακῆς πίστεως, νὰ τὰς θεωρήσῃ ὡς ἀποφάσεις τῆς Ἀκαδημίας γενικοῦ κύρους. Ἡ Ἀκαδημία ὀρθῶς ἀπέφυγε νὰ λάβῃ ἀποφάσεις περὶ τοῦ γενικοῦ ζητήματος τῆς ὀρθογραφίας τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς· ἀκόμη καὶ μεταρρυθμιστικὰς προτάσεις τόσον τοῦ ἀειμνήστου Χατζιδάκι ὅσον καὶ τοῦ προέδρου κ. Καλιτσουνάκη περιέλαβε μὲν ὡς ἐπιστημονικὰς ἀνακοινώσεις εἰς τὰ δημοσιεύματά της, δὲν ἔλαβεν ὅμως θέσιν οἱανδήποτε ἀπέναντι αὐτῶν. Τὸ κατὰ ποῖον τρόπον ὅμως πρέπει νὰ γράφωνται τὰ λήμματα τοῦ Λεξικοῦ αὐτῆς, ὥστε νὰ μὴ καθιερώνωνται ἐν αὐτῷ περίπλοκοι γραμματικαὶ ἰδιομορφίαι ἢ ἐπιστημονικαὶ ἀβεβαιότητες καὶ ἀσυνέπειαι ἢ γραφαὶ ἄκρως καινοφανεῖς καὶ ἐκπλήσσουσαι, τοῦτο εἶναι μερικώτερον θέμα, τὸ ὁποῖον δικαιοῦται καὶ πρέπει νὰ ρυθμίσῃ ἡ Ἀκαδημία διὰ τῆς εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς αὐτῆς καὶ διὰ τῆς Συγκλήτου (διότι δὲν βλέπω ὅτι ὁ Ὀργανισμὸς αὐτῆς καὶ ὁ εἰδικώτερος τοῦ Λεξικοῦ προβλέπουν ἄλλην διαδικασίαν, ὡς εἶπεν ὁ κ. συνάδελφος, καὶ μάλιστα ἐνίσχυσιν ὑπὸ ἐξωακαδημαϊκῶν ἐπιστημόνων). Τὸ θέμα δὲ τοῦτο, τεθὲν ἐκ τῶν πραγμάτων εὐθὺς ἀφ' ὅτου, πρὸ τοῦ πολέμου ἤδη, ἤρχισε δημοσιευόμενον τὸ Λεξικὸν καὶ, πάντοτε συζητούμενον καὶ ἐκκρεμοῦν, ἀπησχόλησε πέρυσιν, ἐν ὄψει τῆς ἐκτυπώσεως νέου τόμου, ἐπὶ πολλὰς συνεδρίας τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Λεξικοῦ, ἡ ὁποία ἔκρινεν ὁμοφώνως, ὅτι ἡ κατάστασις ἐκείνη ἔπρεπε νὰ λήξῃ. Ἀπετέλουν δὲ τὴν Ἐπιτροπὴν ἐκείνην μαθηταὶ τοῦ ἀειμνήστου Χατζιδάκι, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς εἶναι καὶ εἰδικώτατοι φιλόλογοι, ὡς ὁ κ. πρόεδρος καὶ ὁ μακαρίτης Ἄμαντος, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε μάλιστα συνεργάτης τοῦ μ. Χατζιδάκι εἰς τὸ Λεξικὸν καὶ ἐμπειρότατος περὶ τὰ γλωσσολογικά, καὶ συνεφώνησαν πλήρως καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀλλαγῆς καὶ ὡς πρὸς τὰς συγκεκριμένας ἀποφάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς (πλὴν ὡς πρὸς τὴν κατάληξιν τῶν εἰς -ὺς ἐπιθέτων χρώματος δηλωτικῶν). Ἀλλὰ καὶ οἱ οὐχὶ τόσον ἀμέσως εἰδικοὶ ἐπιστήμονες τῆς Ἐπιτροπῆς, κατὰ βάσιν ὅμως φιλόλογοι καί, ὡς ἀνέκαθεν ἀσχο-

λούμενοι μὲ τὰ γλωσσικὰ θέματα, οὐχὶ ἄπειροι αὐτῶν, εἶμαι βέβαιος ὅτι ὑπείκοντες εἰς ἐπιταγὴν καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης αὐτῶν συνειδήσεως, θὰ ἀπέφευγον νὰ ἐκφέρουν γνώμην καὶ θὰ ἐξήρχοντο αὐτοβούλως τῆς Ἐπιτροπῆς, ἂν ἔβλεπον ὅτι τὸ συγκεκριμένον θέμα ἦτο τοιαύτης φύσεως, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ ἔχουν ἐπ' αὐτοῦ ἔγκυρον γνώμην. Κατὰ ταῦτα, ἡ Ἐπιτροπὴ ἐκείνη εἶχε τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ πρὸ πάντων τὸ καθῆκον, νὰ λάβῃ ὑπεύθυνον ἀπόφασιν ἐπὶ τοῦ μερικοῦ τούτου θέματος καὶ ἔχει ἀσφαλῶς τὴν συναίσθησιν ὅτι φέρει ἀκεραίαν τὴν εὐθύνην διὰ τὰς ληφθείσας ὑπ' αὐτῆς σχετικῶς ἀποφάσεις καὶ δὲν προτίθεται νὰ τὰς μεταθέσῃ εἰς τοὺς ὤμους οἱουδήποτε ἄλλου ἐκτὸς αὐτῆς.

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς λύσεως ζητημάτων τοιαύτης φύσεως εἶναι ὁ μόνος ὀρθὸς καὶ ἐνδεδειγμένος. Πᾶσα γενίκευσις τῆς συζητήσεως καὶ ἀνάμειξις εἰς αὐτὴν προσώπων ἔξω τῆς Ἀκαδημίας, ἑπομένως ἀνευθύνων, θὰ ὁδηγήσῃ ἀσφαλῶς, συνεπικουρούσης καὶ τῆς γνωστῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ροπῆς πρὸς τὴν ἀψιθυμίαν καὶ πρὸς τὴν φωνασκίαν, εἰς ἀκόμη μεγαλυτέραν σύγχυσιν καὶ εἰς πλῆρες ναυάγιον. Ἑπομένως πρέπει νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν συζήτησιν τῶν εἰς τὰ ἐπὶ μέρους ὑπαρχουσῶν ἐνδεχομένως ἀντιρρήσεων».

Ὁ κ. Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ κ. προέδρου, λέγει ὅτι συμφωνεῖ πρὸς τὸν κ. Καροῦζον καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀποφάσεως τῆς Συγκλήτου περὶ ἐπαναφορᾶς τῶν πρακτικῶν τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς εἰς τὴν παροῦσαν, ὅτι δηλαδὴ ἡ σχετικὴ ἀπόφασις τῆς Συγκλήτου ἐνέχει τὴν περιωρισμένην ἐντολὴν τῆς διατυπώσεως πιθανῶν ἀντιρρήσεων εἰς τὰς συγκεκριμένας ἀποφάσεις τῆς τότε Ἐπιτροπῆς, αἱ ὁποῖαι ὑπεβλήθησαν πρὸς ἐπικύρωσιν, καὶ ὄχι τῆς ἐξ ὑπαρχῆς ἐπανεξετάσεως τοῦ ὅλου ζητήματος.

Ἐπηκολούθησε βραχεῖα διαλογικὴ συζήτησις, εἰς ἣν μετέσχον πάντες οἱ παρόντες εἰς τὴν συνεδρίαν καὶ ἐξ ἧς ἀπεσαφηνίσθη ὅτι αἱ πάσης φύσεως παραπομπαὶ εἰς τὰ μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντα λήμματα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ κατὰ τὴν ἐφεξῆς σύνταξιν αὐτοῦ θὰ γίνωνται κατὰ τὴν γραφὴν ἥτις ἐτηρήθη κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν σχετικῶν ἄρθρων.

Μεθ' ὃ ὁ κ. πρόεδρος, ἀνακεφαλαιῶν τὰ λεχθέντα ἐν τῷ μεταξύ, λέγει ὅτι τὸ θέμα τοῦ παρόντος δὲν εἶναι ἂν αἱ ὑπὸ τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς θεωρηθεῖσαι ἀναγκαῖαι ἁπλοποιήσεις τοῦ μέχρι τοῦδε ἰσχύοντος ἐν τῷ Ἱστορικῷ Λεξικῷ τῆς Ν. Ἑλληνικῆς ὀρθογραφικοῦ συστήματος πρόκειται νὰ ἐκληφθοῦν ὡς ἀποφάσεις τῆς Ἀκαδημίας ρυθμίζουσαι τὴν τηρητέαν κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Λεξικοῦ αὐτῆς ὀρθογραφίαν ἢ γενικώτερον τὴν ὀρθογραφίαν τῆς νέας Ἑλληνικῆς, οὔτε ἂν αὗται πρόκειται νὰ τύχουν τῆς ἐπιδοκιμασίας ἢ ἀποδοκιμασίας ἐξωακαδημαϊκῶν προσώπων, ἁρμοδίων ἢ μή. Τὸ θέμα τοῦ παρόντος εἶναι, ἂν ὑπάρχουν ὡρισμέναι ἀντιρρήσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς καὶ ποῖαι. Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ συγκεκριμένου θέματος παρακαλεῖται ὁ κ. Σταματάκος νὰ ἐκθέσῃ τὴν γνώμην του.

Ὁ κ. Σταματάκος ἀπαντῶν λέγει ὅτι αἱ ἀποφασισθεῖσαι τροποποιήσεις εὑρίσκουν αὐτὸν σύμφωνον κατὰ ποσοστὸν 90% τοὐλάχιστον. Εἰς τὸ ὑπόλοιπον 10% λέγει ὅτι περιλαμβάνεται ἡ περίπτωσις τῶν χρώματος δηλωτικῶν ἐπιθέτων εἰς -ίς, καθ' ἣν τάσσεται ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ κ. προέδρου καὶ τοῦ ἀειμνήστου Ἀμάντου,

δηλαδὴ ὑπὲρ τῆς διὰ τοῦ -ὺς γραφῆς, καὶ ἡ περίπτωσις τοῦ τονισμοῦ τῶν *ἀκούμε, τρώμε, κλαίμε, τρώτε, κλαίτε*, κλπ., διὰ τὰ ὁποῖα προτείνει περισπωμένην, διότι δὲν ἀνέχεται τὴν ὀξεῖαν.

Μετὰ ταῦτα ἡ Ἐπιτροπὴ ἀποφασίζει :

1) Ἐμμένει εἰς τὰς ὑπὸ τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς ἀποφασισθείσας τροποποιήσεις τοῦ ὀρθογραφικοῦ συστήματος τοῦ ἰσχύοντος ἐν τῷ Ἱστορικῷ Λεξικῷ.

2) Δέχεται τὴν πρότασιν τοῦ κ. Σταματάκου ὡς πρὸς τὸν τονισμὸν τῶν λημμάτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς καὶ τροποποιεῖ τὴν προηγουμένην σχετικὴν ἀπόφασιν ὡς ἑξῆς : Εἰς ἃς περιπτώσεις ὁ ἱστορικὸς τόνος ἔρχεται εἰς ὀφθαλμοφανῆ σύγκρουσιν πρὸς τὸν κανόνα τῆς ἀρχαίας περὶ τονισμοῦ τῶν μακρῶν πρὸ βραχέων, θὰ παραβλέπεται ὁ ἱστορικὸς τόνος καὶ θὰ ἐφαρμόζεται ὁ κανὼν τῆς ἀρχαίας. Ἀντιθέτως, προκειμένου περὶ διχρόνων θὰ προτιμᾶται ἡ ὀξεῖα. Θὰ γράφωνται δηλ. ἐφεξῆς *ἀκοῦς, ἀκοῦμε, ἀκοῦτε, κλαῖμε, τρῶμε*, κ.τ.τ., ἀλλὰ τὸ *ποτήρι*, τὸ *μαχαίρι*, τὸ *φασούλι*, ἡ *φωνούλα*, ἡ *καρδούλα*, κ.τ.τ. (Βλ. καὶ τὴν ὀρθογραφικὴν πραγματείαν τοῦ κ. Καλιτσουνάκη, ἐν Π.Α.Α. 1939, σελ. 21 § 10). Εἰς ἃς δὲ περιπτώσεις θὰ παρουσιάζωνται δυσκολίαι ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ὁ διευθυντὴς τοῦ Λεξικοῦ ὑποχρεοῦται νὰ ζητῇ ἑκάστοτε τὴν λύσιν αὐτῶν παρὰ τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς.

Τὸ παρὸν πρακτικόν, ἐπικυρωθὲν αὐθημερὸν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς, θὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν Σύγκλητον τῆς Ἀκαδημίας μετὰ τῶν πρακτικῶν τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν κατὰ νόμον ἐπικύρωσιν τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεύς
ΙΩ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

Τὰ μέλη
Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΣ
ΧΡ. ΚΑΡΟΥΖΟΣ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεύς
Α. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

117η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις, σήμερον τὴν 13ην Δεκεμβρίου 1961, ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Τετάρτην καὶ ὥραν 12 ½ μ.μ., συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ ἐπὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ πρὸς συζήτησιν τῶν ἑξῆς θεμάτων : 1) Ἀνακοινώσεις. 2) Ὀρθογραφικὰ ζητήματα. 3) Ὑπηρεσιακά. Παρόντες : Ἰω. Καλιτσουνάκης, πρόεδρος, Σ. Κουγέας, Ἀν. Ὀρλάνδος, Κ. Ρωμαῖος, Χρ. Καροῦζος, Ἰω. Σταματάκος, γραμματεύς. Εὑρεθείσης πλήρους ἀπαρτίας, ὁ πρόεδρος κηρύσσει τὴν ἔναρξιν τῆς συνεδρίας. Ἐν ἀρχῇ ἀναγινώσκονται καὶ ἐπικυροῦνται ὁμοφώνως τὰ πρακτικὰ τῆς προηγουμένης συνεδρίας. Μεθ' ὅ, συνεχιζομένης τῆς κατὰ τὴν προηγουμένην συνεδρίαν διακοπείσης συζητήσεως ἐπὶ ὀρθογραφικῶν τινων ζητημάτων, ὁ παριστάμενος διευθυντὴς τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ ἐπαναλαμβάνει τὴν πρότασίν του ὅπως τὸ ὑπογεγραμμένον *ι* τῆς παραδόσεως διατηρῆται γραφόμενον εἰς τὸ β' καὶ γ' πρόσωπον

τῆς ὑποτακτικῆς τῶν ρημάτων, ὄχι ὅμως καὶ εἰς τὰς ἄλλας λέξεις τῆς ὁμιλουμένης, τῶν ὁποίων ἡ προέλευσις ἀνάγεται εἰς λέξεις τῆς ἀρχαίας ὀρθογραφουμένας μὲ ι ὑπογεγραμμένον (*ᾅδης, δαδί, λάδι, ληστής, τώρα*, κλπ.). Ἡ Ἐπιτροπή, μετὰ συζήτησιν, ἐγκρίνει ὁμοφώνως τὴν πρότασιν ταύτην.

Εἶτα ὁ διευθυντὴς τοῦ Λεξικοῦ λέγει ὅτι ἡ συμμόρφωσις πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ μ. Χατζιδάκι τεθέντα κανόνα, καθ' ὃν διὰ τῆς καταλήξεως *-αίνω* πρέπει νὰ γράφωνται τὰ ρήματα, ὧν ὁ ἀόριστος σχηματίζεται εἰς *-ανα* (*ἐγλύκανα - γλυκαίνω, ἐπίκρανα - πικραίνω, ἐξέρανα - ξεραίνω*, κλπ.), τὰ δὲ ἄλλα ὁμοιοκατάληκτα ρήματα διὰ τῆς *-ένω*, καθίσταται ἐν τῇ πράξει λίαν δύσκολος καὶ ἄγει πολλάκις τοὺς συντάκτας τοῦ Λεξικοῦ εἰς ἀμηχανίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διάκρισις αὕτη εἶναι μᾶλλον συμβατική, διότι δὲν εἶναι πάντοτε βέβαιον ὅτι ὁ νόμος τῆς γλωσσικῆς ἀναλογίας ἐνήργησε καθ' ὃν τρόπον ὁ μ. Χατζιδάκις ὑπέθεσεν εἰς τὸν σχηματισμὸν ἢ μετασχηματισμὸν τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου τῶν ρημάτων τούτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς (βλ. Einl., 411-414), οὐδεὶς λόγος ἐπιστημονικὸς ἐμποδίζει νὰ ἐξομαλυνθῇ ἡ ἐντεῦθεν προκαλουμένη ὀρθογραφικὴ σύγχυσις διὰ τῆς καθιερώσεως ὡς μόνης καταλήξεως σχηματισμοῦ τῶν ρημάτων τῆς τάξεως ταύτης τῆς *-αίνω*, ἥτις ἔχει ἄλλως τε ὑπὲρ ἑαυτῆς καὶ τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν συζήτησιν, καθ' ἣν ὁ κ. Καλιτσουνάκης ὑπέμνησεν ὅτι εἶχεν ἄλλοτε καὶ τὴν δυσκολίαν ἐπισημάνει τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν εἰς *-αίνω* καὶ *-ένω* (κατὰ Χατζιδάκιν) ρημάτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξομαλύνσεως προτείνει (Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθην. 1939, σ. 26), ὁ δὲ κ. Σταματάκος παρετήρησεν ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ἐφήρμοσεν ἤδη τὴν προτεινομένην ἐξομάλυνσιν εἰς τὸ Λεξικόν του τῆς Ν. Ἑλληνικῆς (*ἀρρωσταίνω, μακραίνω, μικραίνω*, κλπ.), διεπιστώθη ὁμοφώνως ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ἡ ἀνάγκη τῆς προτεινομένης ὀρθογραφικῆς μεταβολῆς. Ὅθεν ἀποφασίζεται ὅπως γράφωνται ἐφεξῆς διὰ τῆς καταλήξεως *-αίνω* πάντα τὰ δι' αὐτῆς σχηματιζόμενα ρήματα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτήτως πρὸς τὴν κατάληξιν τοῦ ἀορίστου, δηλ. ὄχι μόνον *ζεσταίνω, ξεραίνω, πικραίνω, συμπεραίνω*, κλπ., ἀλλὰ καὶ *ἀλαφραίνω, ἀρρωσταίνω, μακραίνω, μικραίνω, πλαταίνω*, κλπ. Προστίθεται, πρὸς ἀποφυγὴν πιθανῆς συγχύσεως, ὅτι τοῦτο θὰ ἰσχύσῃ μόνον προκειμένου περὶ ρημάτων ληγόντων πράγματι εἰς *-αίνω*, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα κατὰ φθογγολογικὴν σύμπτωσιν φαίνονται ὁμοιοκαταληκτοῦντα, ἐνῷ ὁ σχηματισμός των εἶναι διάφορος (*δένω, ζένω, πλένω*, κλπ.).

Μετὰ τοῦτο ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ ὑπενθυμίζει ὅτι εἰς τὴν ἐκτυπουμένην σειρὰν τοῦ Λεξικοῦ ἀπαντοῦν 25 περίπου λήμματα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν πρέπει νὰ γραφοῦν δι' ἀρκτικοῦ διπλοῦ *γ(γγ-)*, ὅπερ ἀπέμεινε μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἀρκτικοῦ ε τῆς παραδόσεως: *γγαστριά, γγαστρώνω*, κλπ. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ φθόγγος *g* ἀποδίδεται ἐν ἀρχῇ τῶν λέξεων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς κατὰ κανόνα διὰ τοῦ συμπλέγματος *γκ-*, προτείνει ὅπως καὶ τὰ λήμματα τῆς σειρᾶς ταύτης μεταφερθοῦν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀπὸ *γκ-* ἄρθρων, ἀναγραφῇ δὲ δι' ἕκαστον τούτων παραπεμπτικὸν λῆμμα εἰς τὴν σειρὰν *γγ-*. Ἡ Ἐπιτροπή, μετὰ συζήτησιν ἐπὶ τῆς προτάσεως, ἀποφασίζει ὅπως καταχωρισθῇ ἡ ἐν λόγῳ σειρὰ κατὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν, ἤτοι διὰ διπλοῦ *γ(γγ-)* καὶ δι' ἀποστρόφου σημειούσης τὸ σιγηθὲν ἀρκτικὸν *ε*, πρὸς διευκόλυνσιν δὲ τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Λεξικοῦ ἀναγραφοῦν παραπεμπτικὰ λήμ-

ματα εἰς τὴν σειρὰν γκ-. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ πρόεδρος κ. Καλιτσουνάκης λέγει ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπανεξετασθῇ τὸ ζήτημα τῆς γραφῆς τῶν εἰς -ὶς χρώματος δηλωτικῶν ἐπιθέτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ γράφωνται διὰ τῆς καταλήξεως -ύς, ὡς εἶχε προτείνει ὁ ἴδιος ἄλλοτε εἰς τὴν σχετικὴν ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπῆς συζήτησιν, συμφωνούντων τοῦ μ. Ἀμάντου καὶ τοῦ κ. Σταματάκου, ὡς καὶ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Λεξικοῦ, ὅστις εἶχε ταχθῆ ὑπὲρ τῆς αὐτῆς γνώμης διὰ λόγους κλιτικῆς ἐξομαλύνσεως. Ἡ πλειονοψηφία τῆς Ἐπιτροπῆς νομίζει ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐπ' αὐτοῦ ζήτημα, ἐφ' ὅσον ὑπὲρ τῆς διὰ τῆς καταλήξεως -ὶς γραφῆς τῆς ἐν λόγῳ κατηγορίας ἐπιθέτων ἀπεφάσισεν ἄλλοτε ἡ Ἐπιτροπὴ κατὰ πλειονοψηφίαν, ἡ δὲ ἀπόφασίς της αὕτη ἔτυχε τῆς ἐγκρίσεως τῆς τάξεως τῶν Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν καὶ τῆς Συγκλήτου. Μετὰ τοῦτο, ὁ διευθυντὴς τοῦ Λεξικοῦ παρακαλεῖ ὅπως ἀνασυζητηθῇ τὸ θέμα τοῦ τονισμοῦ τῶν λημμάτων τοῦ Λεξικοῦ, ἐξ οὗ πολλαὶ ἀπορίαι καὶ προβλήματα δημιουργοῦνται εἰς τοὺς συντάκτας τοῦ Λεξικοῦ καὶ τὸν ἴδιον. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀποδέχεται τὴν πρότασιν καὶ ἀποφασίζει ὅπως τὸ ζήτημα τοῦτο ἀποτελέσῃ θέμα συζητήσεως προσεχοῦς συνεδρίας.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΙΩ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

Τὰ μέλη
Σ. Β. ΚΟΥΓΕΑΣ
Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ
ΑΝ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

119η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις, σήμερον τὴν 24ην Φεβρουαρίου 1962, ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Σάββατον καὶ ὥραν 12 μ., συνῆλθον εἰς συνεδρίαν τὰ μέλη τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν πρὸς συζήτησιν τῶν ἑξῆς θεμάτων : 1) ὀρθογραφικά, 2) ὑπηρεσιακά. Παρόντες : Ἰω. Καλιτσουνάκης, πρόεδρος, Σ. Κουγέας, Ἐρρ. Σκάσσης, Ἰω. Σταματάκος, γραμματεύς. Ἀπουσιάζει ὁ κ. Χρ. Καροῦζος, ἀσθενῶν, δὲν συμμετέχει δὲ ὁ κ. Ἀν. Ὀρλάνδος, Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας, ἀσθενῶν ὡσαύτως. Παρίσταται ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ κ. Ἰω. Καλλέρης. Εὑρεθείσης ἀπαρτίας, ὁ πρόεδρος κηρύσσει τὴν ἔναρξιν τῆς συνεδρίας. Ἀναγινώσκεται καὶ ἐπικυροῦται τὸ πρακτικὸν τῆς προηγουμένης συνεδρίας. Μεθ' ὅ, ὁ γραμματεὺς κ. Ἰω. Σταματάκος ἀναγινώσκει καὶ ἐπεξηγεῖ, εἰς ἃ σημεῖα παρίσταται ἀνάγκη, τὸ ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Λεξικοῦ συνταχθὲν ἐπὶ τοῦ πρὸς συζήτησιν θέματος «περὶ τονισμοῦ τῶν λημμάτων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ» κατατοπιστικὸν σημείωμα, ἔχον κατὰ λέξιν ὡς ἑξῆς : «Ὁ περὶ τονισμοῦ τῶν λέξεων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς κανὼν διετυπώθη ὡς ἑξῆς : < Εἰς ἃς περιπτώσεις ὁ ἱστορικὸς τόνος εὑρίσκεται εἰς ὀφθαλμοφανῆ σύγκρουσιν πρὸς τὸν κανόνα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς περὶ τονισμοῦ τῶν μακρῶν πρὸ βραχέων, θὰ παραβλέπεται ὁ ἱστορικὸς τόνος καὶ θὰ ἐφαρμόζεται

ὁ κανὼν τονισμοῦ τῆς ἀρχαίας. Προκειμένου περὶ διχρόνων θὰ προτιμᾶται ἡ ὀξεῖα. Πβ. καὶ τὴν πραγματείαν τοῦ Ἰω. Καλιτσουνάκη, ἐν Π.Α.Α. 1939, σ. 21 § 10>.

Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ κανόνος εἶναι σαφὲς καὶ δὲν παρουσιάζει δυσκολίας εἰς τὴν ἐφαρμογήν του. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὸ δεύτερον. Ἐὰν ἐννοήσωμεν ἐντεῦθεν ὅτι μακρὸν φωνῆεν παραληγούσης πρὸ διχρόνου τῆς ληγούσης εὑρισκόμενον θὰ ὀξύνεται ὁπωσδήποτε, θὰ γράψωμεν: *ἡ γυναίκα – τὴ γυναίκα, ἡ γώπα – τὴ γώπα, ἡ ρώγα – τὴ ρώγα, ἡ χήνα – τὴ χήνα, ὁ μήνας – τὸ μήνα, ὁ χειμώνας – τὸ χειμώνα, ὁ στρατώνας – τὸ στρατώνα, ὁ ζωστήρας – τὸ ζωστήρα, ὁ κλητήρας – τὸν κλητήρα, ἡ προικούσα, ἡ καταρούσα*, κλπ., θὰ γράψωμεν ὅμως *κατ' ἀνάγκην παραλλήλως: ἡ γλῶσσα – τὴ γλῶσσα, ἡ μοῦσα – τὴ μοῦσα, ἡ πεῖνα – τὴν πεῖνα, τὸ κλῆμα, τὸ χρῶμα, τὰ πλοῖα, τὰ φῶτα, εἶχα, εἶδα, ἦρθα, κατοικοῦσα, παρακαλοῦσα, τιμῶντας, Ἀνθοῦσα, Ἐλεοῦσα*, κλπ. Προφανὲς εἶναι ὅτι *οἱονδήποτε ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς διαφορᾶς ταύτης προώρισται νὰ δημιουργήσῃ* ἁπλῶς σύγχυσιν καὶ ἀνακολουθίαν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἄλλης ὠφελείας.

Ἐὰν πάλιν ἐννοήσωμεν ὅτι πᾶν δίχρονον ληγούσης ἢ παραληγούσης θὰ ὀξύνεται ἀνεξαρτήτως πρὸς τὸν ἱστορικὸν χρόνον αὐτοῦ ἢ τοῦ ἀκολουθοῦντος φωνήεντος, θὰ γράψωμεν: *ὁ γαλατὰς – οἱ γαλατάδες, ὁ μαχαιρὰς – οἱ μαχαιράδες, ὁ χτενὰς – οἱ χτενάδες, μεγιστάνες, πελεκάνος, Λατίνος, Κωσταντίνος, κεφαλίνος, σκίνος, ἀραπίνα, προβατίνα, Σαλαμίνα, μοσχάτος, μυρωδάτος, ἀδελφάτο, καρυδάτο, σκορδάτο*, κλπ. Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει, φαινόμεθα ἀγνοοῦντες ἐκ προθέσεως καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν κατὰ παράδοσιν ἄλλως τονιζόμενα ἢ καὶ ὁμοιοκατάληκτα τῆς ἀρχαίας, μεταγενεστέρας καὶ μεσαιωνικῆς, ἐπὶ πλέον δὲ ἀποκρούοντες τὴν ἰσχὺν τοῦ νόμου τῆς ἀναλογίας ὡς πρὸς τὸν τονισμόν, ἐνῷ ἀποδεχόμεθα τοῦτον ὡς πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὴν κλίσιν. Εἰς τὴν πραγματείαν τοῦ κ. Καλιτσουνάκη, εἰς ἣν παραπέμπονται οἱ συντάκται τοῦ Λεξικοῦ πρὸς λύσιν τῶν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ κανόνος γεννωμένων ἀπορι̃ων, ἐμφανὴς εἶναι ἡ πρόθεσις διατηρήσεως τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας καὶ ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, προτείνονται δὲ μόνον ἁπλοποιήσεις μὴ προσκρούουσαι εἰς τὴν παράδοσιν. Εἰς ὅσα ἐξ ἄλλου λεξικὰ τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, χρηστικὰ ἢ ἄλλα, ἐπεχειρήθη τοιαύτη περίπου ἁπλοποίησις, ἄνευ αὐστηρᾶς συνεπείας πρὸς τὸν τόνον τῆς παραδόσεως ἢ τοὺς κανόνας τῆς ἀναλογίας, ἐδημιουργήθη σύγχυσις μὲ ἀποτέλεσμα ἥκιστα ἐποικοδομητικόν. Δὲν ἐννοῶ βεβαίως τοὺς προτείνοντας ἢ ἐφαρμόζοντας τὴν κατάργησιν τοῦ ἱστορικοῦ τονισμοῦ, διότι τοῦτο δὲν περιλαμβάνεται ἀσφαλῶς εἰς τὰς περὶ ἁπλοποιήσεως τῆς ὀρθογραφίας προθέσεις τῆς Ἀκαδημίας. Νομίζω λοιπὸν ὅτι ἡ διατύπωσις τοῦ κανόνος κατὰ τὸ δεύτερον αὐτοῦ μέρος θὰ ἔπρεπε νὰ τροποποιηθῇ ὡς ἑξῆς: <Προκειμένου περὶ διχρόνων θὰ διατηρῆται ὁ ἱστορικὸς τόνος εἰς τὰς ἐκ κληρονομίας τῆς ἀρχαίας, Ἑλληνιστικῆς ἢ Βυζαντινῆς προερχομένας λέξεις καὶ τὰς κατ' ἀναλογίαν πρός τινα κατηγορίαν τούτων σχηματισθείσας, θὰ τίθεται δὲ ὀξεῖα εἰς τὰς λέξεις τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, αἵτινες ἐσχηματίσθησαν ἄνευ ἐμφανοῦς ἀναλογικῆς ἐπιδράσεως.> (Ἐξαίρεσις ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ διὰ τὰ εὐάριθμα ἐκ τῶν εἰς *-ίς, -ῖδος* τῆς ἀρχαίας προερχόμενα: *ἡ κηλίδα, ἡ νησίδα, ἡ σφραγίδα*, κλπ.). Ἄλλως, ἡ σύγχυσις καὶ αἱ ἀνακολουθίαι δὲν θὰ ἀποφευχθοῦν, οἱαδήποτε πρόνοια καὶ ἂν ληφθῇ πρὸς τοῦτο.»

Ἐπειδὴ ὁ διαθέσιμος χρόνος κατηναλώθη εἰς τὴν ἀναγκαίως κατὰ τὰ ἐπεξηγούμενα ὑπὸ τοῦ κ. Σταματάκου σημεῖα τοῦ ὑπομνήματος ἐγερθεῖσαν συζήτησιν, ἀπεφασίσθη νὰ ἀναβληθῇ ἡ ἐπὶ τοῦ συνόλου συζήτησις καὶ ἡ λῆψις ἀποφάσεως διὰ προσεχῆ συνεδρίαν τῆς Ἐπιτροπῆς, καθ' ἣν θὰ πρέπῃ νὰ παρευρίσκωνται ὅλα τὰ μέλη αὐτῆς, ὡς καὶ οἱ συντάκται τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

.....

Μεθ' ὃ λύεται ἡ συνεδρία.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΙΩ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

Τὰ μέλη
Σ. ΚΟΥΓΕΑΣ
ΕΡΡ. ΣΚΑΣΣΗΣ

120ή Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις, σήμερον τὴν 14ην μηνὸς Μαρτίου 1962, ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Τετάρτην καὶ ὥραν 12ην μ., συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ πρὸς συζήτησιν τῶν ἑξῆς θεμάτων : 1) ὀρθογραφικὰ ζητήματα, 2) ἀνάθεσις ἐκτυπώσεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ εἰς νέον τυπογράφον, 3) ὑπηρεσιακά. Παρόντες : Ἰω. Καλιτσουνάκης πρόεδρος, Σ. Κουγέας, Ἐρρ. Σκάσσης, Χρ. Καροῦζος, Ἰω. Σταματάκος γραμματεύς. Συμμετέχει ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἀν. Ὀρλάνδος. Παρίσταται καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ κ. Ἰω. Καλλέρης. Εὑρεθείσης πλήρους ἀπαρτίας, ὁ πρόεδρος κηρύσσει τὴν ἔναρξιν τῆς συνεδρίας. Ἀναγινώσκεται καὶ ἐπικυροῦται τὸ πρακτικὸν τῆς προηγουμένης συνεδρίας. .....

.....

Προκειμένου εἶτα νὰ συζητηθῇ τὸ πρῶτον θέμα τῆς ἡμερησίας διατάξεως, προσκαλοῦνται ὅπως παραστοῦν, συμφώνως πρὸς τὴν κατὰ τὴν προηγουμένην συνεδρίαν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν, οἱ συντάκται τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ κ.κ. Ἀθ. Κωστάκης, Δ. Βαγιακάκος, Στ. Μάνεσης καὶ Ἀν. Καραναστάσης. Ἕκαστος τούτων διετύπωσε, μετὰ σχετικὴν ἐπὶ τοῦ συζητουμένου περὶ τονισμοῦ τῶν λημμάτων τοῦ λεξικοῦ θέματος εἰσήγησιν τοῦ γραμματέως κ. Ἰω. Σταματάκου, τὴν προσωπικήν του γνώμην (ἣν εἶχον ἄλλως τε διατυπώσει καὶ κατὰ τὴν μετὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Λεξικοῦ συζήτησιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος) ὡς ἑξῆς : ὁ κ. Κωστάκης νομίζει ὅτι πρέπει νὰ υἱοθετηθῇ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τὸ ὑπὸ τῆς γραμματικῆς Τριανταφυλλίδη θεσπιζόμενον σύστημα τονισμοῦ· ὁ κ. Βαγιακάκος νομίζει ὅτι πρέπει νὰ διατηρηθῇ ὁ ἱστορικὸς τόνος τῶν λέξεων· ὁ κ. Μάνεσης πιστεύει ὅτι ἐκτὸς τῶν λέξεων τῆς ἀρχαίας, αἵτινες διετηρήθησαν ἀλώβητοι καὶ αἵτινες πρέπει νὰ διατηρήσουν τὸν τόνον τῆς παραδόσεως, αἱ λοιπαὶ πρέπει νὰ ὀξύνωνται, ἰδίως δὲ ἐκεῖναι τῶν ὁποίων ἡ τονιζομένη συλλαβὴ ἔχει δίχρονον· ὁ κ. Καραναστάσης φρονεῖ ὅτι πρέπει νὰ θεσπισθοῦν ἁπλοποιήσεις ὡς

πρὸς τὸν τονισμόν, ἀλλὰ ἡ ἀπομάκρυνσις ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ τόνου πρέπει νὰ γίνῃ βαθμηδὸν καὶ εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ διακοπῇ ἀποτόμως ἡ παράδοσις.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν συντακτῶν τοῦ Λεξικοῦ, ὁ κ. Σταματάκος προτείνει νὰ τερματισθῇ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ συζήτησις ἐπὶ τῶν ἐπὶ μέρους περιπτώσεων, νὰ ἐπαναληφθῇ δὲ αὕτη καὶ ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐπὶ τοῦ συνόλου εἰς ἑπομένην συνεδρίαν, ὅτε θὰ ὑπάρχῃ καὶ ὁ ἀπαιτούμενος πρὸς τοῦτο χρόνος, διατυπώνει δ' ἐν τέλει τὴν παράκλησιν νὰ ὁρισθῇ ἡ συνεδρία αὕτη ἐντὸς τῆς προσεχοῦς, εἰ δυνατόν, ἑβδομάδος. Ἡ Ἐπιτροπὴ δέχεται τὴν πρότασιν τοῦ κ. Σταματάκου καὶ ἡ συνεδρία λύεται.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΙΩ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

Τὰ μέλη
ΕΡΡ. ΣΚΑΣΣΗΣ
Σ. ΚΟΥΓΕΑΣ
ΧΡ. ΚΑΡΟΥΖΟΣ

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας
ΑΝ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

123η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις σήμερον, 6 Νοεμβρίου 1962, ἡμέραν Τρίτην καὶ ὥραν 11 π.μ. συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, παρόντων τῶν κ.κ. Ἰω. Καλιτσουνάκη (προέδρου), Σ. Κουγέα, Ἀν. Ὀρλάνδου, Ἐρρ. Σκάσση, Χρ. Καρούζου καὶ Ἰω. Σταματάκου (γραμματέως), ἵνα συζητήσῃ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει θεμάτων.

.....

Ἄρχεται, τέλος, ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν ὀρθογραφικῶν, καὶ δὴ ἐπὶ τῶν «ἀποριῶν τονισμοῦ», ὡς αὗται ἐκτίθενται ἐν γραφομηχανημένῳ σημειώματι τοῦ κ. διευθυντοῦ. Ὁ κ. Σταματάκος λέγει ὅτι ἐν τῷ σημειώματι περιέχονται σκέψεις καὶ συμπεράσματα τοῦ κ. διευθυντοῦ, τὰ ὁποῖα οὗτος οἰκοδομεῖ ἐπὶ κατ' οὐσίαν ἀνυπάρκτου βάσεως. Διότι, ὅπως καὶ κατά τινα προηγουμένην συνεδρίαν ἐδηλώθη καὶ ἐξηγήθη, ἡ δευτέρα παράγραφος τῆς γνωστῆς ἀποφάσεως (σημειουμένη αὐτολεξεὶ καὶ ἐν τῷ σημειώματι), δηλ. αἱ λέξεις «προκειμένου περὶ διχρόνων θὰ προτιμᾶται ἡ ὀξεῖα», ὑπηγορεύθησαν εἰς τὸν τηροῦντα τὰ πρακτικὰ τῆς Ἐπιτροπῆς ὑπό τινος τῶν μελῶν καθ' ἣν στιγμὴν ἡ συνεδρία διελύετο, ἐν προφανεῖ σπουδῇ, καὶ δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀπηχοῦσαι τὰς γνώμας τῆς Ἐπιτροπῆς, οὔτε κἂν τοῦ ἐν σπουδῇ ὑπαγορεύσαντος αὐτάς. Νομίζω, ὅτι ὅλοι συμφωνοῦμεν μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Διευθυντοῦ προτεινομένην τροποποίησιν, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐμπιστευθῶμεν τὰς ἐπὶ μέρους ἐφαρμογάς της εἰς τὴν κρίσιν ἑνὸς προσώπου. Ἔχει ἀποφασισθῇ αἱ προκύπτουσαι δυσχέρειαι νὰ κατατάσσωνται εἰς ὁμάδας ὁμοίων περιπτώσεων καὶ νὰ τίθενται ὑπ' ὄψιν τῆς Ἐπιτροπῆς.

Μετὰ συζήτησιν, ἀποφασίζεται νὰ συνέλθῃ ἡ Ἐπιτροπὴ μετὰ μίαν ἑβδομάδα, 13 Νοεμβρίου, Τρίτην καὶ ὥραν 12 μ., μὲ μόνον θέμα ἡμερησίας διατάξεως «τὰ ὀρθογραφικά».

Μεθ' ὃ λύεται ἡ συνεδρία.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΙΩ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

124η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις σήμερον, 13ην Νοεμβρίου 1962, ἡμέραν Τρίτην καὶ ὥραν 12ην μ., συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, παρόντων τῶν κ.κ. Ἰω. Καλιτσουνάκη (Προέδρου), Σ. Κουγέα, Ἀν. Ὀρλάνδου, Ἐρρ. Σκάσση Χρ. Καρούζου καὶ Ἰω. Σταματάκου (Γραμματέως), ἵνα συζητήσῃ ἐπὶ τῶν ἐν τῷ γραφομηχανημένῳ σημειώματι περιλαμβανομένων «ἀποριῶν τονισμοῦ».

Ἐπικυροῦνται τὰ πρακτικὰ τῆς προηγουμένης συνεδρίας.

Ὁ κ. Σταματάκος ὁμιλῶν ἐπὶ τῆς πρώτης ὁμάδος ἀποριῶν τονισμοῦ λέγει: «Ἡ ὁμὰς αὐτὴ περιέχει ὀνόματα τῆς τρίτης κλίσεως μὲ καθιερωμένον καὶ ὑπὸ οὐδενὸς ἀμφισβητούμενον τονισμὸν εἰς τοὺς διαφόρους τύπους των, τὰ ὁποῖα ὅμως εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλληνικήν, καὶ δὴ εἰς τὴν Δημοτικήν, μετέπεσαν εἰς πρωτόκλιτα: ἡ *γυνή*, τῆς *γυναικός*, τὴν *γυναῖκα* – ἡ *γυναίκα*, τῆς *γυναίκας*, τὴ *γυναίκα* (κάτι ἀνάλογον συμβαίνει μὲ τά: *γώπα*, *ρώγα*, *χήνα*, κ.ἄ.)· ὁ *κλητήρ*, τοῦ *κλητῆρος*, τὸν *κλητῆρα* – ὁ *κλητήρας*, τοῦ *κλητήρα*, τὸν *κλητήρα*, (κατ' αὐτὸ καὶ τὸ *ζωστὴρ* κ.ἄ.)· ὁ *μήν*, τοῦ *μηνός*, τὸν *μῆνα* – ὁ *μήνας*, τοῦ *μήνα*, τὸ *μήνα*· ὁ *χειμὼν*, τοῦ *χειμῶνος*, τὸν *χειμῶνα* – ὁ *χειμώνας*, τοῦ *χειμώνα*, τὸ *χειμώνα* (κατ' αὐτὸ καὶ τὰ *στρατών*, *λειμών* κ.ἄ.). Σημειωτέον ὅτι ὁ πληθυντικὸς ὅλων αὐτῶν συμπίπτει ἔν τε τῇ Καθαρευούσῃ καὶ τῇ Δημοτικῇ (*γυναῖκες*, *κλητῆρες*, *μῆνες*, *χειμῶνες* κλπ.), προπερισπῶνται ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν ὅλων τῶν ἑλληνικῶν γλωσσῶν (!!) καὶ ἡ διάκρισις τῶν τύπων τῆς Καθαρευούσης ἀπὸ τῶν τῆς Δημοτικῆς ἐξασφαλίζεται διὰ μόνου τοῦ ἄρθρου.

Τὸ πρόβλημα ἑπομένως ἐντοπίζεται εἰς τὸν τονισμὸν τῶν δημοτικῶν τύπων τοῦ ἑνικοῦ ἀριθμοῦ: *γυναικα*, *κλητηρας*, *μηνας*, *χειμωνας* κλπ.

Οἱ προπερισπῶντες αὐτὰ (*γυναῖκα*, *κλητῆρας*, *μῆνας*, *χειμῶνας*) ἔχουν ὡς ἐπιχείρημα τὸν Χατζιδάκην, τὴν παράδοσιν, τὸν ἱστορικὸν τόνον καὶ τὰ παρόμοια. Νομίζω, ὅτι τὰ στηρίγματά των δὲν τοὺς στηρίζουν, καὶ ὅτι διαμαρτύρονται διότι χρησιμοποιοῦνται διὰ νὰ στηρίζουν τὰ ἀστήρικτα. Ὅταν ὁ Χατζιδάκης εἶπε ὅτι τὰ πρωτόκλιτα αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τὴν αἰτιατικὴν τῶν τριτοκλίτων (τὸν *χειμῶνα* – ὁ *χειμώνας* κλπ.), δὲν ἐφαντάζετο ἀσφαλῶς, ὅτι οἱ ἐπίγονοι θὰ συμπαρελάμβανον καὶ τὸν τόνον τοῦ τριτοκλίτου τύπου καὶ θὰ τὸν ἐπεκάθιζον ἐπὶ τοῦ δημιουργηθέντος πρωτοκλίτου τύπου. Διότι ὁ τοιοῦτος τόνος, καλούμενος ἱστορικός, θὰ ἀντεστρατεύετο πρὸς τὸν ἱστορικὸν τόνον τῶν πρωτοκλίτων, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ὀξεῖα (τόσον ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι -*ας*, ὅσον καὶ ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι α καθαρόν). Δὲν εἶναι ἐπιτετραμ-

μένον ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ εὐήχου «ἱστορικοῦ τόνου» νὰ δημιουργοῦμεν «ἀνιστορήτους τόνους». Αὐτὸ εἶναι διαστρέβλωσις τῆς ἐπιστήμης καὶ ὄχι ἐπιστήμη. Δὲν βλέπομεν νὰ ὑπάρχῃ λογικὴ συνέπεια μεταξὺ τῶν : τὸν *ζωστῆρα* – ὁ *ζωστῆρας*, ἀλλὰ ἡ *ζωστήρα !* (μὲ ὀξεῖαν)· τὸν *φορτωτῆρα* – ὁ *φορτωτῆρας*, ἀλλὰ ἡ *φορτωτήρα* μὲ ὀξεῖαν ! καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα οἱ ὀξυνόμενοι τύποι *ζωστήρα*, *φορτωτήρα* συμπίπτουν φθογγικῶς πληρέστερον πρὸς τὴν πηγὴν (τὸν *ζωστῆρα*, τὸν *φορτωτῆρα*) ἀπὸ τοὺς ἀρσενικοὺς τύπους (ὁ *ζωστῆρας*, ὁ *φορτωτῆρας !!!*). Ὅσον εἶναι ἱστορικὸς ὁ τόνος τοῦ μακροῦ πρὸ βραχέος (τὴν *γυναῖκα*, τὸν *μῆνα*, τὸν *ζωστῆρα* κλπ.), ἄλλο τόσον ἱστορικὸς εἶναι καὶ ὁ τόνος τοῦ μακροῦ πρὸ μακροῦ, ἡ ὀξεῖα δηλ. (ἡ *γυναίκα*, ὁ *μήνας*, ὁ *ζωστήρας*, ἡ *ζωστήρα*, ἡ *φορτωτήρα* κλπ.), διότι εἰς τὰ πρωτόκλιτα τὸ *-α* καὶ *-ας* εἶναι πάντοτε μακρά, δηλ. εἰς τὴν δημοτικήν, ὅπου δὲν ὑπάρχει μὴ καθαρὸν *α*, ἀφ' οὗ τὸ *α* τῆς ὀνομαστικῆς δὲν τρέπεται ποτὲ εἰς *η*. Εἰς τὴν δημοτικὴν λοιπὸν πάντες οἱ πρωτόκλιτοι τύποι οἱ λήγοντες εἰς *-ας* ἢ *-α* πρέπει νὰ παροξύνωνται, ὁθενδήποτε καὶ ἂν προέρχωνται. Καὶ εἶναι παράδοξον τὸ νὰ μὴ μᾶς τρομάζῃ πλέον ἡ φθογγικὴ παραμόρφωσις (τῶν τριτοκλίτων εἰς πρωτόκλιτα), νὰ μᾶς τρομάζῃ ἐν τούτοις ἡ ἐπ' αὐτῶν χρησιμοποίησις τῆς ὀξείας, ποὺ εἶναι φυσικωτάτη, καὶ νὰ ἐπιμένωμεν νὰ τὰ προπερισπῶμεν, μολονότι δοκιμάζομεν κάποιο ρῖγος σημειοῦντες ἐπ' αὐτῶν ἢ βλέποντες σημειωμένην μίαν περισπωμένην. Πάντως, ἂς φροντίσουν οἱ προπερισπῶντες τὰ ἐκ τριτοκλίτων πρωτόκλιτα νὰ εὕρουν καμμίαν ἄλλην δικαιολογίαν, διότι ἡ δικαιολογία τοῦ «ἱστορικοῦ τόνου» ποὺ κατήντησε νὰ τὴν πιπιλίζωμεν σὰν καραμέλλα δὲν ἀντέχει εἰς λογικὸν ἔλεγχον. Εἶναι ἀλλόκοτον νὰ ἐπικαλούμεθα τὴν αἰτιατικὴν τὸν *σωτῆρα* διὰ νὰ τονίσωμεν μὲ περισπωμένην τὴν δημοτικὴν ὀνομαστικὴν ὁ *σωτῆρας* καὶ νὰ κλείωμεν ὦτα καὶ ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τὰ ὁμόηχα τῆς ἀρχαίας ἢ αὐστηρᾶς καθαρευούσης *χρυσοθήρας*, *προικοθήρας*, *ὀρνιθοθήρας*, *θεσιθήρας*, κ.τ.ὅ., ἐπὶ τῶν ὁποίων οὐδεὶς ποτὲ διενοήθη ἢ ἠνέχθη τόνον περισπώμενον.

Ἄλλως ἔχουν τὰ πράγματα ἐπὶ τῶν : *γλῶσσα*, *μοῦσα* κ.τ.ὅ., τὰ ὁποῖα εἶναι αὐτούσια καὶ ἀπαράλλακτα ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι σήμερον καὶ θὰ εἶναι καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Αὐτὰ μένουν, ὅπως ἔχουν, ἔξω πάσης συζητήσεως.

Ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμάδων τῶν «ἀποριῶν τονισμοῦ» ἐπιφυλάσσομαι νὰ εἴπω γνώμην ἀφ' οὗ πρῶτον τερματισθῇ ἡ συζήτησις ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω».

Ἐπακολουθεῖ συζήτησις, καθ' ἣν ὁ κ. Καροῦζος λέγει, ὅτι συμφωνεῖ πρὸς τὴν βάσιν τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Σταματάκου διατυπωθεισῶν γνωμῶν περὶ τῆς περισπωμένης εἰς τὰ νεοελληνικὰ πρωτόκλιτα τὰ ἐκ τριτοκλίτων προερχόμενα, θεωρῶν ὅμως μεγαλύτερον κακὸν τὴν ἔτι περαιτέρω ἀναστολὴν τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ Λεξικοῦ, αἴρει τὰς ἀντιρρήσεις του κατὰ τῆς σταθερῶς ὑπὸ τοῦ Δ/τοῦ τοῦ Λεξικοῦ ὑποστηριζομένης ἐφαρμογῆς τοῦ λεγομένου «ἱστορικοῦ τόνου».

Οἱ κ.κ. Καλιτσουνάκης, Σκάσσης, Κουγέας, Ὀρλάνδος καταλήγουν εἰς τὸ νὰ συνεχισθῇ ἡ μέχρι τοῦδε ἐφαρμοζομένη ἀρχὴ τοῦ «ἱστορικοῦ τόνου».

Ἑπομένως καὶ ἡ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀποριῶν συζήτησις ἀποβαίνει περιττὴ καὶ λύεται ἡ συνεδρία.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεύς
ΙΩ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

125η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις σήμερον, 2 Μαρτίου 1963, ἡμέραν Σάββατον καὶ ὥραν 12 μ. συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπή, παρόντων τῶν κ.κ. Ἰω. Καλιτσουνάκη (προέδρου), Α. Ὀρλάνδου, Σ. Κουγέα καὶ Ἰω. Σταματάκου (γραμματέως). Προσκληθεὶς παρίσταται καὶ ὁ κ. Καλλέρης (διευθυντής).

Ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἐπικύρωσις τῶν πρακτικῶν τῆς προηγουμένης συνεδρίας ἀναβάλλεται διὰ τὴν προσεχῆ.

.....

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεύς
ΙΩ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

126η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις σήμερον τὴν 13 Μαΐου 1963, ἡμέραν Δευτέραν καὶ ὥραν 12 μ., συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Λεξικοῦ, παρόντων τῶν κ.κ. Ἰω. Καλιτσουνάκη (προέδρου), Ἀν. Ὀρλάνδου, Σωκρ. Κουγέα, Ἐρρ. Σκάσση, Χρ. Καρούζου καὶ Ἰω. Σταματάκου (γραμματέως). Παρίσταται κληθεὶς καὶ ὁ κ. Διευθυντὴς τοῦ Λεξικοῦ.

Ἀναγινώσκονται καὶ ἐπικυροῦνται τὰ πρακτικὰ τῶν δύο τελευταίων συνεδριῶν.

.....

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεύς
ΙΩ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΦΟΡΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 14ῃ Μαΐου 1963

Πρὸς
τὴν Σύγκλητον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Ἐνταῦθα

Κύριε Πρόεδρε,

Ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσωμεν ὅπως μεριμνήσητε διὰ τὴν ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ἐπικύρωσιν τῶν κάτωθι σημειουμένων ἀποφάσεων τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀφορωσῶν εἴς τινας ἀναγκαίας ἁπλοποιήσεις τοῦ κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας ἰσχύοντος ὀρθογραφικοῦ συστήματος. Αἱ ἀποφάσεις αὗται, ληφθεῖσαι κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Λεξικοῦ καὶ τῆς δεούσης βασάνου τῶν σχετικῶν δεδομένων (συνεδρ. 117-124) πρὸς συμπλήρωσιν ἀναλόγων ἀποφάσεων τῆς Ἐπιτροπῆς, κυρωθεισῶν ἤδη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου, διετυπώθησαν ὡς ἑξῆς :

1) Τὸ *ι* ὑπογεγραμμένον τῆς παραδόσεως θὰ ἐξακολουθήσῃ γραφόμενον εἰς τὴν ὑποτακτικὴν τῶν ρημάτων, ἀλλὰ θὰ παραλείπεται εἰς τὰς λέξεις τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, αἵτινες ἔφερον τοῦτο κατὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν (ὄχι *ᾷδης, δᾳδί, λᾷδι, λῃστής, ζῷο, τώρᾳ*, κλπ., ἀλλὰ *ᾅδης, δαδί, λάδι, ληστής, ζῶο, τώρα*, κλπ.).

2) Τὰ εἰς *-αίνω* ἢ *-ένω* λήγοντα ρήματα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς κατὰ τὴν μέχρι τοῦδε ἀκολουθουμένην ὀρθογραφίαν, τῆς καταλήξεως τοῦ ἐνεστῶτος διαφοροποιουμένης κατὰ τὸν διάφορον σχηματισμὸν τοῦ ἀορίστου (*ἐζέστανα – ζεσταίνω, ἐξέρανα – ξεραίνω, ἐπίκρανα – πικραίνω*, κλπ., ἀλλὰ *ἀνάστησα – ἀναστένω, ἀρρώστησα – ἀρρωστένω, ἐμίκρυνα – μικρένω*, κλπ.), θὰ γράφωνται ἐφεξῆς ὁμοιομόρφως διὰ τῆς καταλήξεως *-αίνω* (*ἀρρωσταίνω, μακραίνω, μικραίνω*, κλπ., ὅπως *ζεσταίνω, πικραίνω, συμπεραίνω*, κλπ.). Διασαφεῖται ὅτι ἡ ἐξομάλυνσις αὕτη ἀναφέρεται μόνον εἰς τὰ διὰ τῆς καταλήξεως *-αίνω* σχηματιζόμενα ρήματα, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὰ φθογγολογικῶς συμπίπτοντα, ἀλλὰ διαφόρου σχηματισμοῦ, ρήματα εἰς *-νω* (*δένω, ζένω, πλένω*, κλπ.).

3) Λέξεις τῆς Ν. Ἑλληνικῆς ἀρχόμεναι ἀπὸ διπλοῦ *γ*, διὰ τὴν σίγησιν τοῦ ἀρκτικοῦ *ε* τῆς παραδόσεως (*γγαστριά, γγαστρώνω*, κλπ.), θὰ ἐξακολουθήσουν γραφόμεναι κατὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν καὶ θὰ καταχωρισθοῦν εἰς τὴν ἀπὸ *γγ-* σειρὰν ἄρθρων τοῦ Λεξικοῦ, δηλουμένης συγχρόνως τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ προϋπάρχοντος ἀρκτικοῦ φωνήεντος διὰ τοῦ σημείου τῆς ἀποστρόφου. Πρὸς διευκόλυνσιν δὲ τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Λεξικοῦ θὰ καταχωρισθοῦν ὡς παραπεμπτικὰ λήμματα καὶ εἰς τὴν ἀπὸ *γκ-* σειράν.

4) Ὡς πρὸς τὸν τονισμὸν τῶν λέξεων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, θὰ ἐξακολουθήσῃ ἰσχῦον τὸ μέχρι τοῦδε ἐφαρμοζόμενον εἰς τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν σύστημα τονισμοῦ κατὰ τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν, πλὴν τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν ὁ ἱστορικὸς τόνος εὑρίσκεται εἰς ὀφθαλμοφανῆ σύγκρουσιν πρὸς τὸν περὶ τονισμοῦ τῶν μακρῶν πρὸ βραχέων ἢ μακρῶν κανόνα τῆς ἀρχαίας, ὁπότε θὰ παραβλέπεται ὁ ἱστορικὸς τόνος καὶ θὰ ἐφαρμόζεται ὁ ἰσχύων περὶ τῆς ἀρχαίας κανών.

Μετὰ τιμῆς

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀριθ. Πρωτ. 46616

Ἐν Ἀθήναις τῇ 30ῇ Μαΐου 1963

Πρὸς
τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ
τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι ἡ Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας (συνεδρία 722, 29.5.63) ἐνέκρινε τὰς κατὰ τὰς συνεδρίας 117-124 τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ συμπληρωματικὰς ὀρθογραφικὰς τροποποιήσεις.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεύς
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΩΝ

1) *λαδιά, μηλιά, μυρωδιά, προβιά, φουχτιά, ταχιά, δεκαριά, περιβολαριά*, κλπ., ἀντὶ *λαδεά, μηλεά, μυρωδεά, προβεά, φουχτεά, ταχεά, δεκαρεά, περιβολαρεά*, κλπ. (*-ιά* ἀντὶ *-εά*)·

2) *βασιλιάς, γραφιάς, φονιάς, λιθαριάς, πευκιάς*, κλπ. ἀντὶ *βασιλεάς, γραφεάς, φονεάς, λιθαρεάς, πευκεάς*, κλπ. (*-ιάς* ἀντὶ *-εάς*)·

3) *ἐλιά, σπηλιά, παλιός, Ρωμιός, Σμυρνιός*, κλπ. ἀντὶ *ἐλαιά, σπηλαιά, παλαιός, Ρωμαιός, Σμυρναιός*, κλπ. (*-ιός, -ιά, -ιό* ἀντὶ συνιζανομένου *-αιός, -αιά, -αιό*)·

4) *ἀκέριος, πανώρια, δίκιο*, κλπ. ἀντὶ *ἀκέραιος, πανώραια, δίκαιο*, κλπ. (*-'ιος, -'ια, -'ιο* ἀντὶ συνιζανομένου *-'αιος, -'αια, -'αιο*)·

5) *γέρος, διάκος, δράκος, χάρος, μαθός, παθός, προεστός*, κλπ. ἀντὶ *γέρως, διάκως, δράκως, χάρως, μαθώς, παθώς, προεστώς*, κλπ. (δευτερόκλιτα εἰς *-ος* ἢ *-ός* ἀντὶ *-ως* ἢ *-ώς*)·

6) *γερο-Δῆμος, γερο-Θύμιος, Γεροθανάσης, Γερονικόλας, γεροτσόπανος, γερόσκυλλος, δρακόλακκος, χαροκαμένος*, κλπ. ἀντὶ *γερω-Δῆμος, γερω-Θύμιος, Γερωθανάσης, Γερωνικόλας, γερωτσόπανος, γερώσκυλλος, δρακώλακκος, χαρωκαμένος*, κλπ. (συνδετικὸν φωνῆεν *-ο-* ἀντὶ *-ω-* εἰς σύνθετα — ἢ καὶ παράθετα — ἐξ ὀνομάτων τῆς προηγουμένης κατηγορίας)·

7) *κλοτσοπατῶ, κλωθογυρίζω, μεθοκοπῶ, παιζογελῶ, περνοδιαβαίνω, ψοφολογῶ*, κλπ. ἀντὶ *κλοτσωπατῶ, κλωθωγυρίζω, μεθωκοπῶ, παιζωγελῶ, περνωδιαβαίνω, ψοφωλογῶ*, κλπ. (συνδετικὸν φωνῆεν *-ο-* ἀντὶ *-ω-* εἰς παρατακτικὰ σύνθετα ρήματα)·

8) *γαττομάτης, μαυρομάτης, σκυλλομάτης*, κλπ. ἀντὶ *γαττομμάτης, μαυρομμάτης, σκυλλομμάτης*, κλπ. (ἁπλοῦν *μ* ἀντὶ διπλοῦ εἰς τὰ σύνθετα ἐκ τοῦ *μάτι*)·

9) *ἀετονύχης, γαιδουρονύχης, σκυλλονύχης*, κλπ. ἀντὶ *ἀετωνύχης, γαιδουρωνύχης, σκυλλωνύχης*, κλπ. (συνδετικὸν φωνῆεν *-ο-* ἀντὶ *-ω-* εἰς τὰ σύνθετα ἐκ τοῦ *νύχι*)·

10) *Βασίλης, Δημήτρης, Διονύσης, Θανάσης, κύρης*, κλπ. ἀντὶ *Βασίλεις, Δημήτρις, Διονύσις, Θανάσις, κύρις*, κλπ. (πρωτόκλιτα εἰς *-ης* ἀντὶ *-ις*)·

11) *γεροντάκης, παπουλάκης, πατεράκης, Δημητράκης, Μιχαλάκης, Τσοπανάκης*, κλπ. ἀντὶ *γεροντάκις, παπουλάκις, πατεράκις, Δημητράκις, Μιχαλάκις, Τσοπανάκις*, κλπ. (ὑποκοριστικὰ εἰς *-άκης* ἀντὶ *-άκις*)·

12) *διακονιάρης, καβαλλάρης, παραπονιάρης, περιβολάρης*, κλπ. ἀντὶ *διακονιάρις, καβαλλάρις, παραπονιάρις, περιβολάρις*, κλπ. (παράγωγα εἰς *-άρης, -ιάρης* ἀντὶ *-άρις, -ιάρις*)·

13) ἡ *θέση* – τῆς *θέσης*, ἡ *πόλη* – τῆς *πόλης*, ἡ *πράξη* – τῆς *πράξης*, κλπ. ἀντὶ ἡ *θέσι* – τῆς *θέσις*, ἡ *πόλι* – τῆς *πόλις*, ἡ *πρᾶξι* – τῆς *πρᾶξις*, κλπ. (πρωτόκλιτα θηλ. εἰς *-η*, γεν. *-ης*, ἀντὶ *-ι*, γεν. *-ις*. Ἀλλὰ πληθυντ. οἱ *θέσεις* – τῶν *θέσεων*, οἱ *πόλεις* – τῶν *πόλεων*, οἱ *πράξεις* – τῶν *πράξεων*, κλπ.)·

14) τὸ *σκέλι* – τοῦ *σκελιοῦ* – τὰ *σκέλια*, τὸ *χείλι* – τοῦ *χειλιοῦ* – τὰ *χείλια*,

κλπ. ἀντὶ τὸ *σκέλη* – τοῦ *σκελῃοῦ* – τὰ *σκέλῃα*, τὸ *χείλη* – τοῦ *χειλῃοῦ* – τὰ *χείλῃα*, κλπ. (δευτερόκλιτα οὐδ. εἰς *-ι* ἀντὶ *-η*)·

15) τὸ *φαγί* – τὰ *φαγιά*, τὸ *φιλί* – τὰ *φιλιά* ἀντὶ τὸ *φαγεῖ* – τὰ *φαγειά*, τὸ *φιλεῖ* – τὰ *φιλειά* (οὐδ. ἐξ ἀπαρεμφάτων εἰς *-ί* ἀντὶ *-εῖ*. Ἀλλὰ τὸ *ἔχει*, τὸ *λέει*, τὸ *πιεῖ*, κλπ., ἄκλιτα)·

16) τὸ *γένι* – τὰ *γένια*, τὸ *κατώγι* – τὰ *κατώγια*, κλπ. ἀντὶ τὸ *γένει* – τὰ *γένεια*, τὸ *κατώγει* – τὰ *κατώγεια*, κλπ. (δευτερόκλιτα οὐδ. εἰς *-ι* ἀντὶ *-ει*)·

17) *ἀσπρογένης*, *μαυρογένης*, *τραγογένης*, κλπ. ἀντὶ *ἀσπρογένεις*, *μαυρογένεις*, *τραγογένεις*, κλπ. (πρωτόκλιτα εἰς *-ης* ἀντὶ *-εις*, σύνθετα ἐκ τοῦ *γένι*)·

18) *γαττούλα*, *ξανθούλα*, *παιδούλα*, *Δημητρούλα*, *Σοφούλα*, κλπ. ἀντὶ *γαττούλλα*, *ξανθούλλα*, *παιδούλλα*, *Δημητρούλλα*, *Σοφούλλα*, κλπ. – *κομματούλι*, *μικρούλι*, *ὀρφανούλι*, κλπ. ἀντὶ *κομματούλλι*, *μικρούλλι*, *ὀρφανούλλι*, κλπ. – *κοντούλης*, *μικρούλης*, *παπούλης*, κλπ. ἀντὶ *κοντούλλης*, *μικρούλλης*, *παπούλλης*, κλπ. (ὑποκοριστικὰ εἰς *-ούλα*, *-ούλι*, *-ούλης* ἀντὶ *-ούλλα*, *-ούλλι*, *-ούλλης*)·

19) *Διαμαντόπουλος*, *Κωστόπουλος*, *τραγόπουλος*, κλπ. ἀντὶ *Διαμαντόπουλλος*, *Κωστόπουλλος*, *τραγόπουλλος*, κλπ. – *βοσκοπούλα*, *παππαδοπούλα*, *χωριατοπούλα*, κλπ. ἀντὶ *βοσκοπούλλα*, *παππαδοπούλλα*, *χωριατοπούλλα*, κλπ. – *γαττόπουλο* – *γαττοπούλι*, *παιδόπουλο*, *τραγόπουλο* – *τραγοπούλι*, *τσοπανόπουλο*, κλπ. ἀντὶ *γαττόπουλλο* – *γαττοπούλλι*, *παιδόπουλλο*, *τραγόπουλλο* – *τραγοπούλλι*, *τσοπανόπουλλο*, κλπ. (ὑποκοριστικὰ εἰς *-πουλος*, *-πούλα*, *-πουλο* *-πούλι*, ἀντὶ *-πουλλος*, *-πούλλα*, *-πουλλο* *-πούλλι*)·

20) *ἀμπασαδόρος*, *ἀμορόζος*, *γουλόζος*, *γουστόζος*, *βαπόρι*, *κορδόνι*, *τιμόνι*, κλπ. ἀντὶ *ἀμπασαδῶρος*, *ἀμωρῶζος*, *γουλῶζος*, *γουστῶζος*, *βαπώρι*, *κορδώνι*, *τιμώνι*, κλπ. (*-ō-* ξενικόν, θεματικὸν ἢ καταληκτικόν, διὰ τοῦ *-ο-* ἀντὶ *-ω-*)·

21) *κάπα*, *κάρο*, *κούπα*, *μπουκάλι*, *πανί*, *ρόκα*, *τακούνι*, *τσάπα*, *καπότα*, *κοντότα*, *ὀμελέτα*, *πετσέτα*, *τρομπέτα*, *κασκέτο*, *μπιλιέτο*, *μπισκότο*, *παπαγάλος*, κλπ. ἀντὶ *κάππα*, *κάρρο*, *κούππα*, *μπουκκάλι*, *πανί*, *ρόκκα*, *τακκούνι*, *τσάππα*, *καππόττα*, *κοντόττα*, *ὀμελέττα*, *πετσέττα*, *τρομπέττα*, *κασκέττο*, *μπιλιέττο*, *μπισκόττο*, *παππαγάλλος*, κλπ. (διπλᾶ σύμφωνα, θεματικὰ ἢ καταληκτικά, τῶν ξενικῆς καταγωγῆς λέξεων ἁπλοποιοῦνται)·

22) *δαντέλα*, *κορδέλα*, *πιατέλα*, *τουλουπέλα*, κλπ. ἀντὶ *δαντέλλα*, *κορδέλλα*, *πιαττέλλα*, *τουλουπέλλα*, κλπ. – *καπέλο*, *μαστέλο*, *μουρέλο*, *φουρνέλο*, κλπ. ἀντὶ *καππέλλο*, *μαστέλλο*, *μουρέλλο*, *φουρνέλλο*, κλπ. – *ἀγωρέλι*, *καμπανέλι*, *μωρέλι*, *παιδαρέλι*, *παστέλι*, κλπ. ἀντὶ *ἀγωρέλλι*, *καμπανέλλι*, *μωρέλλι*, *παιδαρέλλι*, *παστέλλι*, κλπ. – *Δημητρέλης*, *Μαστορέλης*, *Τσοπανέλης*, κλπ. ἀντὶ *Δημητρέλλης*, *Μαστορέλλης*, *Τσοπανέλλης*, κλπ. (καταληκτικὸν *-έλα*, *-έλο*, *-έλι*, *-έλης* ἀντὶ *-έλλα*, *-έλλο*, *-έλλι*, *-έλλης* εἰς ὀνόματα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, ξενικὰ ἢ μή. Ἀλλὰ *δικέλλα*, *σκουτέλλα*, *δικέλλι*, *καγκέλλι*, *κρικέλλι*, κλπ., παλαιοτέρας κληρονομίας)·

23) *ἀρεγουλάριστος*, *παλιορεζίλης*, *στραβόροκα*, κλπ. ἀντὶ *ἀρρεγουλάριστος*, *παλιορρεζίλης*, *στραβόρροκα*, κλπ. (ἁπλοῦν *-ρ-* ἀντὶ διπλοῦ εἰς τὰ σύνθετα ἐκ ξενικῶν λέξεων ἀρχομένων ἀπὸ *ρ*). Ἀλλὰ *βρωμόρριζα*, *γλυκόρριζα*, *ἐμπορορράφτης*, *καλορρίζικος*, κλπ. (διπλοῦν *-ρ-* εἰς τὰ καθαρῶς Ἑλληνικὰ σύνθετα)·

24) *ἐρεζίλεψα, ἐρεμπέλευα, ἐρόγιασα,* κλπ. ἀντὶ *ἐρρεζίλεψα, ἐρρεμπέλευα, ἐρρόγιασα,* κλπ. (ἁπλοῦν *-ρ-* ἀντὶ διπλοῦ μετὰ συλλαβικὴν αὔξησιν εἰς ρήματα ξενικῆς προελεύσεως). Ἀλλὰ *ἔρραψα, ἐρράγισα, ἐρρούφηξα,* κλπ. (ἀναδίπλωσις τοῦ *-ρ-* εἰς τὰ Ἑλληνικῆς κληρονομίας ρήματα)·

25) *ἀρρωσταίνω, κονταίνω, μικραίνω, πλαταίνω,* κλπ., ἀντὶ *ἀρρωστένω, κοντένω, μικρένω, πλατένω,* κλπ. (ρήματα εἰς *-αίνω,* ἀντὶ *-ένω,* ἀνεξαρτήτως πρὸς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἀορίστου. Ἀλλὰ *δένω, ζένω, πλένω* κλπ., μὴ σχηματιζόμενα διὰ τῆς καταλ. *-αίνω*)·

26) *τὶς γυναῖκες, τὶς κόττες, τὶς συκιές,* κλπ., ἀντὶ *τοὶς γυναῖκες, τοὶς κόττες, τοὶς συκιές,* κλπ. (ἄρθρον αἰτιατ. πληθυντ. τῶν θηλυκῶν *τὶς* ἀντὶ *τοίς*)·

27) *Ποῦ* πηγαίνεις ; Ἀλλὰ : ἐκεῖνος *ποὺ* θέλει νὰ μιλήσῃ – βλέπω *ποὺ* δὲν σ' ἀρέσει (*ποῦ* ἐρωτηματικόν, ἀλλὰ *ποὺ* ἀναφορικόν, *ποὺ* εἰδικόν)·

28) *Πῶς* τὰ κατάφερες ; Ἀλλὰ : ἔμαθα *πὼς* θὰ ἔρθῃς (*πῶς* ἐρωτηματικόν, ἀλλὰ *πὼς* εἰδικόν)·

29) *ἅδης, δαδί, ζῶο, λάδι, ληστής, τώρα,* κλπ., ἀντὶ *ᾷδης, δᾳδί, ζῷο, λᾴδι, λῃστής, τώρᾳ,* κλπ. (παραλείπεται τὸ *ι* ὑπογεγραμμένον τῆς παραδόσεως εἰς τὰς λέξεις τῆς ὁμιλουμένης, πλὴν τῆς ὑποτακτικῆς τῶν ρημάτων)·

30) Ὁ κατὰ τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν τόνος τῶν λέξεων διατηρεῖται κατὰ τὸ μέχρι τοῦδε ἰσχῦον εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν σύστημα τονισμοῦ, πλὴν μιᾶς περιπτώσεως : ὁσάκις ὁ ἱστορικὸς τόνος ἀντίκειται πρὸς τὸν κανόνα περὶ τονισμοῦ τῶν μακρῶν πρὸ βραχέων ἢ μακρῶν τῆς ἀρχαίας, θὰ ἀγνοῆται ὁ τόνος τῆς παραδόσεως καὶ ἡ λέξις θὰ τονίζεται κατὰ τὸν ἰσχύοντα περὶ τῆς ἀρχαίας κανόνα : *ποῖσος, δεῖξος, ἀκοῦμε, τρῶτε, κλαῖνε,* κλπ. ἀντὶ *ποίσος, δείξος, ἀκούμε, τρώτε, κλαίνε,* κλπ. – ἡ *γνώση,* ἡ *πράξη,* ἡ *στρώση,* κλπ. ἀντὶ ἡ *γνῶση,* ἡ *πρᾶξη,* ἡ *στρῶση,* κλπ.